

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Eva-Liisa Pärtel

**VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE
SUNDTÄIDETAVUS
JA
VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE
TÄIDETAVAKS TUNNISTAMINE EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja
Prof Paul Varul

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE SUNDTÄIDETAVUS.....	9
1.1. Vahekohtuotsuste täitmine.....	9
1.1.1. Vahekohtuotsuse siduvus ja lõplikkus.....	9
1.1.2. Vahekohtuotsuse täitmine riigi sunni abil	11
1.2. Välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmist tagav New Yorgi konventsioon.....	14
1.2.1. Konventsiooni eesmärk	14
1.2.2. Konventsiooni kohaldamisala.....	17
1.2.3. Konventsioonist tulenevad nõuded välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmisele.	20
2. VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE TÄIDETAVAKS TUNNISTAMINE EESTIS JA TÄIDETAVAKS TUNNISTAMISE KOOSKÕLA NEW YORGI KONVENTSIOONIGA	26
2.1. New Yorgi konventsiooni otsekohaldamine välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel	26
2.2. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenev täidetavaks tunnistamise regulatsioon .	32
2.3. Täidetavaks tunnistamine sundtäitmise eeldusena.....	35
2.4. Täidetavaks tunnistamise menetlus	39
2.4.1. Kohtu pädevus	39
2.4.2. Hagita menetlus	40
2.4.3. Välisriigi vahekohtuotsuse määratlemine.....	42
2.4.4. Täidetavaks tunnistamise taotlemine.....	44
2.4.5. Avalduse formaalsete nõuete kontrollimine	45
2.4.6. Avalduse sisuline lahendamine	50
2.4.7. Õigus nõuda vahekohtuotsuse sundtäitmist.....	56
2.4.8. Menetlusosaliste ärakuulamine ja edasikaebeõigus	57
KOKKUVÕTE	62
ENFORCEMENT OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS AND ENFORCEMENT PROCEEDINGS OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS IN ESTONIA. Resume.....	65
KASUTATUD KIRJANDUS	69
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	71

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	73
MUUD ALLIKAD	75

SISSEJUHATUS

Vaidlusi saab lahendada nii kohtumenetluses kui ka kohtuväliselt – üheks alternatiivseks vaidluste lahendamise meetodiks on vahekohtumenetlus ehk arbitraaz¹. Vaidluse osapooled saavad kas enne või pärast vaidluse tekkimist leppida kokku, et vaidlus lahendatakse vahekohtus². Vaid teatud vaidluste lahendamine on suurema avaliku huvi tõttu kohtute ainupädevuses³. Eraõiguslikest suhetest ei saa Eestis vahekohtumenetluses lahendada näiteks teatud töölepingu ja eluruumiga seotud vaidlusi⁴. Kui aga vaidlus on vahekohtumenetluses lahendatav, saavad pooled valida, kuidas nad soovivad vahekohtumenetlust läbi viia. Institutsionaalses vahekohtumenetluses korraldab vahekohtumenetluse läbiviimist administreeriv institutsioon, mis tegeleb vahekohtunike määramise, teabe ja dokumentide edastamise, kokkusaamiste organiseerimise jms⁵. Samas kui *ad hoc* vahekohtumenetlust korraldavad osapooled ja nende poolt valitud vahekohtunikud⁶. Võimalik on ka kombineeritud vahekohtumenetlus, kus menetlus viiakse läbi osapoolte ja vahekohtunike poolt, kuid näiteks vahekohtunike määramine toimub mõne institutsiooni poolt⁷.

Vahekohtumenetluse eeliseks kohtumenetluse ees võib olla selle neutraalsus: pooled saavad vaidluse lahendamiseks valida mõlema suhtes neutraalse riigi⁸; konfidentsiaalsus: pooltel on üldjuhul kohustus hoida menetlusega seonduv konfidentsiaalsena⁹; kiirus ja paindlikkus: pooltel on võimalik osaleda menetluse ajakava koostamises ja istungite pidamise koha valimises; vaidluse lahendamine valdkonna spetsialistide poolt: pooltel on võimalik määrata, kelle või millise kvalifikatsiooniga vahekohtunike poolt vaidlus lahendatakse¹⁰; madalamad

¹ I. Nurmela, P.-M. Põldvere. Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine. – *Juridica* 2014/I, lk 4.

² A. P. Ordovery, A. Doneff. *Alternatives to Litigation: Mediation, Arbitration, and the Art of Dispute Resolution*. 2nd ed. Notre Dame, Ind.: National Institute for Trial Advocacy 2002, lk 139.

³ A. Redfern jt. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell 2007, komm 10-01.

⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) § 718 lg 2. Vt: Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 100.

⁵ R. M. Goode. *Commercial Law*. Great Britain: Penguin Books 1985, lk 972–973.

⁶ R. M. Goode, lk 972.

⁷ P. D. Friedland. *Arbitration Clauses for International Contracts*. Huntington, N.Y.: Juris; Bern: Staempfli 2004, lk 23.

⁸ C. Lipton. *Rahvusvahelise kaubandusarbitraazi lepingusätted*. – *Juridica* 1996/II, lk 53; C. M. Schmitthoff, J. Adams. *Schmitthoff's Export Trade. The Law and Practice of International Trade*. 9th ed. London: Stevens & Sons 1990, lk 654.

⁹ Teatud riikides, näiteks Rootsis, ei laiene vahekohtumenetlusele automaatselt konfidentsiaalsuskohustust – pooled peavad selles sõnaselgelt kokku leppima. Vt: F. Madsen. *Commercial Arbitration in Sweden. A Commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press 2006, lk 19.

¹⁰ R. M. Goode, lk 971.

kulud: kiirema menetluse tõttu võib kaasneda vähem kulusid¹¹; vahekohtuotsuse piiriülene sundtäidetavus väga paljudes välisriikides: kohtuotsuste täitmiseks¹² puudub 1958. a välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooniga¹³ (New Yorgi konventsioon) analoogne rahvusvaheline kokkulepe¹⁴.

Kõik eelpool toodud eelised ei pruugi iseloomustada igat vahekohtumenetlust. Teatud vahekohtuinstiitutsioonides võib vahekohtumenetlus riiklikust kohtumenetlusest kõrgete tasude tõttu isegi kallimaks osutada. Samuti ei pruugi komplekssete ja aega nõudvate piiriüleste vaidluste puhul vahekohtumenetlus riiklikust kohtumenetlusest kiirem olla¹⁵. Ent isegi juhul, kui vahekohtumenetlus kujuneb vaidluse keerukuse tõttu kohtumenetlusega võrreldavalt kulukaks ja aeganõudvaks protsessiks, on selle tavapäraseks eelisteks siiski neutraalsus, konfidentsiaalsus ja otsuste lihtsam sundtäidetavus välisriikides¹⁶.

Eeltoodust tulenevalt on vahekohtumenetlus sageli eelistatud vaidluste lahendamise viis õigussuhetes, kus vaidluse lahendamine eeldab spetsiifilisi eriteadmisi või mille puhul on oluline vaidluse võimalikult kiire või konfidentsiaalne lahendamine. Vahekohtumenetluse neutraalsus tuleb eriti kasuks piiriülestes suhetes¹⁷. Võimalus määrata kes, kuidas, millise õiguse ja milliste menetlusreeglite alusel vaidluse lahendab, annab suurema kindluse õigussuhtesse astumiseks, eriti olukorras, kus tegemist on uute partnerite, senitundmatu õigusruumi, suurte investeeringute või keerukate projektidega.

Selleks, et vahekohtumenetlus oleks efektiivne ja usaldusväärne vaidluste lahendamise meetod, peab muuhulgas olema tagatud, et vahekohtuotsus oleks sundtäidetav sõltumata sellest, kus või milliste isikute vahel vahekohtumenetlus läbi on viidud. Rahvusvahelisel tasandil on välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmist reguleerivaks keskseks instrumendiks New Yorgi konventsioon. Ent alati jääb vahekohtumenetluse tulemuslikkust mõjutama kohalikust õigussüsteemist tulenev regulatsioon ja instantsid, kes vahekohtuotsuse

¹¹ R. M. Goode, lk 972.

¹² Kui kontekstist ei tulene teisti, on käesolevas töös kasutatud paralleelselt nii „sundtäitmise“ kui „täitmise“ mõisteid tulenevalt sellest, et nii New Yorgi konventsiooni mitteametlikus eestikeelses tõlkes kui ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu osas on kasutatud „täitmise“ mõistet.

¹³ Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – RT II 1993, 21, 51.

¹⁴ K. P. Berger. *Arbitration Interactive. A Case Study for Students and Practitioners*. Frankfurt am Main ect: Peter Lang 2002, lk 272.

¹⁵ E. A. Marshall. *Gill: The Law of Arbitration*. 4th ed. London: Sweet & Maxwell 2001, lk 4.

¹⁶ P. D. Friedland, lk 3–5.

¹⁷ M. Torga. Vahekohtuklausli kehtetuse alused rahvusvahelistes kaubanduslepingutes. – *Juridica* 2007/VI, lk 386.

sundtäitmist tagavaid norme kohaldavad. Seega sõltub vahekohtumenetluse efektiivsus ja toimimine olulisel määral siseriiklikust regulatsioonist ja selle rakendamisest.

2006. aastal jõustunud uue tsiviilkohtumenetluse seadustiku seletuskirjas on tõdetud, et keerulisemate turumajanduslike suhete tekkimisega Eestis on tõusetunud suurem vajadus just spetsialiseerunud, kaubanduslikke vaidlusi lahendavate kohtute, vahekohtute järele¹⁸. Lisaks kaubandusvaidluste lahendamisele siseriiklikus vahekohtumenetluses, lahendatakse Eestis asuvaid osapooli või vara puudutavaid vaidlusi üha enam ka välisriigi vahekohtunike või vahekohtu institutsioonide poolt. Seega on vahekohtumenetluse usaldusväärse garantiina oluline, et ka välisriikides tehtud vahekohtuotsused (välisriigi vahekohtuotsused) oleksid Eestis sundtäidetavad.

Kuid välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmist tagav tsiviilkohtumenetluse seadustiku regulatsioon on viinud äärmiselt ebaühtse praktika kujunemiseni. Kohtupraktikas puudub ühtne arusaam, milliste sätete alusel välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmise eelduseks olevat täidetavaks tunnistamise menetlust läbi viima peab. Küsimus ei ole ainult sätete ja nende alusel tehtavate kohtulahendite formaalses ühtsuses – valede sätete kohaldamine võib viia menetlusosaliste subjektiivsete õiguste rikkumiseni. Regulatsiooni ebaselgus on vastuolus ka õiguskindluse ja õigusselguse põhimõtetega. Ebajärjepideva kohtupraktika tõttu ei ole ka menetlusosalistele selge, millistel alustel nad välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist taotleda või taotlusele vastuväiteid esitada saavad. Probleemi aktuaalsus nähtub kohtupraktikas järjepidevalt esinevatest vastuoludest ja eksimustest välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamisel.

Käesoleva töö eesmärk on otsida vastust küsimusele, kas välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsioon tagab välisriigis tehtud vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamisel menetlusosaliste subjektiivsete õiguste kaitse ja on kooskõlas New Yorgi konventsiooniga või vajab vastavalt muutmist.

Püstitatud eesmärgist tulenevalt on töö peamiseks uurimisküsimusteks see, millistele New Yorgi konventsioonist tulenevatele nõuetele peaks vastama välisriigis tehtud vahekohtuotsuste sundtäitmine ning see, milliste siseriiklike sätete alusel peaks toimuma

¹⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohus. – Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu. 208 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=033370012, 26.04.2014.

sundtäitmise eeldusena välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamine Eestis. Vastavate järelduste ja kohtupraktika analüüsi pinnalt on võimalik leida vastus töö põhiküsimusele, kas välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise siseriiklik regulatsioon tagab välisriigis tehtud vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamisel menetlusosaliste subjektiivsete õiguste kaitse ja on kooskõlas New Yorgi konventsiooniga.

Töö eesmärk ja sellest tulenevad peamised uurimisküsimused on määranud ära töö struktuuri. Töö on jaotatud kahte ossa, millest esimese osa esimeses alapeatükis otsitakse uurimisküsimusi sissejuhatavalt vastust sellele, miks on oluline tagada ja kuidas on tagatud vahekohtuotsuste sundtäidetavus. Vahekohtuotsuste siduvus ja lõplikkus kohustavad vahekohtuotsust küll koheselt täitma, kuid vahekohtumenetluse usaldusväärseuse garantiina tagab vahekohtuotsuste täitmise lõppastmes riiklik sund. Välisriigi vahekohtuotsuste puhul on riikliku sunni rakendamist reguleerivaks keskseks instrumendiks New Yorgi konventsioon.

Töö eesmärgist lähtuvalt otsitakse esimese osa teises alapeatükis vastust küsimusele, millistele New Yorgi konventsioonist tulenevatele nõuetele peaks vastama välisriigis tehtud vahekohtuotsuste sundtäitmine. Kuna Eesti on New Yorgi konventsiooni ratifitseerinud, peab sundtäitmise eelduseks olev välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamine toimuma kooskõlas New Yorgi konventsioonis sätestatud tingimustega ning vastavalt siseriiklikele protseduurireeglitele.

Eelnevale analüüsile tuginedes otsitakse töö teise osa esimeses ja teises alapeatükis vastust küsimusele, milliste sätete alusel peaks toimuma välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamine Eestis. Täpsemalt millises osas peaks välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel tuginema New Yorgi konventsioonile ja millises osas tsiviilkohtumenetluse seadustikule. Tuginedes eelpool tehtud järeldustele, on töö teise osa kolmandas ja neljandas alapeatükis analüüsitud konkreetsete, praktikas kõige problemaatilisemate sätete pinnalt välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist Eestis ja täidetavaks tunnistamise kooskõla New Yorgi konventsiooniga. Töö teises osas on vastusena töö keskele küsimusele tehtud kohtupraktika pinnalt läbivalt ettepanekuid tsiviilkohtumenetluse seadustiku regulatsiooni muutmiseks, et tagada paremini välisriigis tehtud vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamisel menetlusosaliste subjektiivsete õiguste kaitse ja täidetavaks tunnistamise kooskõla New Yorgi konventsiooniga.

Välisriigis tehtud vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamise regulatsiooni parandamine toetaks vahekohtumenetluse kui alternatiivse vaidluste lahendamise meetodi laiemat kasutust ja edasist arengut Eestis. Seejuures ei säästaks vahekohtumenetluse laialdasem kasutamine kohtuvälise alternatiivina mitte ainult poolte, vaid kohtute töökoormuse vähendamisega ka riigi ressursse¹⁹.

Piiratud mahu tõttu ei hõlma käesolev töö investeerimisvaidlustes tehtud välisriigi vahekohtuotsuseid ja nende täidetavaks tunnistamist Eestis, mistõttu jäävad käesoleva töö analüüsist välja välislepingud, mis puudutavad kitsalt investeerimisvaidlustes tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist²⁰.

Peamised probleemkohad Eesti seadusandluses ning normide rakenduspraktikas on tuvastatud ajaloolis-võrdleva meetodi abil. Eesti kohtupraktika analüüs, millele tugineb kogu käesolev töö, põhineb 2006. a jõustunud uue tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel tehtud ja Riigi Teataja võrguväljaandes kättesaadavatel välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise lahenditel. Läbitöötatud Eesti kohtupraktikast on käesolevas töös tuginetud 50 lahendile.

¹⁹ P.-M. Põldvere, I. Nurmela. Eessõna. – *Juridica* 2004/I, lk 1.

²⁰ Eesti ratifitseeris 22. mail 1992 Washingtoni 1965. a riikide ja teiste riikide kodanike vaheliste investeerimisvaidluste lahendamise konventsiooni (Washingtoni konventsioon) ning 11. veebruaril 1998 Euroopa energiaharta lepingu (Energiaharta leping). Lisaks on Eesti ratifitseerinud mitmeid kahe- või mitmepoolseid investeringute kaitse lepingud, mis on kättesaadavad Riigi Teataja võrguväljaandes. Vt: Riikide ja teiste riikide kodanike vaheliste investeerimisvaidluste lahendamise konventsioon. – RT II 2000, 26, 156; Euroopa energiaharta lepingu ja protokollide ratifitseerimise seadus. – RT II 1998, 8, 18; Energiaharta leping. – RT II 1998, 8, 18.

1. VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE SUNDTÄIDETAVUS

1.1. Vahekohtuotsuste täitmine

1.1.1. Vahekohtuotsuse siduvus ja lõplikkus

Alternatiivsetest vaidluse lahendamise meetoditest on nii vahendus- kui ka lepitusmenetluse eesmärgiks jõuda kõiki osapooli rahuldava olukorra lahenduseni, pooltevahelise kokkuleppeni, samas kui vahekohtumenetluse eesmärgiks on jõuda pooltevahelist vaidlust lahendava otsuseni²¹. Selliselt sarnaneb vahekohtumenetlus kohtumenetlusega – nii nagu kohtumenetluses, ei pea ka vahekohtumenetluses langetatud otsus tingimata mõlemaid osapooli rahuldama.

Samas ei välista vahekohtu kokkulepe võimalust püüda enne vahekohtusse pöördumist lahendada vaidlust näiteks läbirääkimiste teel või vahendusmenetluse abil. Üldjuhul välistab aga vahekohtu kokkulepe osapoole õiguse pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtu poole. Osapooled lepivad vahekohtumenetluse puhul tavaliselt kokku, et vahekohtus toimub vaidluste lõplik lahendamine ehk otsuse edasikaebamise võimalus puudub, ning et vahekohtuotsus on pooltele siduv ehk täitmiseks kohustuslik.

Mitmed rahvusvaheliste vahekohtuinstiitutsioonide reeglid sätestavad, et vahekohtuotsused on pooltele siduvad ja lõplikud. Näiteks Rahvusvahelise Kaubanduskoja arbitraažireeglite²² (ICC arbitraažireeglid) artikkel 34 lg 6 kohaselt on kõik otsused osapooltele siduvad, osapooled kohustuvad kõiki otsuseid viivitamatult täitma ja loobuvad seejuures maksimaalsel võimalikul määral õigusest igasuguse otsuse suhtes ükskõik millisel moel vastuväidete esitamisest²³. Analoogne säte on Londoni Rahvusvahelise Arbitraažikohtu arbitraažireeglites²⁴ (LCIA arbitraažireeglid): artikkel 26 lg 9 kohaselt on kõik otsused osapooltele siduvad ja lõplikud, osapooled kohustuvad kõiki otsuseid viivitamatult täitma ja loobuvad maksimaalsel võimalikul määral igasuguse otsuse ükskõik millisel moel edasikaebamisest, läbivaatamisest

²¹ V. Kõve. Tsiviilvaidluste kohtuväline lahendamine Eestis. – Juridica 2005/III, lk 161.

²² Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce, in force as from 1 January 2012. International Chamber of Commerce. – Arvutivõrgus: <http://www.iccwbo.org/Products-and-Services/Arbitration-and-ADR/Arbitration/Rules-of-arbitration/Download-ICC-Rules-of-Arbitration/ICC-Rules-of-Arbitration-in-several-languages/>, 04.05.2014.

²³ Ingl: „Every award shall be binding on the parties. By submitting the dispute to arbitration under the Rules, the parties undertake to carry out any award without delay and shall be deemed to have waived their right to any form of recourse insofar as such waiver can validly be made.“

²⁴ LCIA Arbitration Rules, effective 1 January 1998. London Court of International Arbitration. – Arvutivõrgus: http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/ARBPrintable_versions.aspx, 04.05.2014.

või vaidlustamisest ükskõik millises riiklikus kohtus või muus õigusorganis²⁵. Ka Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu reglemendi²⁶ (EKTK arbitraažireglement) § 34 esimene lause sätestab, et arbitraažikohtu otsus on lõplik ja edasikaebamisele ei kuulu. EKTK arbitraažireglementi § 35 lg 1 kohaselt jõustub arbitraažikohtu otsus selle tegemise päeval.

Rahvusvahelises *ad hoc* vahekohtumenetluses sageli kasutatavate ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse Komisjoni arbitraažireeglite²⁷ (UNCITRAL-i arbitraažireglid) artikkel 34 lg 2 järgi on kõiki otsused lõplikud ja osapooltele siduvad ning osapooled kohustuvad kõiki otsuseid viivitamatult täitma²⁸. Näiteks on Iraani ja USA vaheline nõuete tribunal UNCITRAL-i arbitraažireeglite eelviidatud artiklile (varasemalt artikkel 32 lg 2) tuginedes korduvalt keeldunud uuesti läbi vaatamast vaidlusi, mis on kord juba vahekohtumenetluses lahendatud²⁹. Vahekohtumenetluse rahvusvahelisi standardeid peegeldav ja paljude riikide vahekohtumenetluse regulatsiooni aluseks saanud ÜRO Rahvusvahelise Kaubandusõiguse Komisjoni mudelseaduse³⁰ (UNCITRAL-i mudelseadus) artikkel 35 lg 1 kohaselt tuleb vahekohtuostust tunnustada siduvana sõltumata sellest, kus riigis otsus on tehtud³¹.

Kuid sõltumata vahekohtuotsuse siduvusest ja lõplikkusest võib vahekohtuotsus osutada vahekohtumenetlusele kohalduva õiguse alusel tühistatavaks. Tühistamine on tavapäraselt võimalik vaid piiratud alustel ja vahekohtuotsust sisuliselt kontrollimata. Harvemal juhul võib lisaks vahekohtuotsuse tühistamisele olla võimalik ka vahekohtuotsuse edasikaebamine ehk sisuline vaidlustamine. Näiteks UNCITRAL-i mudelseaduse artikkel 34 lg 1 kohaselt on kohtus vahekohtuotsusele vastuväidete esitamine võimalik üksnes vahekohtuotsuse

²⁵ Ingl: „*All awards shall be final and binding on the parties. By agreeing to arbitration under these Rules, the parties undertake to carry out any award immediately and without any delay (subject only to Article 27); and the parties also waive irrevocably their right to any form of appeal, review or recourse to any state court or other judicial authority, insofar as such waiver may be validly made.*“

²⁶ Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu reglement. Kinnitatud EKTK Presiidiumi otsusega 03.03.1992. – Arvutivõrgus: http://www.koda.ee/public/Failid/Reglement_2013.pdf, 26.04.2014.

²⁷ UNCITRAL Arbitration Rules (as revised 2010). United Nations Commission on International Trade Law. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-revised/arb-rules-revised-2010-e.pdf>, 26.04.2014.

²⁸ Ingl: „*All awards shall be made in writing and shall be final and binding on the parties. The parties shall carry out all awards without delay.*“

²⁹ J. J. van Hof. Commentary on the UNCITRAL Arbitration Rules. The Application by the Iran-U.S. Claims Tribunal. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers 1991, lk 221.

³⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006. United Nations Commission on International Trade Law. – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf, 26.04.2014.

³¹ Ingl: „*An arbitral award, irrespective of the country in which it was made, shall be recognized as binding and, upon application in writing to the competent court, shall be enforced subject to the provisions of this article and of article 36.*“

tühistamist taotledes³². Samas jätab eelviidatud artikkel osapooltele võimaluse leppida kokku otsuse edasikaebamises mõne muu organi kui kohtu kaudu, nt kaheastmelises vahekohtumenetluses.

Käesoleva töö autori hinnangul on igati põhjendatud, et vahekohtumenetlusele kohalduv siseriiklik regulatsioon võimaldab piiratud alustel vahekohtuotsuse tühistamist ilmse ebaõigluse olukorras, nt kui vahekohtuotsus on tehtud vastuolus avaliku korraga või erapooliku vahekohtuniku poolt. Et aga kasutada maksimaalselt ära vahekohtumenetluse eeliseid, eelkõige selle kiirust, oleks töö autori hinnangul soovitatav vältida vahekohtumenetluses kohtumenetlusele omast otsuse edasikaebamise võimalust. Vahekohtuotsus, mida ei saa edasi kaevata ja mis on täitmiseks kohustuslik, lahendab lõplikult pooltevahelise vaidluse. Järelikult tuleks on efektiivse vahekohtumenetluse huvides leppida kokku vahekohtuotsuse siduvuses ja lõplikkuses – vahekohtuotsuse kohese täitmise kohustus viib vaidluse kiirema lahendamiseni.

1.1.2. Vahekohtuotsuse täitmine riigi sunni abil

Arvestades vahekohtumenetluse võistlevat iseloomu ja eesmärki jõuda pooltevahelist vaidlust lahendava otsuseni, peab vahekohtumenetlus sageli lahendiga, millega üks osapooltest või ükski osapool täielikult rahul ei ole. Vahekohtuotsuse põhjal on enamasti määratletavad nõ võitja ja kaotaja, kellest esimene saab lahendiga soovitud lähemale kui teine³³. Seejuures on mõlemal osapoolel rahulolematuse korral erinevaid tegutsemisvõimalusi.

Kui võitja lahendiga täies ulatuses rahul ei ole, saab ta vahekohtumenetlusele kohalduva õiguse alusel taotleda vahekohtuotsuse tühistamist. Harvemal juhul on võimalik ka vahekohtuotsuse edasikaebamine. Ent isegi kui võitja lahendiga täielikult rahul ei ole, peaks ta hoolikalt kaaluma otsuse edasikaebamise või tühistamise mõttekust. Esiteks seisaks võitja silmitsi ohuga kaotada selleks hetkeks juba kättevõidetud ning teiseks võib menetlus sellisel

³² Ingl: „*Recourse to a court against an arbitral award may be made only by an application for setting aside in accordance with paragraphs (2) and (3) of this article.*“

³³ A. Redfern jt, *komm* 10-01.

juhul kaks korda pikemaks venida, tuues igal juhul kaasa lisakulutusi. Seetõttu on võitjal sageli kasulikum leppida otsusega ka siis, kui sellega rahuldati tema nõuded vaid osaliselt.³⁴

Kui kaotaja lahendiga rahul ei ole, võib ta aja- ja rahakulu vältimiseks pidada samuti mõistlikumaks otsust vabatahtlikult täita. Otsuse vabatahtlik täitmine on mõistlik eriti siis, kui vaatamata tekkinud vaidlusele soovitakse teise osapoolega koostööd jätkata³⁵. Sõltuvalt olukorrast võib kaotajal õnnestuda endale läbirääkimiste teel otsuse pinnalt parem positsioon välja kaubelda. Näiteks saab leppida kokku, et kaotaja tasub küll väiksema rahasumma, kuid teeb seda viivitamatult, nii et võitja ei pea raiskama aega ja raha otsuse sundtäitmise saavutamiseks. Alternatiivselt võib kaotaja taotleda otsuse tühistamist või kui see erandlikult võimalik on, otsuse edasi kaevata. Kaotaja võib otsust mitte täites esialgu ka passiivseks jääda ning esitada vastuväited otsuse täitmisele alles siis, kui teine osapool riigi sunni abil otsust tema suhtes maksma üritab panna.³⁶ Seega isegi juhul, kui kaotajal on kohustus vahekohtuotsuse koheseks täitmiseks, ei pruugi ta seda vabatahtlikult teha.

Edukal ja otsusega rahuloleval osapoolel on aga selge ootus, et kaotaja täidaks otsuse viivitamatult. Kui kaotaja lahendit vabatahtlikult ei täida, nõuab see võitjalt aktiivset tegutsemist. Võitja saab kaotajat teatud juhtudel ise täitmisele sundida või suunata, kui kasutab selleks seadusega lubatud piires ära näiteks kaotaja sõltuvust tema tegevusest või kontaktidest. Riikliku sunni rakendamiseks tuleb aga pöörduda vastavate instantside poole riigis, kus otsuse täitmist soovitakse.³⁷

Riiklik sund on kõige kindlam tagatis vahekohtuotsuse täitmisele³⁸. Juba teadmine, et vahekohtuotsuse täitmata jätmisel on võitjal võimalik taotleda otsuse täitmist riigi sunni abil, kallutab kohustatud osapoolt otsust vabatahtlikult täitma. Selleks on aga vaja, et riiklikul tasandil oleks paigas normid, mille alusel on võimalik vahekohtuotsuseid sundtäita, ning et institutsioonid neid norme ka vastavalt rakendaksid. Eesti õiguskirjanduses on kinnitatud, et vahekohtu soosiva hoiaku arendamine nõuab vahekohtu õigusliku aluse tugevdamist ja selle viimist vastavusse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetega ning vastava kohtupraktika tekkimist³⁹. Käesoleva töö autor nõustub, et vahekohtumenetluse efektiivse toimimise

³⁴ A. Redfern jt, komm 10-02.

³⁵ A. Redfern jt, komm 10-04.

³⁶ A. Redfern jt, komm 10-02.

³⁷ A. Redfern jt, komm 10-03.

³⁸ A. Redfern jt, komm 10-07.

³⁹ A. Pohla. UNCITRAL-i mudelseadus kui võimalik alus Eesti vahekohtu seaduse vastuvõtmisel. – *Juridica* 1995/V, lk 208.

seisukohalt on äärmiselt oluline riigi ja kohtute üldine suhtumine vahekohtumenetluse kui vaidluste lahendamise alternatiivsesse meetodisse.

Kas ja kuidas vahekohtuotsuseid, sh välisriigi vahekohtuotsuseid riigi sunni abil täita saab, on riigiti väga erinev. See, milliste nõuete suhtes on võimalik riikliku sundi rakendada ja kuidas saavutada vahekohtuotsuse sundtäitmine, tuleneb konkreetse riigi seadusandlusest⁴⁰. Tavapäraselt on otsuse sundtäitmiseks vaja pöörduda esmalt kohtu poole, et kohus kinnitaks vahekohtuotsuse täidetavust, ning seejärel täituri poole, et saavutada otsuse reaalne täitmine⁴¹. Ühe äärmusena võib vahekohtuotsuse sundtäitmine eeldada hagimenetlust, mille raames hageja peab tõendama, et vahekohtuotsus on tehtud kehtiva vahekohtu kokkuleppe alusel ja vahekohtumenetluse protseduurireegleid järgides⁴². Lihtsamal juhul võib vahekohtuotsuse sundtäitmiseks piisata kohtu kinnitusest, mis annab vahekohtuotsusele samasuguse toime kui jõustunud kohtuotsusele⁴³.

Piiriüleste kaubandussuhete levik on tinginud vajaduse ka välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täitmiseks. Kuna välisriigis läbiviidavas vahekohtumenetluses ei lähtuta sageli selle riigi õigusest, kus otsuse täitmist hiljem taotletakse, peaks välisriigi vahekohtuotsuste täitmine baseeruma teatavatel universaalsetel printsiipidel ja üldiselt aktsepteeritud tingimustel, et otsuseid oleks võimalik täita sõltumata sellest, millise riigi õiguse alusel need tehtud on või kus riigis nende sundtäitmist taotletakse.⁴⁴ Vahekohtumenetlusega seonduvate rahvusvaheliste standardite kehtestamiseks, mis lihtsustaks vahekohtuotsuste täitmist ja edendaks piiriüleseid kaubandussuhteid, on tehtud jõupingutusi alates 1923. a. Genfi vahekohtu klauslite protokolliga⁴⁵ (Genfi protokoll) ja 1927. a. Genfi välisriigi vahekohtu otsuste täitmise konventsiooniga⁴⁶ (Genfi konventsioon) väljatöötamisest⁴⁷. Tänapäevaks on välisriigis tehtud

⁴⁰ A. Redfern jt, komm 10-08.

⁴¹ A. Redfern jt, komm 10-07.

⁴² A. Redfern jt, komm 10-74.

⁴³ A. Redfern jt, komm 10-73.

⁴⁴ E. J. Cardenas. Benefits of membership. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention. Experience and Prospects. Papers presented at „New York Convention Day“. New York: United Nations 1999, lk 14–15. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/NYCDay-e.pdf>, 26.04.2014.

⁴⁵ Protocol on Arbitration Clauses, signed at Geneva, September 24, 1923. Secretariat of the League of Nations. – League of Nations Treaty Series. Publication of Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations 1924/XXVII/1, 2, 3, lk 158–160. – Arvutivõrgus: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2027/v27.pdf>, 28.04.2014.

⁴⁶ Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Signed at Geneva, September 26, 1927. Secretariat of the League of Nations. – League of Nations Treaty Series. Publication of Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations 1924/XCII/1, 2, 3, 4, lk 302–310. – Arvutivõrgus: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2092/v92.pdf>, 28.04.2014.

⁴⁷ P. Sanders. The making of the Convention. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 3–4.

vahekohtuotsuste täitmist tagavaks keskseks instrumendiks saanud Genfi protokoll ja Genfi konventsiooni asendav New Yorgi konventsioon⁴⁸. Kuna käesoleva töö raames analüüsitud kohtulahendite pinnalt on viimase kaheksa aasta jooksul välisriigi vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnustamiseks kohtute poole pöördutud üle 40 korral, on välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täitmisel rahvusvaheliste standardite järgimine oluline ka Eesti jaoks.

Eeltoodust tulenevalt on käesoleva töö autor seisukohal, et tulemusliku vahekohtumenetluse tagamiseks on vahekohtuotsuste täidetavus riikliku sunni abil. Vahekohtuotsuste sundtäitmise võimalus esiteks suunab otsust vabatahtlikult täitma või lõppastmes sunnib otsust riigi kaasabil täitma. Selleks, et vahekohtumenetlus saaks olla usaldusväärne vaidluste lahendamise meetod ka piiriülestes suhetes, peab vahekohtuotsuste täitmiseks olema tagatud riikliku sunni rakendamise võimalus vastavalt rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetele.

1.2. Välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmist tagav New Yorgi konventsioon

1.2.1. Konventsiooni eesmärk

ÜRO 1958. aasta 10. juuni kaubandusarbitraaži konverentsil allkirjastati New Yorgi konventsioon, mis jõustus 7. juunil 1959⁴⁹. Eesti ratifitseeris ja Eesti suhtes jõustus konventsioon 1993. aastal⁵⁰. Käesoleva seisuga on konventsioonil 149 osalisriiki⁵¹, nende seas kõik maailma juhtivad kaubandusriigid.

ÜRO laiahaardelisemaks eesmärgiks on rahvusvahelist kaubandust reguleerivate normide harmoniseerimine ja moderniseerimine, kuivõrd universaalselt kehtivate normideta, muuhulgas õigusliku kindluseta selles, kuidas ja mil määral on tagatud teise poole kohtuste täitmine, oleks majanduslik risk piiriüleste tehingute tegemisel äärmiselt kõrge. Suurem risk

⁴⁸ Genfi protokoll ja Genfi konventsioon kehtivad veel vaid väga väheste riikide või territooriumide suhtes. Vt: H. Kronke jt. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: a Global Commentary on the New York Convention. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2010, lk 468, 473.

⁴⁹ United Nations Commission on International Trade Law. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the „New York Convention“). – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html, 26.04.2014.

⁵⁰ Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 21, 51.

⁵¹ United Nations Commission on International Trade Law. Status. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html, 26.04.2014.

viiks keerukamate läbirääkimiste, lisatagatiste nõudmise ja kokkuvõttes kõrgemate tehingukuludeni, pärssides selliselt rahvusvahelise kaubanduse arengut.⁵²

Ka New Yorgi konventsioon teenib rahvusvahelise äritegevuse ja kaubanduse huve. Konventsiooni eesmärgiks on ühtlustada rahvusvahelisel tasandil välisriigi vahekohtuotsuste täitmist.⁵³ See on olnud tõeline edulugu – New Yorgi konventsiooni peetakse rahvusvahelise arbitraaži tugisambaks ja üheks kõige paremini toimivaks rahvusvaheliseks instrumendiks kaubandusõiguse valdkonnas⁵⁴. New Yorgi konventsioon on olnud aluseks, kohati lausa sõnasõnalt, mitmetele vahekohtumenetluse regulatsioonidele⁵⁵, sealhulgas 2006. a tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu osale⁵⁶. Mööda ei saa aga vaadata teatud probleemidest konventsiooni sätete rakendamisel: sätteid kas ei rakendata üldse või rakendatakse ekslikult, tõlgendades neid liiga kitsalt või kardinaalselt erinevalt üldlevinud tõlgendusest.

New Yorgi konventsioon sõnastati teadlikult selliselt, et see sobituks erinevate õigussüsteemide ja õiguskordadega üle maailma ning et sellega liituks võimalikult paljud riigid⁵⁷. Seega on konventsiooni loomisel arvestatud, et selle ühtne rakendamine sõltub suuresti osalisriikidest. Kuid arvestades riikide huvi oma majanduse, muuhulgas piiriülese kaubanduse elavdamise vastu, on nende endi huvides rakendada konventsiooni kooskõlas selle eesmärkide ja üldlevinud tõlgenduspõhimõtetega. Kui konventsiooni osalisriik ei tagaks välisriigi vahekohtuotsuste täitmist vastavalt rahvusvahelistele standarditele, asetaks see kohalikud ettevõtjad rahvusvahelisel tasandil selgelt kehvemasse positsiooni, kuna suurendaks võimalike äri- ja koostööpartnerite jaoks riski, et vaidluse korral ei pruugi neil kohaliku ettevõtja suhtes vahekohtuotsuse maksmapanek õnnestuda. New Yorgi konventsiooniga liitumine ja selle rakendamine vastavalt üldlevinud põhimõtetele ei ole enam

⁵² K. Annan. Opening address commemorating the successful conclusion of the 1958 United Nations Conference on International Commercial Arbitration. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 2.

⁵³ R. Briner. Philosophy and objectives of the Convention. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 9; K. W. Patchett. The New York Convention on the Recognition and Enforcement of Arbitral Awards. Explanatory Documentation prepared for Commonwealth Jurisdictions. London: Commonwealth Secretariat 1981, lk 6–7. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/New-York-Convention-Commonwealth.pdf>, 26.04.2014.

⁵⁴ K. P. Berger, lk 272; H. Kronke jt, lk 20; A. Redfern jt, kumm 10-23; T. Várady jt. International Commercial Arbitration. A Transnational Perspective. 2nd ed. USA: Thomson West 2003, lk 67.

⁵⁵ K. P. Berger, 2002, lk 274; K. Annan. Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 2.

⁵⁶ J. Laffranque. Eriarvamus vahekohtus ja kohtuvälises organis. – Juridica 2004/IV, lk 265; tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohtute osa väljatöötamise allikad.

⁵⁷ F. S. Nariman. The Convention contribution to the globalization of International commercial arbitration. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 11.

pelgalt eelis, vaid eeldus, et rahvusvahelises kaubanduses konkurentsivõimeline olla.⁵⁸ Rahvusvahelise kaubanduse olulisust arvestades peaks ka Eestil olema selge huvi rakendada konventsiooni sätteid kooskõlas selle eesmärkide ja üldlevinud tõlgenduspõhimõtetega.

Eeltoodust tulenevalt tasub New Yorgi konventsiooni tõlgendamisel pöörata tähelepanu teiste konventsiooni osalisriikide kohtute praktikale. Kuigi ühe osalisriigi kohtute otsused ei ole teiste osalisriikide kohtutele mitte mingil moel siduvad, aitavad need kaasa konventsiooni ühetaolisele tõlgendamisele, andes suuniseid ka konkreetsete juhtumite lahendamiseks.⁵⁹

Paljudes riikides on märgilisemad välisriigi kohtute lahendid konventsiooni tõlgendamisel arvestatava kaaluga⁶⁰. Kindlasti ei peaks siseriiklikud kohud lähtuma pimesi varasematest lahenditest, kuid kohtud võiksid teha oma parima, et konventsiooni sätteid tõlgendataks samade põhimõtete kohaselt⁶¹. Üheks selliseks põhimõtteks peaks käesoleva töö autori hinnangul olema konventsiooni sätete tõlgendamine välisriigi vahekohtuotsuste täitmise võimalikkust eeldades (ingl *pro-enforcement bias*⁶²). Näiteks on erinevate riikide kohtupraktika põhjal kujunenud välja seisukoht, et konventsioonis sätestatud nõuet esitada täitmise taotlusele lisatavate dokumentide tõlked vastava riigi ametlikku keelde ei pea rangelt tõlgendama, millest tulenevalt ei ole teatud juhtudel tõlke esitamine vajalik⁶³. Selline tõlgendus sobitub töö autori hinnangul tänapäeva, kus paljud kohtunikud valdavad piisavalt hea tasemel võõrkeeli, ning on ühtlasi kooskõlas üldpõhimõttega tõlgendada konventsiooni sätteid otsuse täitmise võimalikkust eeldades.

Selleks, et tagada välisriigi vahekohtuotsuste samaväärne täidetavus kõigis New Yorgi konventsiooni osalisriikides ja soodustada selliselt piiriüleste kaubandussuhete arengut, võiks käesoleva töö autori hinnangul ka Eesti kohtud New Yorgi konventsiooni ühetaoliseks tõlgendamiseks ja kohaldamiseks välisriigi kohtute lahendeid vajadusel arvesse võtta.

⁵⁸ E. J. Cardenas. Benefits of membership. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 15.

⁵⁹ J. Newman. The bench: judicial application of the Convention. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 30–31.

⁶⁰ M. I. M. Aboul-Enein, M. Goldie, S. Hutasingh. The bench: judicial application of the Convention. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 27, 29–30.

⁶¹ J. Newman. The bench: judicial application of the Convention. – Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention, lk 31.

⁶² G. B. Born. International Commercial Arbitration. Volume II. Austin ect: Wolters Kluwer Law & Business 2009, lk 2714-2715; H. Kronke jt, lk 116; A. Redfern jt, komm 10-35.

⁶³ G. B. Born, lk 2704.

1.2.2. Konventsiooni kohaldamisala

New Yorgi konventsiooni artikkel I lg 1 järgi kohaldub konventsioon selliste vahekohtu otsuste tunnustamisele ja täitmisele, mis on tehtud mõne muu kui selle riigi territooriumil, kus taotletakse otsuste tunnustamist ja täitmist ning mis on tehtud seoses füüsiliste või juriidiliste isikute vaheliste lahkhelidega. Konventsioon kohaldub ka vahekohtu otsuste suhtes, mida ei käsitleta kohalike otsustena riigis, kus taotletakse nende tunnustamist ja täitmist. Artikkel I lg 2 kohaselt hõlmab „vahekohtu otsus“ mitte ainult otsuseid, mis on tehtud iga kohtuasja jaoks määratud vahekohtunike poolt, vaid ka otsuseid, mis on tehtud alaliste vahekohtute poolt, millele vaidluse osapooled on end allutanud. Konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvad seega nii *ad hoc* kui ka alaliste institutsioonide menetluses tehtud välisriigi vahekohtuotsused.

New Yorgi konventsiooni kohaldamisel tuleb seejuures eristada otsuse tunnustamist (ingl *recognition*) ja täitmist (ingl *enforcement*)⁶⁴. Otsuse tunnustamisel on kaitsefunktsioon, mille eesmärgiks on tõkestada otsusega lahendatud asjades edasivaidlemist või nende suhtes uute menetluste algatamist⁶⁵. Otsuse täitmine läheb sammu võrra edasi – täitmise eesmärgiks on saavutada see, milleks osapoolel vahekohtuotsuse järgi õigus on⁶⁶. Tunnustamise ja täitmise eristamist illustreeritakse sageli kaitse ja rünnaku võrdlusega (ingl *shield and sword*)⁶⁷. Seejuures hõlmab otsuse täitmine ka otsuse tunnustamist – kui otsus on täidetav, peab see järelikult olema ka tunnustatud⁶⁸. New Yorgi konventsiooni sõnastuse „tunnustamine ja täitmine“ osas on korduvalt tõdetud, et see oli täpsem 1927. a Genfi konventsioonis, mis viitas tunnustamisele või täitmisele⁶⁹. Kuigi ka New Yorgi konventsiooni artikkel III ja V lg 1 (b) viitavad sõnaselgelt otsuse tunnustamisele või täitmisele. Seega saab rääkida kas otsuse tunnustamisest või selle täitmisest. Ning kui vahekohtuotsuse täitmiseks on vastava riigi õiguse kohaselt vajalik otsus eelnevalt täidetavaks tunnistada, siis hõlmab täitmine ka täitemenetlusele eelnevat, otsuse täidetavuse kindlakstegemise menetlust⁷⁰.

⁶⁴ A. Redfern jt, komm 10-10.

⁶⁵ A. Redfern jt, komm 10-11.

⁶⁶ A. Redfern jt, komm 10-12; C. Alfons. *Recognition and Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards. An Analysis of the Legal Framework and its Interpretation in Case Law and Literature*. Frankfurt am Main: Peter Lang 2010, lk 17.

⁶⁷ H. Kronke jt, lk 7; A. Redfern jt, komm 10-13.

⁶⁸ H. Kronke jt, lk 8; A. Redfern jt, komm 10-10.

⁶⁹ H. Kronke jt, lk 7; A. Redfern jt, komm 10-10.

⁷⁰ H. Kronke jt, lk 136.

Väga vähesed riigid on näinud ette regulatsiooni, mille kohaselt on vahekohtuotsust vaja esmalt tunnustada ja tunnustamisele järgnevalt kinnitada veel ka selle täidetavust⁷¹. Enamikes riikides on reguleeritud üksnes otsuse tunnustamine, millega kaasneb otsuse täidetavus. Alternatiivselt võib olla vaja üksnes kinnitust otsuse täidetavuse kohta (ingl *enforcement proceedings, enforcement order, leave for enforcement, exequatur* ect), millega kaasneb otsuse tunnustamine.⁷² Otsust võidakse tunnustada ka ilma eraldi menetluseta. Näiteks Inglise 1996. a arbitraažiseaduse⁷³ artikkel 101 lg 1 alusel tunnustatakse New Yorgi konventsiooni otsust siduvana isikute vahel, kelle suhtes otsus tehti ja kes võivad tugineda sellisele otsusele enda kaitsmisel, tasaarvelduse tegemisel või muu eesmärgil ükskõik millises kohtumenetluses Inglismaal, Walesis või Põhja-Iirimaal⁷⁴. Sama sätte lg 2 alusel võib kohtu loal täita New Yorgi konventsiooni otsust samamoodi nagu kohtuotsust või määrust⁷⁵. Seega Inglise õiguse kohaselt tunnustatakse New Yorgi konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vahekohtuotsuseid ilma eraldi kohtumenetluseta ning kohtumenetlus on ette nähtud vaid vahekohtuotsuste täidetavuse kinnitamiseks. Ka Singapuri rahvusvahelise arbitraaži seaduse⁷⁶ artikkel 29 lg 1 kohaselt on välisriigi vahekohtuotsuste täitmiseks vajalik kohtu luba⁷⁷. Kuid sama sätte lg 2 kohaselt tunnustatakse alles kohtu poolt täitmisele lubatavat otsust siduvana isikute vahel, kelle suhtes otsus tehti ja kes võivad tugineda sellisele otsusele enda kaitsmisel, tasaarvelduse tegemisel või muul eesmärgil ükskõik millises kohtumenetluses Singapuris⁷⁸. Seega Singapuri õigus näeb analoogselt Inglise õigusega ette kohtumenetluse vaid otsuse täitmiseks, mitte tunnustamiseks, kuid erinevalt Inglise õigusest kaasneb otsuse tunnustamine alles selle täidetavaks tunnustamisega.

Kuna menetluse eesmärgiks saab olla kas otsuse tunnustamine või selle täitmine, peaks käesoleva töö autori seisukohal ka Eesti seadusandluses eristama selgelt vahekohtuotsuste

⁷¹ H. Kronke jt, lk 120.

⁷² H. Kronke jt, lk 120–121.

⁷³ Arbitration Act 1996 (17.06.1996). Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa. – Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>, 28.04.2014.

⁷⁴ Ingl: „A New York Convention award shall be recognised as binding on the persons as between whom it was made, and may accordingly be relied on by those persons by way of defence, set-off or otherwise in any legal proceedings in England and Wales or Northern Ireland.“

⁷⁵ Ingl: „A New York Convention award may, by leave of the court, be enforced in the same manner as a judgment or order of the court to the same effect.“

⁷⁶ International Arbitration Act. Revised Edition 2002 (31.12.2002). Singapur. – Arvutivõrgus: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p?page=0:query=CompId%3A65606376-7719-457d-87e3-c7734a089f8f;rec=0;resUrl=http%3A%2F%2Fstatutes.agc.gov.sg%2Faol%2Fbrowse%2FtitleResults.w3p%3Bletter%3DI%3Btype%3DactsAll>, 28.04.2014.

⁷⁷ Ingl: „Subject to this Part, a foreign award may be enforced in a court either by action or in the same manner as an award of an arbitrator made in Singapore is enforceable under section 19.“

⁷⁸ Ingl: „Any foreign award which is enforceable under subsection (1) shall be recognised as binding for all purposes upon the persons between whom it was made and may accordingly be relied upon by any of those parties by way of defence, set-off or otherwise in any legal proceedings in Singapore.“

tunnustamist ja täitmist. Kui taotleja eesmärgiks on välisriigi vahekohtuotsuse täitmine Eestis, tuleb tsiviilkohtumenetluse seadustikust ja täitemenetluse seadustikust⁷⁹ (TMS) tulenevalt eristada ka vahekohtuotsuse täidetavaks tunnustamist kui menetlust, mis on eelduseks otsuse täitmisele ning täitmist kui täituri abil otsuse sundtäitmist. Kuna New Yorgi konventsioon tagab välisriigi vahekohtuotsuste sundtäidetavust, peab ka välisriigi vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnustamine toimuma kooskõlas New Yorgi konventsiooniga.

New Yorgi konventsioon kehtib üldreeglina universaalselt kõigi välisriigi vahekohtuotsuste suhtes, sõltumata vaidluse iseloomust või sellest, kas vahekohtuotsus on tehtud mõnes teises konventsiooni osalisriigis või mitte⁸⁰. Kuid iga konventsioonile allakirjutav, seda ratifitseeriv, sellega ühinev või selle laiendamisest teavitav riik saab konventsiooni artikkel I lg 3 alusel deklareerida vastastikkuse põhimõttel, et ta rakendab konventsiooni ainult selliste otsuste tunnustamisel ja täitmisel, mis on tehtud teise lepinguosalise riigi territooriumil. Riik võib eelviidatud sätte alusel deklareerida ka seda, et rakendab konventsiooni ainult selliste lahkkelide puhul, mis tekivad seoses õiguslike suhetega, olgu need siis lepingulised või mitte, mida vastavalt deklaratsiooni teinud riigi seadusandlusele käsitletakse ärisuhetena.

Eesti on ratifitseerinud New Yorgi konventsiooni ilma igasuguste reservatsioonideta⁸¹. Seega tuleb Eestis kohaldada New Yorgi konventsiooni välisriigi vahekohtuotsuste suhtes sõltumata sellest, millist vaidlust otsus puudutab või millises välisriigis see tehtud on. Ometi on Eesti kohtud mitmel korral toonud välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluses New Yorgi konventsiooni sätteid kohaldades eraldi välja see, et riik, kus vahekohtuotsus on tehtud, on konventsiooni ratifitseerinud⁸². Selliseks kontrolliks puudub igasugune põhjus: konventsiooni kohaldamine Eestis ei sõltu sellest, kas otsus pärineb mõnest teisest konventsiooni osalisriigist või mitte.

Samas ei mõjuta New Yorgi konventsioon artikkel VII lg 1 kohaselt selliste vahekohtuotsuste tunnustamist ja täitmist puudutavate kahe- või mitmepoolsete lepingute kehtivust, mille osapoolteks konventsiooni osalisriik on. Välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamist ja täitmist puudutavatest rahvusvahelistest lepingutest on Eesti ratifitseerinud Washingtoni konventsiooni ja Energiaharta lepingu ning mitmeid kahe- või mitmepoolseid investeeringute

⁷⁹ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 13.03.2014, 105.

⁸⁰ H. Kronke jt, lk 32; A. Redfern jt, komm 10-25.

⁸¹ United Nations Treaty Collection. Status. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. – Arvutivõrgus: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en, 28.04.2014.

⁸² Harju Maakohus (HMK) 2-06-10834/1, 03.08.2006; Tartu Maakohus (TMK) 2-06-24455, 21.09.2006; HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006.

kaitse lepinguid. Kuna nimetatud lepingud puudutavad investeerimisvaidlusi, mille analüüs jääb käesoleva töö raamest välja, jäävad ka eelviidatud lepingud käesoleva töö käsitlusest välja. Erandina lakkavad artikkel VII lg 2 kohaselt New Yorgi konventsiooniga liitudes osalisriikide suhtes kehtimast 1923. a. Genfi protokoll ja 1927. a. Genfi konventsioon.

Nagu eelpool viidatud, on New Yorgi konventsiooni eesmärgiks rahvusvahelise äritegevuse ja kaubanduse arengu huvides ühtlustada ja lihtsustada rahvusvahelisel tasandil välisriigi vahekohtuotsuste täitmist. Ning selleks, et välisriigi vahekohtuotsuste täitmine toimuks ka tegelikkuses ühetaoliselt, tuleks New Yorgi konventsiooni rahvusvahelisel tasandil ühetaoliselt tõlgendada ja rakendada. Kuna Eesti on New Yorgi konventsiooni ratifitseerinud, peab ka välisriigi vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamine toimuma kooskõlas New Yorgi konventsiooniga ja vastavalt selle sätete üldlevinud tõlgendustele.

1.2.3. Konventsioonist tulenevad nõuded välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmisele

New Yorgi konventsiooni artikkel III esimene lause sätestab, et iga lepinguosaline riik tunnustab vahekohtu otsuseid siduvatena⁸³ ja täidab neid kooskõlas protseduurireeglitega, mis kehtivad territooriumil, kus otsusele toetutakse, ning vastavalt konventsiooni artiklites kehtestatud tingimustele. Seega artiklis III eristatakse välisriigi vahekohtuotsuste täitmisel ühelt poolt konventsioonis sätestatud tingimusi ja teisalt siseriiklikke protseduurireegeid. Konventsioonis sätestatud tingimuste all peetakse siinkohal silmas nii formaalseid nõudeid välisriigi vahekohtuotsuse täitmise taotluse esitamiseks kui ka sisulisi nõudeid selle lahendamiseks.⁸⁴

Formaalsed nõuded välisriigi vahekohtuotsuse täitmise taotluse esitamiseks on toodud konventsiooni artiklis IV⁸⁵. Kõnealuse artikli kohaselt peab osapool, kes soovib vahekohtuotsuse täitmist, esitama koos vastava taotlusega nõuetekohaselt autenditud vahekohtuotsuse originaali või selle nõuetekohaselt kinnitatud koopia, konventsiooni artiklis II viidatud vahekohtu kokkuleppe originaali või selle nõuetekohaselt kinnitatud koopia ning

⁸³ Lähtudes muuhulgas EKTK Arbitraažikohtu poolt kasutatavast terminoloogiast, kasutatakse käesolevas töös New Yorgi konventsiooni inglisekeelse väljendi „*binding*“ vastena „siduv“, erinevalt konventsiooni mitteametlikus eestikeelses tõlkes kasutatud vastest „kohustuslik“. Vt: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Arbitraažikohtu eelised. – Arvutivõrgus: <http://www.koda.ee/teenused/arbitraazikohus-2/eelised/>, 29.04.2014.

⁸⁴ H. Kronke jt, lk 117.

⁸⁵ H. Kronke jt, lk 145.

eelviidatud dokumentide tõlked selle riigi ametlikku keelde, kus osapool otsuse täitmist taotleb, kui dokumendid ei ole tehtud vastava riigi ametlikus keeles. Tõlked peavad konventsiooni artikli IV kohaselt olema kinnitatud ametliku või vannutatud tõlgi või diplomaatilise või konsulaaresindaja poolt. Sätte eesmärgiks on tagada rahvusvahelisel tasandil ühtsed ja selged nõuded välisriigi vahekohtuotsuste täitmise taotlemiseks⁸⁶. Konventsioonis sätestatud protseduurireeglid on seejuures ülimuslikud siseriiklikust õigusest tulenevate protseduurireeglite suhtes⁸⁷. Järelikult ei tohi siseriikliku regulatsiooniga välisriigi vahekohtuotsuse täitmise taotlemisele mitte mingil konventsiooni artiklis IV toodud nõuetest rangemaid nõudeid ette näha⁸⁸.

Sisulised nõuded välisriigi vahekohtuotsuse täitmise taotluse lahendamiseks tulenevad konventsiooni artiklist V. Kõnealuses artiklis toodud juhtudel on osalisriigil lubatud keelduda välisriigi vahekohtuotsuse täitmisest⁸⁹. Konventsioon eristab kahte gruppi keeldumise aluseid: artikkel V lg-s 1 on toodud alused, mille esinemisel võib otsuse täitmisest keelduda ainult siis, kui seda taotleb osapool, kelle suhtes täitmist taotletakse ja kes tõendab taotluse esitamise riigi pädevale organile mõne sellise aluse esinemist; artikkel V lg-s 2 on toodud alused, mille esinemisel võib otsuse täitmisest keelduda juhul, kui taotluse esitamise riigi pädev organ ise leiab, et esineb mõni artikkel V lg-s 2 toodud keeldumise alustest⁹⁰. Kuna artikkel V lg-s 1 toodud keeldumise aluste olemasolu peab tõendama osapool, kelle suhtes täitmist taotletakse⁹¹, ei tohi kohtud mingil juhul asuda ise tuvastama artikkel V lg 1 asjaolusid.

Konventsiooni artiklis V toodud keeldumise aluste loetelu on ammendav⁹², st toodud on ainuvõimalikud juhud, mil konventsiooni osalisriigil on lubatud välisriigi vahekohtuotsuse täitmisest keelduda. Kuna keeldumise aluste loetelu on ammendav, ei tohi siseriiklik regulatsioon mingil juhul näha ette välisriigi vahekohtuotsuse täitmisest keeldumiseks täiendavaid aluseid lisaks konventsiooni artiklis V toodud keeldumise alustele⁹³. Muuhulgas ei ole mitte mingil juhul lubatud välisriigi vahekohtuotsuste sisuline läbivaatamine⁹⁴.

⁸⁶ G. B. Born, lk 2702.

⁸⁷ H. Kronke jt, lk 117.

⁸⁸ G. B. Born, lk 2703, 2708.

⁸⁹ H. Kronke jt, lk 206.

⁹⁰ H. Kronke jt, lk 207.

⁹¹ G. B. Born, lk 2703, *passim*; G. H. Kronke jt, lk 210; A. Redfern jt, komm 10-34.

⁹² G. B. Born, lk 2721; H. Kronke jt, lk 209; A. Redfern jt, komm 10-33.

⁹³ H. Kronke jt, lk 209.

⁹⁴ A. Redfern jt, komm 10-33.

Konventsiooni artikkel V sätestab sõnaselgelt, et osalisriik üksnes võib vahekohtuotsuse täitmisest keelduda, mitte ei pea seda tegema⁹⁵. Seega ei ole osalisriigil kohustust keelduda välisriigi vahekohtuotsuse täitmisest isegi juhul, kui esineb mõni konventsiooni artiklis V toodud keeldumise alustest⁹⁶. Järelikult saavad kohtud vahekohtuotsuste täitmisel arvestada konkreetse kaasuse asjaoludega ega ole rangelt kohustatud igal juhul täitmisest keelduma näiteks olukorras, kus osapool üritab pääseda täitmisest sellise ebaolulise rikkumise alusel, mis ei ole vahekohtuotsuse tegemist tegelikkuses mõjutanud. Riikidele sellise diskretsiooniõiguse jätmine toetab käesoleva töö autori hinnangul konventsiooni eesmärki soodustada välisriigi vahekohtuotsuste täitmist.

Seoses konventsiooni artikkel V diskretsiooniõigusega tuleks tähelepanu pöörata olulisele eksimusele konventsiooni mitteametlikus, kuid elektroonilisest Riigi Teatajast kättesaadavas eestikeelses tõlkes, mille kohaselt: „/.../ keeldumist võib taotleda osapool, kui /.../“, samas kui sätte mõtte kohaselt: „/.../ otsuse täitmisest võib keelduda, kui /.../“. Selliselt on konventsiooni eestikeelses tõlkes läinud kaduma kohtu diskretsiooniõigus seoses välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumisega. Näiteks võõrkeelte mittevaldamise tõttu konventsiooni eestikeelsest tõlkest lähtuvatele kohtunikele jääb selliselt märkamatuks üks olulisemaid konventsiooni põhimõtteid: konventsioonist ei tulene absoluutset kohustust välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumiseks.

Vaatamata sellele, et välisriigi vahekohtuotsuste täitmist puudutav menetlus toimub suures osas kohalike protseduurireeglite alusel, tuleneb kõikidele osalisriikidele konventsiooni artiklist III ühtne kohustus täita välisriigi vahekohtuotsuseid, kui kõik vastavad tingimused on täidetud: vahekohtuotsus kuulub konventsiooni artikkel I alusel konventsiooni kohaldamisalasse ning osapool, kes taotleb vahekohtuotsuse täitmist, on esitanud konventsiooni artikkel IV kohaselt nõutavad dokumendid⁹⁷. Konventsiooni artikkel V sätestab erandina võimaluse keelduda välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest, kui esineb mõni artikkel V lg-s 1 või 2 toodud keeldumise alustest⁹⁸. Eeltoodust tulenevalt seab konventsioon välisriigi vahekohtuotsuste täitmisele minimaalsed formaalsed nõuded ja raskendab maksimaalselt välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumist⁹⁹.

⁹⁵ G. B. Born, lk 2723; H. Kronke jt, lk 207; A. Redfern jt, komm 10-34.

⁹⁶ A. Redfern jt, komm 10-34.

⁹⁷ G. B. Born, lk 2711.

⁹⁸ G. B. Born, lk 2717.

⁹⁹ H. Kronke jt, lk 11.

Seejuures on kohtutel konventsiooni artikkel III alusel kohustus *prima facie* eeldada, et välisriigi vahekohtuotsus kuulub täitmisele, st eeldada, et artikkel IV alusel esitatud vahekohtu kokkulepe on kehtiv ja vahekohtuotsus on tehtud nõuetekohaselt¹⁰⁰. Vastupidist võib arvata vaid siis, osapool, kelle suhtes täitmist taotletakse, tõendab mõne keeldumise aluse esinemist või kui osalisriigi pädev organ leiab, et esineb mõni konventsiooni artikkel V lg-s 2 toodud keeldumise alustest¹⁰¹. Selline *prima facie* otsuse täidetavuse eeldus toetab konventsiooni eesmärki soodustada välisriigi vahekohtuotsuste täitmist, tagades osapooltele alternatiivse vaidluste lahendamise võimaluse, mis on kiirem ja vähem kulukam kui kohtumenetlus, vähendades seejuures ka kohtute töökoormust¹⁰².

Konventsiooni artikkel III teine lause sätestab, et konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vahekohtu otsuste tunnustamiseks või täitmiseks ei tohi ette näha oluliselt rangemaid tingimusi või kõrgemaid lõivusid või makse kui seda nõutakse kohalike vahekohtu otsuste tunnustamisel või täitmisel. Erinevalt konventsiooni artikkel III esimesest lausest on siin peetud tingimuste all silmas üksnes protseduurireegleid. Koormavamad tingimused, maksud või tasud hõlmavad nt riigilõivusid, tähtaegasid ja kohtu poole pöördumise võimalusi.¹⁰³ Seega keelatud on välisriigi vahekohtuotsuste diskrimineerimine seoses täitmise protseduuriliste nõuetega. Riigid on küll vabad otsustama, milline on protseduur vahekohtuotsuste täitmiseks, kuid tingimused, et see on vähemalt sama lihtne kui siseriiklike otsuste täitmine (ingl *national treatment requirement*).¹⁰⁴ Eeltoodust tulenevalt võimaldab konventsiooni artikkel III siseriiklike protseduurireeglite kohaldamist ulatuses, milles siseriiklikud reeglid ei sätesta konventsiooni normidest rangemaid nõudeid ning arvestades välisriigi vahekohtuotsuste diskrimineerimise keeldu.

Märkimisväärne on siinjuures see, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku seletuskirja kohaselt on seadusandja kontrollinud vahekohtu regulatsiooni vastavust konventsiooni artiklile III sisuliste tingimuste, mitte protseduurireeglite osas. Nimelt on seletuskirjas sedastatud, et kuna New Yorgi konventsioonis sisalduvad tunnustamise alused on identsed Eestis tehtud vahekohtu otsuste vastavate alustega, tähendab see konventsiooni artikkel III nõuete täitmist¹⁰⁵. Käesoleva töö autori hinnangul on selline järeldus ekslik, sest mitte ühestki

¹⁰⁰ G. B. Born, lk 2707, *passim*.

¹⁰¹ G. B. Born, lk 2711, *passim*.

¹⁰² G. B. Born, lk 2712.

¹⁰³ G. B. Born, lk 2710.

¹⁰⁴ G. B. Born, lk 2709–2710, *passim*; H. Kronke jt, lk 122.

¹⁰⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, 75. peatükk, vahekohtu otsuse tunnustamise ja täitmise eeldused.

konventsiooni sättest ei tulene nõuet, mille kohaselt peaks välisriigi vahekohtuotsuste täitmine toimuma samadel sisulistel tingimustel siseriiklike vahekohtuotsuste täitmisega¹⁰⁶. Nii formaalsete kui ka sisuliste tingimuste osas seab välisriigi vahekohtuotsuste täitmisele piirid New Yorgi konventsioon. Lisaks New Yorgi konventsioonile tuleb artikkel III alusel järgida siseriiklike vahekohtuotsustega võrdväärset kohtlemist vaid täitmise protseduurireeglite osas. Sisuliste tingimuste osas täiendavat võrdse kohtlemise nõuet New Yorgi konventsioonist ei tulene.

Seejuures ei ole konventsioonis toodud tingimused identsed siseriiklike vahekohtuotsuste tühistamist reguleerivas paragrahvis sätestatud alustega, kuivõrd Eesti regulatsiooni alusel „Kohus tühistab /.../“, samas kui konventsiooni alusel „/.../ otsuse täitmisest võib keelduda /.../“. Seega on käesoleva töö autori hinnangul jäänud seadusandjal olulise aspektina märkamata New Yorgi konventsiooniga riikidele jäetud diskretsiooniõigus välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumise osas – Eesti regulatsioon siseriiklike vahekohtuotsuste täitmise osas diskretsiooniõigust ette ei näe.

Eeltoodu ei välista aga nõ soodsama režiimi kohaldamist (ingl *more favourable rights provision*¹⁰⁷). Nimelt ei mõjuta konventsiooni artikkel VII lg 1 kohaselt konventsiooni sätteid riigi poolt sõlmitud kahe- või mitmepoolsete vahekohtuotsuste tunnustamist või täitmist puudutavate välislepingute kehtivust ega jäta ühtki asjast huvitatud poolt ilma mitte ühestki õigusest saada vahekohtuotsusest kasu viisil ja ulatuses, nagu seda lubavad selle riigi seadused, kus otsusele soovitakse toetuda. Konventsiooni artikkel VII lg 1 alusel on võimalik toetuda siseriiklikele aktidele või rahvusvahelistele lepingutele, mis näevad välisriigi vahekohtuotsuste täitmisele ette soodsama režiimi kui see on konventsioonis¹⁰⁸. Järelikult on osalisriigil võimalik enda territooriumil välisriigi vahekohtuotsuse täitmist New Yorgi konventsiooni regulatsiooniga võrreldes kergendada.

Seejuures võib konventsiooni mitteametlikust eestikeelsest tõlkest jääda käesoleva töö autori hinnangul mulje, nagu oleks kõnealune säte suunatud nii taotlejale kui ka vastaspoolele: „/.../ ega jäta kumbagi asjast huvitatud poolt ilma /.../“. Ent kuna kõnealuse sätte ja kogu konventsiooni eesmärk on lihtsustada välisriigi vahekohtuotsuste täitmist, saab nimetatud

¹⁰⁶ G. B. Born, lk 2714.

¹⁰⁷ H. Kronke jt, lk 444.

¹⁰⁸ G. B. Born, lk 2723–2724.

sättest üldlevinud tõlgenduse kohaselt kasu lõigata vaid osapool, kes taotleb vahekohtuotsuse täitmist¹⁰⁹.

Konventsiooni artikkel VII lg 1 võimaldab üldlevinud tõlgenduse kohaselt regulatsioonide kasutamist alternatiivselt, mitte kombineeritult. See tähendab, et kui osapool soovib tugineda soodsamale sättele näiteks mõnest muust välislepingust, peab ta tuginema sellele lepingule täies ulatuses, mitte kombineerima soodsamaid sätteid erinevatest regulatsioonidest.¹¹⁰ Vastasel korral kaoks teise osapoole jaoks igasugune õiguskindlus selles, millal ja kuidas ta end välisriigi vahekohtuotsuse täitmise vastu kaitsta saab. Samas peetakse lubatavaks tugineda üksikule sättele, millega laiendatakse mõnd konventsiooni sätet. Näiteks on ÜRO konventsioonis, mis puudutab elektroonilist kommunikatsiooni rahvusvahelistes lepingutes¹¹¹, laiendatud New Yorgi konventsiooni artiklit II selliselt, et „kirjalik“ hõlmab ka teatud elektroonilist suhtlust.¹¹² Järelikult saab siseriiklikus regulatsioonis ette nähtud välisriigi vahekohtuotsuse täitmist soodustavat sätet kohaldada koos New Yorgi konventsiooniga juhul, kui säte ei tulene mitte konventsioonile alternatiivsest regulatsioonist, vaid aitab kaasa konventsiooni regulatsiooni tõlgendamisele või kohaldamisele.

Eeltoodust tulenevalt peab välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmine Eestis toimuma vastavalt konventsioonis sätestatud tingimustele või siseriiklikult kehtestatud või muust välislepingust tulenevale soodsamale režiimile ning kooskõlas siseriiklike protseduurireeglitega, mis ei tohi mingil juhul olla oluliselt koormavamad kui siseriiklike vahekohtuotsuste täitmisele kohalduvad protseduurireeglid.

¹⁰⁹ G. B. Born, lk 2723; H. Kronke jt, lk 452.

¹¹⁰ H. Kronke jt, lk 449.

¹¹¹ United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. New York, 23 November 2005. – Arvutivõrgus: https://treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/X-18_english.pdf, 28.04.2014.

¹¹² H. Kronke jt, lk 451.

2. VÄLISRIIGI VAHEKOHTUOTSUSTE TÄIDETAVAKS TUNNISTAMINE EESTIS JA TÄIDETAVAKS TUNNISTAMISE KOOSKÕLA NEW YORGI KONVENTSIOONIGA

2.1. New Yorgi konventsiooni otsekohaldamine välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel

Vahekohtumenetlusega seonduv regulatsioon on Eestis koondatud peamiselt tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu ossa (TsMS 14. osa). Eraldi peatükkidena on toodud vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise eeldused (TsMS 77. peatükk) ja vahekohtuga seonduva kohtumenetluse regulatsioon (TsMS 78. peatükk).

TsMS 77. peatükki kuuluv TsMS § 754 lg 1 sätestab, et välisriigi vahekohtute otsuseid tunnustatakse ja võetakse Eestis täitmisele üksnes vastavalt New Yorgi 1958. aasta välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioonile ja teistele välislepingutele. TsMS § 754 lg 2 sätestab, et välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamisele ja täitmisele kohaldatakse vastavalt välisriigi kohtulahendite tunnustamise kohta sätestatud, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisiti.

Eesti õiguskirjanduses on aga tõdetud, et maakohtud on asunud välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamisel¹¹³ väga vaieldavatele seisukohtadele. P.-M. Põlvre on viidanud seejuures mõnede tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätete ekslikule rakendamisele.¹¹⁴ Ent nagu alljärgnev analüüs näitab, vajab käesolev olukord tunduvalt põhjalikumat analüüsi, sest praktikas puudub igasugune selgus selles, kas või millises ulatuses tuleb välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel lähtuda õigusabilepingutest, tsiviilkohtumenetluse seadustikust või New Yorgi konventsioonist.

Praktikas on kohtud kohaldanud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel korduvalt õigusabilepingutest tulenevaid tingimusi: kohtud on lähtunud avalduste lahendamisel Eesti Vabariigi ja Ukraina lepingust õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja

¹¹³ Kuna välisriigi vahekohtuotsuseid tunnustatakse Eestis tulenevalt TsMS § 754 lg-st 2 ja § 620 lg-st 3 ilma, et selleks oleks vaja läbi viia eraldi kohtumenetlust, siis käesoleva töö autor oletab, et P.-M. Põlvre on siinkohal pidanud ilmselt silmas välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamist, mitte tunnustamist.

¹¹⁴ P.-M. Põlvre. Kaheksa aastat mudelseadust: kas Eesti vahekohtumenetlus vastab mudelile? – *Juridica* 2014/I, lk 30.

kriminaalasjades¹¹⁵ (Eesti-Ukraina õigusabileping)¹¹⁶, samuti Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni lepingust õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades¹¹⁷ (Eesti-Vene õigusabileping)¹¹⁸. Käesoleva töö autori arvates on õigusabilepingute kohaldamiseni viinud ilmselt TsMS § 754 lg 2, mis viitab välislepingutele. Kuid õigusabilepingud ei reguleeri käesoleva töö autori hinnangul välisriigi vahekohtuotsuste täitmist.

Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 40 lg 1 kohaselt tunnustavad ja täidavad lepingupooled vastastikku justiitsasutuste jõustunud otsuseid tsiviilasjades, samuti kohtuotsuseid kuriteo läbi põhjustatud kahju hüvitamise osas. Viidatud artikkel puudutab seega ainult selliste otsuste täitmist, mis on tehtud justiitsasutuste poolt. Ning justiitsasutusteks on Eesti-Ukraina õigusabilepingu artikkel 1 lg 2 kohaselt kohtud, prokuratuur ja notariaat. Järelikult Eesti-Ukraina õigusabileping vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel kohaldamisele ei kuulu.

Ka Eesti-Vene õigusabilepingu artikkel 50 kohaselt kuuluvad tunnustamisele ja täitmisele üksnes justiitsasutuste otsused. Ning justiitsasutusteks on Eesti-Vene õigusabilepingu artikkel 1 lg 2 kohaselt kohtud, prokuratuur ja notariaalkontorid. Analoogne regulatsioon tuleneb Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete lepingu¹¹⁹ (Eesti-Läti-Leedu õigusabileping) artiklitest 49 ja 1 lg 2. Kuna vahekohtuotsused ei ole tehtud justiitsasutuste poolt, ei kuulu ka Eesti-Vene ja Eesti-Läti-Leedu õigusabilepingud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel kohaldamisele.

Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vahelise lepingu õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades¹²⁰ (Eesti-Poola õigusabileping) artikkel 54 lg 1 viitab

¹¹⁵ Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja kriminaalasjades. – RT II 1995, 13, 63; Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja kriminaalasjades ratifitseerimise seadus. – RT II 1995, 13, 63.

¹¹⁶ Viru Maakohus (VMK) 2-06-25610, 23.01.2007. HMK 2-06-36905, 16.02.2007. HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007. HMK 2-08-3686, 25.03.2008. HMK 2-08-20058, 27.06.2008.

¹¹⁷ Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. – RT II 1993, 16, 27; Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 16, 27.

¹¹⁸ Tallinna Ringkonnakohus (TlnRnK) 2-06-4799/6, 30.11.2006; HMK 2-06-4799/1, 22.05.2006; HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007; HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; HMK 2-12-18579, 14.05.2013.

¹¹⁹ Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. – RT II 1993, 6, 5; Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 6, 5.

¹²⁰ Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ja kriminaalasjades. – RT II 1999, 4, 22; Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vahelise lepingu „Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ja kriminaalasjades“ ratifitseerimise seadus. – RT II 1999, 4, 22.

sõnaselgelt kohtuotsuste täitmisele. Kuna vahekohtuotsuseid ei saa samastada kohtuotsustega, ei ole kuulu ka Eesti-Poola õigusabileping vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel kohaldamisele.

Eeltoodust tulenevalt puudub käesoleva töö autori hinnangul õiguslik alus lahendada välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avaldusi Eestile siduvate õigusabilepingute alusel.

Samuti on kohtud tuginenud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamisel TsMS § 753 lg-le 2, mis reguleerib Eestis tehtud vahekohtu otsuste tunnustamist ja täitmist või § 751 lg 2 p-le 1 ja 2, kus on toodud Eestis tehtud vahekohtuotsuste tühistamise alused¹²¹. TsMS § 753 ja § 751 kohalduvad sõnaselgelt Eestis tehtud vahekohtuotsustele, samas kui välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täitmist reguleerib TsMS § 754. Puudub ka viide, mille alusel tuleks välisriigi vahekohtuotsuste täitmisel kohaldada Eestis tehtud vahekohtuotsuste regulatsiooni. Eesti õiguskirjanduses on P.-M. Põldvere asunud seisukohale, et Eesti kohus ei saa välisriigi vahekohtuotsust tühistada ega jätta seda tunnustamata¹²² TsMS §-s 751 märgitud alustel, sest välisriigi vahekohtuotsuse saab jätta tunnustamata üksnes New Yorgi konventsioonis sätestatud alustel¹²³. Ka käesoleva töö autori hinnangul puudub eeltoodut arvestades igasugune õiguslik alus lahendada välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avaldusi Eestis tehtud vahekohtuotsuste regulatsiooni alusel.

Veel on kohtud kontrollinud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamisel TsMS § 623 lg 1 alusel seda, kas esineb TsMS § 620 lg-s 1 ja 2 sätestatud aluseid välisriigi kohtulahendite täidetavaks tunnistamisest keeldumiseks¹²⁴. Kohati on kohtud paralleelselt eelviidatud sätetega tuginenud New Yorgi konventsioonis toodud välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumise alustele¹²⁵. Üksikutel juhtudel on keeldumise aluste

¹²¹ HMK 2-08-3686, 25.03.2008; HMK 2-08-20058, 27.06.2008; HMK 2-08-86927, 10.03.2009; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013.

¹²² Kuna välisriigi vahekohtuotsuseid tunnustatakse Eestis tulenevalt TsMS § 754 lg-st 2 ja § 620 lg-st 3 ilma, et selleks oleks vaja läbi viia eraldi kohtumenetlust, siis käesoleva töö autor oletab, et P.-M. Põldvere on ka siin pidanud ilmselt silmas täidetavaks tunnistamist, mitte tunnustamist.

¹²³ P.-M. Põldvere, lk 30.

¹²⁴ TlnRnK 2-06-4799/6, 30.11.2006; TMK 2-06-24455, 21.09.2006; HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; TMK 2-11-34297, 22.07.2011.

¹²⁵ HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628,

hindamisel lähtunud ainult New Yorgi konventsiooni sätetest¹²⁶. Käesoleva töö autori hinnangul on segadust tekitanud ilmselt TsMS § 754 lg 2, mis sätestab, et välisriigi vahekohtuotsuste tunnustamisele ja täitmisele kohaldatakse vastavalt välisriigi kohtulahendite tunnustamise kohta sätestatud, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisti.

Lähtudes seaduse süstemaatilise tõlgendusest ja võttes arvesse selle väljatöötamise allikaid, tuleb vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamise regulatsiooni puhul eristada selgelt vahekohtuotsuste täitmise eeldusi (TsMS 77. peatükk) ning täidetavaks tunnustamise menetlust (TsMS 78. peatükk). Eelviidatud regulatsioonide eristamist toetab asjaolu, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku seletuskirja kohaselt on vahekohtute osa väljatöötamise üheks allikaks olnud New Yorgi konventsioon¹²⁷. Lähtudes käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist, eristab New Yorgi konventsiooni artikkel III välisriigi vahekohtuotsuse täitmisel ühelt poolt konventsioonis sätestatud tingimusi ja teisalt siseriiklike protseduurireegleid. Seega peaksid konventsioonis viidatud siseriiklikud protseduurireeglid tulenema TsMS 78. peatükist ja täidetavaks tunnustamise tingimused TsMS 77. peatükist.

Arvestades eeltoodut ja seda, et TsMS § 754 paikneb vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise eelduste peatükis, tuleb seaduse süsteemsest tõlgendamisest lähtudes asuda seisukohale, et TsMS § 754 reguleerib välisriigi vahekohtuotsuste täitmise eeldustega seonduvat. Nii et TsMS § 754 lg 2 viide laieneb üksnes välisriigi kohtulahendite tunnustamise ja täitmise eelduste regulatsioonile – TsMS § 623 lg 1, § 620 ja § 621 – mitte protseduurireeglitele, mis tulenevad vahekohtuotsuste puhul TsMS 78. peatükist. Seejuures on TsMS § 754 lg-st 2 jäänud käesoleva töö autori hinnangul välja sõna täitmine: arvestades sätte sõnastust ja loogikat, peaks lauses olema, et tunnustamisele ja täitmisele kohaldatakse vastavalt välisriigi kohtulahendite tunnustamise „ja täitmise“ kohta sätestatud. Teistpidi on sätte pealkirjast jäänud välja sõna tunnustamine: pealkirjas peaks sätte sisu arvestades olema välisriigis tehtud vahekohtuotsuse „tunnustamine“ ja täitmine. Lisaks oleks sõltuvalt kontekstist täpsem viidata kas sundtäitmisele või täidetavaks tunnustamisele.

TsMS § 621 kohaselt kuulub välisriigi kohtulahend Eestis täitmisele üksnes siis, kui lahend on Eesti kohtu poolt tunnustatud täidetavaks, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisiti. Seega tuleneb õiguslik alus, mille kohaselt on välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmise

02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

¹²⁶ HMK 2-06-21351, 09.01.2006; HMK 2-10-55190, 01.03.2011; HMK 2-13-5937, 28.05.2013.

¹²⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohtute osa väljatöötamise allikad.

eelduseks otsuse täidetavaks tunnistamine kohtu poolt, TsMS § 754 lg-st 2 ja §-st 621. Eeltoodu toetab käesoleva töö autori eelviidatud seisukohta, mille järgi on TsMS § 754 lg 2 sõnastus puudulik – kui TsMS § 754 lg 2 ei viitaks ka „täitmise“ kohta sätestatule, puuduks seaduses alus, mille kohaselt oleks vaja välisriigi vahekohtuotsuse täitmiseks otsus kohtu poolt esmalt täidetavaks tunnistada. Ent alljärgnev analüüs kinnitab, et TsMS § 621 on ka ainus säte, millele TsMS § 754 lg 2 välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise osas viidata saab.

TsMS § 623 lg 1 kohaselt kontrollib kohus välisriigi kohtulahendi täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamisel kohtulahendi tunnustamise eeldusi, mis tulenevad TsMS § 620 lg-st 1 ja 2. Eesti õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et TsMS §-s 620 sätestatud alused ei tohiks välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamisel¹²⁸ olla asjakohased ning et TsMS § 754 lg 2 rakendub eelkõige osas, mida New Yorgi konventsioon ei reguleeri, samuti selliste riikide vahekohtuotsuste osas, kes ei ole New Yorgi konventsiooni osalisriigid¹²⁹. Käesoleva töö autor nõustub sellega, et TsMS § 620 lg 1 ja 2 ei kuulu välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamisel kohaldamisele, kuivõrd TsMS § 620 lg 1 ja 2 kohaldamine läheks vastuollu New Yorgi konventsiooniga. Nimelt on konventsiooni artikkel III kohaselt osalisriigil kohustus täita välisriigi vahekohtuotsuseid vastavalt konventsioonis sätestatud tingimustele, kuid TsMS § 620 lg 1 ja 2 näevad lisaks konventsioonis sätestatud keeldumise alustele ette täiendavaid keeldumise aluseid, lihtsustades selliselt vahekohtuotsuste täitmisest keeldumist. Näiteks ei ole New Yorgi konventsioonis sellist keeldumise alust nagu samade poolte vahel samas asjas hagi esitamine Eesti kohtusse (TsMS § 620 lg 1 p 3) või tingimust, et otsust tunnustatakse Eestis üksnes juhul, kui lahend on lahendi teinud riigi õiguse järgi jõustunud, välja arvatud juhul, kui seaduse või välislepingu järgi tuleb lahendit tunnustada ja täita alates ajast, millal otsust saab täita lahendi teinud kohtu asukohariigis (TsMS § 620 lg 2). Tulenevalt käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist, ei tohi siseriiklik regulatsioon mingil juhul näha ette välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest keeldumiseks täiendavaid aluseid lisaks konventsiooni artiklis V toodud keeldumise alustele.

¹²⁸ Tulenevalt kontekstist oletab käesoleva töö autor, et P.-M. Põlvere on ka siin pidanud ilmselt silmas välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamist, mitte tunnustamist.

¹²⁹ P.-M. Põlvere, lk 31. Seejuures ei saa käesoleva töö autor nõustuda lause viimase osaga, millest saab järeldada, nagu ei kohalduks New Yorgi konventsioon vahekohtuotsuste osas, mis ei ole tehtud New Yorgi konventsiooni osalisriikide poolt, kuivõrd Eesti ei ole deklareerinud vastastikkuse põhimõtet, et ta rakendab konventsiooni ainult selliste otsuste tunnustamisel ja täitmisel, mis on tehtud teise lepinguosalise riigi territooriumil. Vt: käesoleva töö p 1.2.2.

Kuna TsMS § 623 ning § 620 lg 1 ja 2 on täiendavate keeldumise aluste andmise tõttu vastuolus New Yorgi konventsiooniga, pidas seadusandja TsMS § 754 lg-s 1 tõenäoliselt silmas välislepingute otsekohaldatavust, kui sätestas, et välisriigi vahekohtute otsuseid tunnustatakse ja võetakse Eestis täitmisele üksnes vastavalt New Yorgi 1958. aasta välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioonile ja teistele välislepingutele. Arvestades, et välisriigi kohtulahendite regulatsioon kohaldub TsMS § 754 lg 2 järgi vaid siis, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisti, tuleks seda kooskõlas TsMS § 754 lg-ga 1 tõlgendada selliselt, et välisriigi kohtulahendite regulatsioon kohaldub välisriigi vahekohtuotsuste puhul vaid täitmise eeldusi puudutavas osas ja ulatuses, milles New Yorgi konventsioonist ei tulene teisti. Järelikult kuulub välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel TsMS § 623 lg 1 ning § 620 lg 1 ja 2 asemel kohaldamisele New Yorgi konventsioon. Seega TsMS § 621 on ainus säte, millele TsMS § 754 lg 2 välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist puudutavas osas viidata saab.

Igal juhul kuuluks TsMS § 620 lg 1 ja 2 kohaldamisele vaid ulatuses, mis ei ole vastuolus välislepingutega, kuivõrd TsMS § 754 lg 2 edasiviide kohaldub sõnaselgelt vaid ulatuses, milles seadusest või välislepingust ei tulene teisti. On aga äärmiselt ebatõenäoline, et seadusandja suunaks kohaldama sätet, mis on suuremas osas New Yorgi konventsiooniga vastuolus, nii et seaduse rakendaja peaks hakkama analüüsima, millised välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise tingimused tulenevad New Yorgi konventsioonist ja millised TsMS § 620 lg-st 1 või 2. Seda eriti arvestades seadusandja eesmärki muuta kohtumenetlus tsiviilkohtumenetluse seadustiku abil menetlusosaliste seisukohalt läbipaistvamaks, et suurendada kodanikkonna usaldust kehtiva õiguskorra ja õigusemõistmise süsteemi suhtes¹³⁰. Sellist eesmärki toetaks käesoleva töö autori hinnangul just New Yorgi konventsiooni ja teiste välislepingute otsekohaldamine, mis suunaks seaduse rakendaja regulatsiooni algallika juurde. Välislepingute otsekohaldamine võimaldaks vältida ka tõlkes ette tulevaid vigu ja sätete mõtte muutumist – paratamatult ei ole kõik mõisted samatähenduslikult tõlgitavad. Ühtlasi tuletab konventsiooni otsekohaldamine selle kasutajale paremini meelde, et tegemist on rahvusvahelise lepinguga, mida peaks tõlgendama rahvusvahelises kontekstis. Ka näiteks Šveitsis on välisriigi vahekohtuotsuste täitmisel New

¹³⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, seaduse eesmärk, eelnõu vastuvõtmise algatamise vajadus.

Yorgi konventsioon Šveitsi rahvusvahelise eraõiguse seaduse artikkel 194 alusel otsekohaldatav¹³¹.

Arvestades eeltoodut, tuleks käesoleva töö autori hinnangul TsMS § 754 lg 1 ja 2 tõlgendada selliselt, et välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel on New Yorgi konventsioon otsekohaldatav ja viide välisriigi kohtulahendite regulatsioonile kehtib vaid ulatuses, milles konventsioon või seadus täitmise eelduste osas teisti ette ei näe, ehk viide laieneb vaid TsMS §-le 621.

2.2. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenev täidetavaks tunnistamise regulatsioon

Praktikas puudub ühtne arusaam selles, kas vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise siseriiklikud protseduurireeglid tulenevad vahekohtu või välisriigi kohtulahendite regulatsioonist. Näiteks on kohtud lähtunud välisriigi kohtuotsuste regulatsiooni osas TsMS §-st 622, §-st 623 või §-st 625¹³² ja vahekohtuotsuste regulatsiooni osas TsMS §-st 755, §-st 756 või §-st 757¹³³, kohaldades ka sätteid paralleelselt mõlemast regulatsioonist¹³⁴.

Käesoleva töö autori hinnangul tekitab segadust käesoleva töö p-s 2.1. analüüsitud TsMS § 754 lg 2, mis viitab välisriigi kohtulahendite regulatsioonile. Nagu selgitatud, eristab tsiviilkohtumenetluse seadustik selgelt vahekohtuotsuste tunnustamise ja täitmise eelduste regulatsiooni (TsMS 77. peatükk) ja vahekohtumenetlusega seonduva kohtumenetluse regulatsiooni (TsMS 78. peatükk). Lisaks käesoleva töö p-s 2.1. jõutud järeldusele, et TsMS § 754 lg 2 viitab eelduste regulatsioonile ja menetlust reguleerib TsMS 78. peatükk, kinnitavad sellist tõlgendust ka TsMS 78. peatükki kuuluvad § 756 lg 4 ja § 757, mis reguleerivad sõnaselgelt täidetavaks tunnistamist.

¹³¹ Private International Law Act 1987 (18.12.1987). Chapter 12: International Arbitration. Šveits. Arvutivõrgus: https://www.swissarbitration.org/sa/download/IPRG_english.pdf, 28.04.2014.

¹³² VMK 2-06-25610, 23.01.2007; HMK 2-06-36905, 16.02.2007; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; HMK 2-10-55190, 01.03.2011.

¹³³ HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012.

¹³⁴ HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

Välisriigi kohtulahendite menetlust reguleerivate normide kohaldamise vastu räägib ka see, et seaduses oleks sellisel juhul dubleerivaid sätteid: näiteks TsMS § 754 lg 3 ja TsMS § 624 reguleeriks mõlemad välisriigis tehtud vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise tühistamist. Lisaks viiks seaduse siseviide normide kohaldamiseni, mis oleks vastuolus New Yorgi konventsiooniga: näiteks TsMS § 623 lg 3 kohaselt võib kohus küsida selgitust kohtult, kelle lahendi täitmist taotletakse. Käesoleva töö p 1.2.3. analüüsi kohaselt tuleb kohtul eeldada välisriigi vahekohtuotsuse täidetavust ning täitmisest keeldumine on võimalik vaid siis, kui teine osapool, mitte kohus, tõendab mõne keeldumise aluse esinemist. Erandina saab kohus omaalgatuslikult kontrollida vaid artikkel V lg-s 2 sätestatud keeldumise aluste esinemist. Ent kuna nimetatud alused on seotud täitmise koha õigusega, ei ole kohtul seoses välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisega mingit põhjust ega õigust selgituse saamiseks teise riigi kohtu poole pöörduda. Järelikult oleks TsMS § 623 lg 3 selgelt vastuolus New Yorgi konventsiooniga.

Arvestades TsMS § 754 lg 2 paiknemist vahekohtuotsuste täitmise eelduste peatükis, seda, et vahekohtumenetlusega seonduva kohtumenetluse jaoks on olemas erisätted ning seda, et välisriigi kohtulahendite regulatsiooni kohaldamine tekitaks dubleerivaid sätteid ja põhimõttelisi vastuolusid New Yorgi konventsiooniga, tuleks käesoleva töö autori hinnangul lähtuda välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel siseriiklike protseduurireeglite osas TsMS 78. peatüki sätetest.

Isegi kui asuda seisukohale, et TsMS § 754 lg 2 viitab ka välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise protsessuaalsele poolele, kehtib viide sõnaselgelt vaid ulatuses, milles seadusest või välislepingust ei tulene teisti. Sellisel juhul peaks normi rakendaja lähtuma välisriigi vahekohtuotsuse Eestis täidevaks tunnistamise menetluses hagita menetluse sätetest¹³⁵, arvestades välisriigi kohtulahenditega seonduva kohtumenetluse regulatsioonist tulenevate erisustega (TsMS 62. peatükk) ja vahekohtumenetlusega seonduva kohtumenetluse regulatsioonist tulenevate erisustega (TsMS 78. peatükk), kuid seda kõike vaid osas, mis ei ole vastuolus New Yorgi konventsiooniga.

Vaevalt, et seadusandja eesmärgiks oli luua selline keerukat õiguslikku analüüsi nõudev süsteem selgitamaks välja, kuidas saaks Eestis välisriigi vahekohtuotsust täidetavaks tunnistada. See ei oleks kooskõlas ka New Yorgi konventsiooni keskse idee ja eesmärgiga muuta välisriigi vahekohtuotsuste täitmine võimalikult lihtsaks. Tsiviilkohtumenetluse

¹³⁵ Põhjalikumalt analüüsitud käesoleva töö p-s 2.4.2.

seadustiku seletuskirja kohaselt sooviti vahekohtumenetluse regulatsiooni paigutamise ja tsiviilkohtumenetluse seadustikku anda regulatsiooni kasutajale – nii Eestist, kuid eriti välisriigist – lihtsam ülevaade kogu vahekohtumenetlust reguleerivast aineist¹³⁶. Käesoleval juhul on aga välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetluse puhul saavutatud vastupidine tulemus.

Erinevate normide kohaldamisega kaasneb käesoleva töö autori hinnangul paratamatult menetlusosaliste subjektiivsete õiguste rikkumine. Lisaks konkreetsete menetlusõiguste rikkumisele, riivatakse selliselt ka Eesti Vabariigi põhiseaduse¹³⁷ (PS) § 12 lg-st 1 tulenevat üldist võrdse kohtlemise põhimõtet¹³⁸. Riigikohus on selgitanud, et PS § 12 lg 1 nõuab võrdsust seaduse kohaldamisel ning selle mõte seisneb nõudes rakendada kehtivaid seadusi kõigile isikutele erapooletult ja ühte moodi¹³⁹. Kuna praktikas puudub ühtne arusaam, milliseid sätteid välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetluses kohaldama peab, on kehtiv regulatsioon käesoleva töö autori hinnangul vastuolus ka PS §-st 10 tuleneva õiguskindluse¹⁴⁰ ja PS § 13 lg-st 2 tuleneva õigusselguse¹⁴¹ põhimõtetega. Riigikohus on selgitanud, et PS §-st 10 tuleneb õiguskindluse põhimõte, mis peab looma kindluse kehtiva õigusliku olukorra suhtes, hõlmates muuhulgas selgust kehtivate õigusnormide sisu osas¹⁴². Riigikohtu hinnangul peavad õigusnormid PS § 13 lg-st 2 tuleneva õigusselguse põhimõtte kohaselt olema piisavalt selged ja arusaadavad, et üksikisikul oleks võimalik avaliku võimu organi käitumist teatava tõenäosusega ette näha ja oma käitumist reguleerida¹⁴³. Samuti ei ole selline praktika kooskõlas New Yorgi konventsiooni mõtte ja eesmärgiga tagada õiguslik kindlus välisriigi vahekohtuotsuste sundtäidetavuse osas.

Selleks, et välisriigi vahekohtuotsused tunnistataks Eesti kohtute poolt täidetavaks samade sätete alusel ja kooskõlas New Yorgi konventsiooniga ning oleks tagatud menetlusosaliste võrdne kohtlemine ja üldine õigusselgus ning õiguskindlus, tuleb tsiviilkohtumenetluse seadustiku vastavat regulatsiooni muuta – selguse huvides peaks kõik välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist reguleerivad sätted koondama vahekohtu ossa.

¹³⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohtute osa väljatöötamise allikad.

¹³⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

¹³⁸ M. Ernits. PS § 12/1.2.1. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012. – Arvutivõrgus: http://www.pohiseadus.ee/public/EVPS_kommeteeritud_valjaanne_2012.pdf, 26.04.2014.

¹³⁹ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium (RKPJK) 3-4-1-2-02, 03.04.2002, p 16.

¹⁴⁰ M. Ernits. PS § 10/3.4. – Eesti Vabariigi Põhiseadus.

¹⁴¹ M. Ernits. PS § 13/1. – Eesti Vabariigi Põhiseadus.

¹⁴² RKPJK 3-4-1-20-04, 02.12.2004, p 12; RKPJK 3-4-1-16-05, 15.12.2005, p 20; RKPJK 3-4-1-33-05, 20.03.2006 p 21; RKPJK 3-4-1-14-06, 31.01.2007 p 23.

¹⁴³ Riigikohtu üldkogu (RKÜK) 3-4-1-5-02, 28.10.2002, p 31.

Samuti peaks tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätteid kohaldama välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel käesoleva töö p-s 2.1. toodud analüüsi arvestades vaid osas, milles välislepingutest ei tulene teisti. Regulatsiooni selguse huvides peaks käesoleva töö autori hinnangul ära kaotama TsMS § 754 lg 2 viite välisriigi kohtuotsuste regulatsioonile. Lisada tuleks norm, mille kohaselt on välisriigi vahekohtuotsus Eestis täidetav siis, kui see on Eesti kohtu poolt täidetavaks tunnistatud. New Yorgi konventsiooni ja muude välislepingute kohaldamise osas tuleks täpsustada, et tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud kohaldatakse välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel üksnes ulatuses, milles konventsioonist või muudest välislepingutest ei tulene teisti. Seejuures tuleks tähelepanu pöörata ka ühtsele terminoloogiale kasutusele: näiteks TsMS § 754 lg-s 1 oleks korrektsem viidata, et välisriigi vahekohtute otsuseid tunnustatakse ja (täitmisele võtmise asemel) tunnustatakse Eestis täidetavaks üksnes vastavalt New Yorgi 1958. aasta välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioonile ning teistele välislepingutele.

2.3. Täidetavaks tunnistamine sundtäitmise eeldusena

New Yorgi konventsiooni artikkel III valguses on küsitav vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsiooni vastavus konventsiooni nõuetele. Nagu käesoleva töö p-st 1.2.3. tuleneb, keelab konventsiooni artikkel III osalisriigil sätestada välisriigi vahekohtuotsuste täitmiseks oluliselt koormavamaid tingimusi või kõrgemaid tasusid või makse kui on sätestatud siseriiklike vahekohtuotsuste täitmiseks. Kuid nagu alljärgnevalt näidatud, on välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmiseks Eestis igal juhul vajalik otsuse eelnev täidetavaks tunnistamine kohtu poolt, samas kui siseriiklike vahekohtuotsuste sundtäitmine võib kehtiva regulatsiooni kohaselt osutada oluliselt lihtsamaks.

Lähtudes käesoleva töö p-s 2.1. toodud analüüsist ja tuginedes TsMS § 754 lg-le 2 ja §-le 621, on välisriigi vahekohtuotsuse täitmise eelduseks otsuse täidetavaks tunnistamine kohtu poolt. Samas kui siseriiklike vahekohtuotsuste täitmise osas sätestab TsMS § 753 lg 1, et Eestis tehtud vahekohtu otsust tunnustatakse Eestis ja täitemenetlus vahekohtu otsuse põhjal toimub üksnes juhul, kui kohus on otsust tunnustanud ja tunnistanud otsuse täidetavaks ning Eestis alaliselt tegutseva vahekohtu menetluses tehtud otsust tunnustatakse ja täidetakse otsust kohtu poolt tunnustamata ja täidetavaks tunnistamata. Seega juhul, kui otsus on tehtud Eestis alaliselt tegutseva vahekohtu poolt, saab otsuse sundtäitmiseks pöörduda otse täituri poole.

Vahekohtuotsuste sundtäitmise võimalus ilma igasuguse eelneva kohtuliku kontrollita on ilmselgelt oluliselt kergem menetlusest, mis välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmisele peab eelnema. Välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmisele eelnev täidetavaks tunnistamise menetlus võib senise kohtupraktika põhjal kujuneda isegi üle aasta kestvaks protsessiks. Näiteks Harju Maakohtu 04.06.2010. a lahendist 2-09-40129 nähtub, et taotlus välisriigi vahekohtuotsuse täitmisele pööramiseks saabus kohtusse juba 21.02.2008. Samuti tuleb taotlejal välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse eest tasuda riigilõivuseaduse¹⁴⁴ (RLS) § 57 lg 13 alusel riigilõivu 50 eurot. Järelikult näevad TsMS § 754 lg 2 ja § 621 välisriigi vahekohtuotsuste täitmisele ette New Yorgi konventsiooni artikkel III mõttes oluliselt koormavamana menetluse võrreldes TsMS § 753 lg 1 teisest lausest tuleneva regulatsiooniga.

Vaatamata sellele, et siseriiklikele otsustele antud eelis puudutab vaid alaliselt tegutsevate vahekohtute otsuseid, toimub igal juhul välisriigi vahekohtuotsuste diskrimineerimine konventsiooni artikkel III mõttes tulenevalt sellest, et analoogset eelist ei ole ette nähtud välisriigi alaliselt tegutsevate vahekohtute otsuste täitmisele.

New Yorgi konventsiooni artikkel III diskrimineerimiskeelu rikkumisele on Eesti õiguskirjanduses juhitud tähelepanu juba aastal 1995. Tol ajal tulenes Eestis ja välisriigis tehtud vahekohtuotsuste sundtäitmise erisus täitemenetluse seadustikust. A. Pohla selgituste kohaselt piisas Eestis EKTK arbitraažireglemendi alusel tehtud vahekohtuotsuste täitmiseks vahekohtuotsuse esitamisest täitevametele, samas kui välisriigi vahekohtuotsuste suhtes oli täitemenetluse algatamiseks vaja pöörduda esmalt kohtusse. A. Pohla hinnangul oli selline olukord, mis on käesoleva töö autori hinnangul analoogne tänase olukorraga, vastuolus New Yorgi konventsiooni artikliga III.¹⁴⁵ Tulenevalt vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsiooni vastuolust New Yorgi konventsiooniga, vajab tsiviilkohtumenetluse seadustik käesoleva töö autori hinnangul muutmist.

Välisriigi vahekohtuotsuseid koheldaks siseriiklike vahekohtuotsustega võrdväärselt näiteks juhul, kui vahekohtumenetlust soosival eesmärgil lubatakse nii siseriiklike kui ka välisriigis tegutsevate alaliste vahekohtute otsuste kohest sundtäitmist. Kui siseriiklike vahekohtuotsuste puhul on võimalus taotleda pärast otsuse täidetavaks muutumist TsMS § 751 alusel selle tühistamist, siis saaks ka välisriigi vahekohtuotsuste puhul võimaldada New Yorgi konventsiooni kohast kontrolli alles pärast otsuse täidetavaks muutumist. Käesoleva töö autor

¹⁴⁴ Riigilõivuseadus. – RT I 2010, 21, 107 ... RT I, 21.03.2014, 16.

¹⁴⁵ A. Pohla. UNCITRAL-i mudelseadus, lk 207.

on aga seisukohal, et ammendava ülevaate andmine võrdväärselt nii siseriiklikest kui ka välisriigi alalistest vahekohtutest, mille otsused oleksid Eestis koheselt sundtäidetavad, on mõeldamatu. Seda enam, et seaduse tasandil ei ole defineeritud isegi see, mida mõista Eestis alaliselt tegutseva vahekohtu all ning puudub selge ülevaade, milliseid vahekohtumenetlust administreerivaid institutsioone saab pidada alaliselt tegutsevateks vahekohtuteks TsMS § 753 lg 1 mõttes.

Praktikas peetakse Eestis alaliselt tegutsevaks vahekohtuks näiteks EGTK Arbitraažikoht. Seda kinnitab asjaolu, et EGTK Arbitraažikohus on viimaste aastate jooksul lahendanud keskmiselt 24 hagiavaldust aastas¹⁴⁶, kuid mitte ühtegi otsuse täidetavaks tunnistamise avaldust käesoleva töö raames analüüsitud lahendite pinnalt kohtud lahendanud ei ole. Põhjuseks ei saa olla eranditult kõigi EGTK Arbitraažikohtu otsuste vabatahtlik täitmine, sest ligi kolmandiku otsuste puhul¹⁴⁷ taotletakse kohtult otsuse tühistamist. Järelikult ei peeta EGTK Arbitraažikohtu kui Eestis alaliselt tegutseva vahekohtu otsuste puhul vajalikuks nende täidetavaks tunnistamist. Näiteks riigiportaal toob alaliselt tegutsevate vahekohtutena välja Notarite Koja vahekohtu ja EGTK Arbitraažikohtu¹⁴⁸. Alalise vahekohtuna tuuakse välja ka Tallinna Börsi Vahekohtu¹⁴⁹. E-äriregistri teabesüsteemi on kantud selliseid juriidilisi isikuid nagu Elektrooniline Vahekohus OÜ, Harju Vahekohus OÜ, Lepituse ja Vahekohtu Sihtasutus, mittetulundusühing Eesti Vahekohus, mittetulundusühing Eesti üürivaidluste lahendamise vahekohus, mittetulundusühing Tallinna Vahekohus, MTÜ Sotsiaalse Finantseerimise Vahekohus. Samas ei tule mitte kusagilt nõuet kasutada vastava tegevuse korral juriidilise isiku nimes sõna vahekohus. Seega ei saa Eestis alaliselt tegutsevatest vahekohtutest ammendavat ülevaadet ka e-äriregistri teabesüsteemist. Ei kohtutel, täituritel ega ka vahekohtuotsuste sundtäitmist taotlevatel isikutel ei ole ammendavat ülevaadet sellest, milliseid vahekohtuotsuseid saab Eestis sundtäita ilma otsuse täidetavaks tunnistamiseta.

Ent isegi kui oleks üheselt selge, millised on TsMS § 753 lg 1 mõttes Eestis tegutsevad alalised vahekohtud, ei ole mõeldav, et saaks koostada ka samaväärselt adekvaatse ja ammendava ülevaate välisriigis alaliselt tegutsevatest vahekohtutest. Selgusetu, millised oleks need siseriiklikud ja välisriigi alaliselt tegutsevad vahekohtud, mille otsused oleks Eestis

¹⁴⁶ A. Pohla. Vahekohtu kokkuleppe tähtsus vahekohtumenetluses. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu ja välisriikide vahekohtute praktika. – Juridica 2014/I, lk 35.

¹⁴⁷ A. Pohla. Vahekohtu kokkuleppe tähtsus vahekohtumenetluses, lk 35.

¹⁴⁸ Riigiportaal. Vahekohtumenetlus. Juriidiliste vaidluste lahendamine. – Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/kodanik/oigusabi/kui_arvate_et_peaks_oigusalast_nou_kusima/juriidiliste_vaidluste_lahendamine, 26.04.2014.

¹⁴⁹ V. Kõve, lk 157; P.-M. Põldvere, lk 29.

koheselt sundtäidetavad, puuduks vahekohtuotsuste sundtäitmise osas igasugune õiguskindlus.

Lisaks eeltoodule on alaliselt tegutsevate vahekohtute määratlus erinevates riikides erisugune, mistõttu ei oleks kõigi alaliselt tegutsevate vahekohtute puhul tagatud võrreldav otsuste kvaliteet. Vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise eesmärgiks on tagada vahekohtumenetluse osapooltele selliste õiguste järgimine, mida riik peab hädavajalikuks vaatamata sellele, et osapooled on leppinud kokku vaidluse eraviisilises lahendamises. Arvestades New Yorgi konventsiooni artikkel V lg 2, saab välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisel kontrollida, ega vahekohtumenetluses ei ole lahendatud asja, mis avaliku huvi tõttu kohtu ainupädevusse kuulub või ega vahekohtuotsuse täitmine ei lähe vastuollu riigi jaoks fundamentaalsete õiguse üldpõhimõtetega.

Käesoleva töö autor jagab P.-M. Põldvere seisukohta, et ilmselt väljendas seadusandja TsMS § 753 lg 1 erandi sätestamisega usaldust eelkõige Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja Arbitraažikohtu (EKTK Arbitraažikohus) vastu¹⁵⁰. Käesoleva töö autori hinnangul võis seadusandja eeldada, et EKTK Arbitraažikohus ei võta lahendamisele asju, mis kuuluvad kohtute ainupädevusse ning vaidlust lahendavad vahekohtunikud tegutsevad selliselt, et on tagatud riigi jaoks kõige olulisemate õiguse üldpõhimõtete järgimine. Samas oleks põhjendamatu usaldada pimesi kõiki välisriigi alaliselt tegutsevaid vahekohtuid, sest erinevalt EKTK Arbitraažikohtu tegevusest, puudub igasugune ülevaade sellest, kui usaldusväärsed on analoogsed välisriigi alalised vahekohtuinstitsioonid.

Vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise vajadust kinnitab P.-M. Põldvere aramus, mille kohaselt ei ole välistatud, et Eestis saaks asutada alaliselt tegutseva vahekohtu, et selle kaudu tehtud otsus pahauskelt ilma igasuguse riigipoolse kontrollita riigi sunni abil täitmisele suunata¹⁵¹. Samuti toetab käesoleva töö autor P.-M. Põlvere ettepanekut kaaluda seda, et ka alaliselt tegutsevate vahekohtute otsuste riigi sunni abil täitmine võiks üldjuhul eeldada kohtulikku kontrolli¹⁵². Käesoleva töö autor ei pea aga põhjendatuks P.-M. Põlvere kommentaari, mille kohaselt võiks kaaluda, kas teha täidetavaks tunnistamise nõude osas erand EKTK Arbitraažikohtule¹⁵³. Käesoleva töö autori hinnangul läheks sellise erandi tegemine selgelt vastuollu New Yorgi konventsiooni artikkel III diskrimineerimiskeeluga,

¹⁵⁰ P.-M. Põldvere, lk 29.

¹⁵¹ P.-M. Põldvere, lk 29.

¹⁵² P.-M. Põldvere, lk 29–30.

¹⁵³ P.-M. Põldvere, lk 30.

kuna võimaldaks ühe konkreetse siseriikliku vahekohtuinstitsiooni otsuste täitmist välisriigi vahekohtuotsuste täitmisest oluliselt lihtsamatel tingimustel.

Arvestades New Yorgi konventsiooni artiklist III tulenevat välisriigi vahekohtuotsuste diskrimineerimise keeldu, tuleks käesoleva töö autori hinnangul ühtlustada Eesti ja välisriigi vahekohtuotsuste regulatsiooni selliselt, et kõiki vahekohtuotsuseid – tehtud Eestis või välisriigis, *ad hoc* või institutsionaalses vahekohtumenetluses – koheldaks täidetavaks tunnistamise nõude osas võrdselt. Käesoleva töö autori hinnangul tuleks muuta tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu regulatsiooni selliselt, et kaotataks ära Eestis alaliselt tegutsevate vahekohtute otsuste sundtäitmisele antud eelis ning igal juhul oleks vahekohtuotsuse täitmiseks Eestis vajalik otsuse eelnev täidetavaks tunnistamine kohtu poolt.

2.4. Täidetavaks tunnistamise menetlus

2.4.1. Kohtu pädevus

Eesti kohtud on hinnanud oma pädevust välisriigis tehtud vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamiseks erinevalt. Kohati on kohtud lähtunud oma pädevuse hindamisel TsMS §-st 121, mille kohaselt tuleb välisriigi vahekohtulahendite täitmise avaldus esitada võlgniku elu- või asukoha järgi või kohtule, kelle tööpiirkonnas soovitakse korraldada täitemenetlust, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisiti¹⁵⁴. Samas kui lähtutud on ka TsMS § 755 lg-st 2, millest tulenevalt otsustab kohtu pädevusse antud vahekohtumenetlusega seonduva küsimuse Harju Maakohus, kui vahekohtumenetluse koht ei ole Eesti¹⁵⁵.

Nii on osad taotlejad on saanud esitada kohtule avalduse võlgniku elu- või asukoha või täitemenetluse korraldamise piirkonna järgi, samas kui teiste taotlejate avaldused on suunatud lahendamiseks Harju Maakohtule. Näiteks on Pärnu Maakohus 03.11.2006 lahendis 2-06-21351 TsMS § 755 lg 2 alusel leidnud, et avaldus välisriigi vahekohtu otsuste täidetavaks tunnistamiseks ei allu Pärnu Maakohtu Haapsalu kohtumajale, kuna vahekohtumenetluse kohaks oli Rootsi, andes asja üle Harju Maakohtule. Teisalt on välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avaldusi lahendanud nii Tartu Maakohus kui ka Viru Maakohus. Ebaselge regulatsioon ja ebaühtne praktika juba niivõrd põhilises küsimuses nagu välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamise pädevus, ei ole kindlasti

¹⁵⁴ TMK 2-06-24455, 21.09.2006; HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006.

¹⁵⁵ Pärnu Maakohus (PMK) 2-06-21351/3, 03.11.2006.

mitte kooskõlas tsiviilkohtumenetluse seadustiku seletuskirjas väljendatud eesmärgiga muuta kohtumenetlus menetlusosaliste seisukohalt läbipaistvamaks ja suurenda kodanikkonna usaldust kehtiva õiguskorra ja õigusemõistmise süsteemi suhtes¹⁵⁶.

Võrreldes TsMS § 121 ja TsMS § 755 lg 2 tuleb välisriigi vahekohtuotsuse täitmise puhul pidada käesoleva töö autori hinnangul põhjendatuks TsMS §-st 121 tulenevat regulatsiooni, mille kohaselt saab täitmise avalduse¹⁵⁷ esitada võlgniku elu- või asukoha järgi või kohtule, kelle tööpiirkonnas soovitakse korraldada täitemenetlust. Välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avaldus ei ole sisuliselt sedavõrd keerukas või spetsiifiline küsimus, mille lahendamine tuleks suunata vaid ühele konkreetsele kohtule. Käesoleva töö autor toetab seadusandja poolt TsMS § 121 sätestamisega ette nähtud praktilisemat, võlgniku asukohast või täitmise kohast lähtuvat regulatsiooni.

Selleks, et tagada menetlusosaliste võrdne kohtlemine asja lahendamisele võtmisel ja regulatsiooni selgus nii menetlusosalistele kui ka kohtutele, tuleks käesoleva töö autori hinnangul vahekohtumenetlusega seonduvad kohtute pädevust reguleerivad sätted koondada samasse peatükki, tuues selgelt välja, et pädevusnorm välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamiseks on erisäte pädevusnormi suhtes, mis reguleerib muude vahekohtumenetlusega seonduvate avalduste lahendamist.

2.4.2. Hagita menetlus

Eesti kohtud on välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avaldusi lahendanud hagita menetluses, kuid viidanud seejuures erinevatele õiguslikele alustele. Kohtud on liigitanud avaldusi hagita menetluseks TsMS § 475 lg 1 p 14 alusel¹⁵⁸, mille kohaselt on hagita asjaks välisriigi kohtulahendite tunnustamine ja täitmine, TsMS § 475 lg 1 p 14¹

¹⁵⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, seaduse eesmärk, eelnõu vastuvõtmise algatamise vajalikkus.

¹⁵⁷ Kuigi viidatud on välisriigi kohtu- ja vahekohtulahendite tunnustamise ja täitmise avaldusele, on käesoleva töö autori hinnangul peetud sätte sõnastust arvestades täitmise all ilmselt silmas täidetavaks tunnustamist. Arvestades vajadust eristada tunnustamist ja täidetavaks tunnustamist, oleks töö autori hinnangul korrektsem viidata tunnustamise või täidetavaks tunnustamise avaldusele.

¹⁵⁸ VMK 2-06-25610, 23.01.2007; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

alusel¹⁵⁹, mille kohaselt on hagita asjaks kohtu lahendatavad asjad vahekohtumenetluses ning TsMS § 756 lg 1 alusel¹⁶⁰, mille kohaselt lahendab kohus vahekohtumenetlusega seotud avalduse hagita menetluses.

Kuna välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlused on praktikas toimunud hagita menetluses, ei ole erinevatele õiguslikele alustele tuginemine avalduse lahendamist sisuliselt mõjutanud. Erinevate õiguslike aluste kohaldamisele on aga oluline tähelepanu pöörata, kuna erinevate sätete kohaldamine viitab käesoleva töö autori hinnangul laiemale probleemile – üldisele terminoloogia ebaühtsele kasutamisele ja mõistmisele. Kui hagita menetluse õigusliku aluse tuvastamisel ei ole see menetluse tulemit sisuliselt mõjutanud, siis mõne muu sätte puhul võib terminite ebaõige mõistmine viia menetlusosaliste subjektiivsete õiguste rikkumiseni.

Eelviidatud TsMS § 475 lg 1 p 14 ei kuulu välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel kohaldamisele, kuivõrd kohtulahendeid ei saa samastada vahekohtuotsustega. Samuti ei kuulu töö autori hinnangul kohaldamisele TsMS § 475 lg 1 p 14¹, kuivõrd täidetavaks tunnistamise menetlust ei lahendata vahekohtumenetluses – vahekohtumenetlus lõpeb reeglina vahekohtuotsuse tegemisega (TsMS § 747 lg 1). Täidetavaks tunnistamise menetlus on küll vahekohtumenetlusega seotud menetlus, kuid mitte selle raames toimuv menetlus.

Võib arvata, et seadusandja on TsMS § 475 lg 1 p 14¹ sõnastusega eksinud – kui seadusandja soovis sätestada eraldi õigusliku aluse, mille kohaselt on kõik vahekohtumenetluses lahendamisele kuuluvad asjad hagita asjad, siis poleks mingit põhjust jätta kõrvale vahekohtuotsuste tunnustamise või täidetavaks tunnistamise asju. TsMS § 475 lg 1 p-s 14¹ võinuks kasutada näiteks RLS § 57 lg 13 sõnastust, mis viitab vahekohtumenetlusega seotud avaldustele ja taotlustele, mitte ainult vahekohtumenetluses lahendatavatele asjadele. Riigilõivuseaduse seletuskirja kohaselt hõlmavad vahekohtumenetlusega seotud avaldused ja taotlused muuhulgas vahekohtu otsuse tunnustamist või täidetavaks tunnistamist¹⁶¹.

Seejuures kattub TsMS § 475 lg 1 p 14¹ TsMS § 756 lg-ga 1 – mõlemad sätted on aluseks vahekohtumenetluses lahendatavate avalduste lahendamiseks hagita menetluses. Eeltoodust

¹⁵⁹ TMK 2-11-37406, 01.09.2011.

¹⁶⁰ HMK 2-10-11203, 14.06.2010.

¹⁶¹ Riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 206 SE seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=66ff74e2-679c-4088-9d57-f404ba313b4a&>, 26.04.2014.

tulenevalt on aga TsMS § 756 lg 1 laiem, hõlmates ka vahekohtuotsuste tunnustamise või täidetavaks tunnustamise avaldusi.

Õigusselguse huvides tuleks käesoleva töö autori hinnangul vältida seaduses sätete dubleerimist. Kui vahekohtumenetluses lahendatavad asjad on TsMS § 475 lg 1 p 14¹ alusel hagita asjad, siis puudub vajadus korrata seda ka vahekohtumenetluse regulatsiooni all. Kui aga kaotada regulatsioonist TsMS § 756 lg 1 esimene lause, siis tuleks muuta TsMS § 475 lg 1 p 14¹ sõnastust selliselt, et hõlmatud oleks ka vahekohtuotsuste tunnustamise või täidetavaks tunnustamise avalduste lahendamine. Analoogselt RLS § 57 lg-le 13 võiks TsMS § 475 lg 1 p-s 14¹ viidata vahekohtumenetlusega seotud avaldustele ja taotlustele.

2.4.3. Välisriigi vahekohtuotsuse määratlemine

Tulenevalt New Yorgi konventsiooni artikkel I lg-st 1 kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse välisriigi vahekohtuotsused – tehtud mujal riigis kui seal, kus soovitakse otsuste täitmist¹⁶² või tehtud küll samas riigis, kus soovitakse otsuste täitmist, kuid mida kohaliku seadusandluse kohaselt ei käsitleta kohalike otsustena¹⁶³. Konventsiooni kohaldamisalasse ei kuulu seega kohalikud ehk siseriiklikud vahekohtuotsused – tehtud samas riigis, kus soovitakse otsuste täitmist. Kuid see, milliseid otsuseid ei käsitleta kohalike otsustena, on iga riigi enda määratleda¹⁶⁴. Otsust võidakse välismaiseks pidada näiteks juhul, kui vahekohtumenetluses on teatav välismaine aspekt, näiteks kui on kohaldatud mõne teise riigi menetlusnorme¹⁶⁵. Samuti ei reguleeri konventsioon seda, mida mõista vahekohtuotsuse „tegemise“ all¹⁶⁶.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik eristab TsMS § 753 ja § 754 järgi Eestis tehtud ja välisriigis tehtud vahekohtuotsuseid. Eestis või välisriigis tehtud otsuste mõisteid seadus aga ei defineeri. Nii võib konventsiooni kohaldamisel tekkida probleem näiteks olukorras, kus

¹⁶² Ingl: „/.../ *arbitral awards made in the territory of a State other than the State where the recognition and enforcement of such awards are sought /.../*“

¹⁶³ Ingl: „/.../ *arbitral awards not considered as domestic awards in the State where their recognition and enforcement are sought.*“

¹⁶⁴ H. Kronke jt, lk 24.

¹⁶⁵ United Nations Commission on International Trade Law. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards.

¹⁶⁶ H. Kronke jt, lk 21.

vahekohtumenetluse toimumiskoht¹⁶⁷ (ingl *seat of arbitration, place of arbitration*) on Eesti, vahekohtumenetluse istung ja vahekohtunike nõupidamised on läbi viidud Soomes, kuid vahekohtuotsus on kirjutatud ja allkirjastatud Londonis.

TsMS § 712 eristab Eestis toimuvat ja välisriigis toimuvat vahekohtumenetlust, seega võib käesoleva töö autori hinnangul eeldada, et vahekohtuotsus on TsMS § 753 mõttes tehtud Eestis, kui vahekohtumenetluse toimumiskohaks on Eesti ja vahekohtuotsus on TsMS § 754 mõttes tehtud välisriigis, kui vahekohtumenetluse toimumiskoht on mõnes välisriigis. Seejuures võib TsMS § 733 lg 1 kohaselt määrata vahekohtumenetluse toimumiskohaks Eesti, aga isikute ärakuulamised, vahekohtunike nõupidamised, dokumentidega tutvumised võivad toimuda mujal. Järelikult juhul, kui vahekohtumenetluse toimumiskohaks on Eesti, istungid on peetud Soomes ja otsus on kirjutatud Londonis, tuleks tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätetest tulenevalt pidada otsust vahekohtumenetluse toimumiskoha järgi Eestis tehtud otsuseks. Kuna TsMS § 712 lg 1 alusel kohaldatakse vahekohtu osa sätteid reeglina üksnes Eestis toimuvale vahekohtumenetlusele, ei kohaldu TsMS § 733 lg 1 välisriigi vahekohtuotsustele. Kuid välisriigis tehtud vahekohtu otsuste puhul toetab samasugust lähenemist New Yorgi konventsiooni artikkel I, mille üldlevinud tõlgenduse kohaselt tuleks vahekohtuotsuse „tegemise koha“ all mõista vahekohtumenetluse toimumiskohta, sõltumata sellest, kus otsusele alla kirjutati, kust otsus osapooltele saadeti või kus osapooled otsuse kätte said¹⁶⁸.

Nii UNCITRAL-i mudelseaduse artikkel 31 lg 3 teise lause¹⁶⁹ kui ka ICC arbitraažireeglite artikkel 31 lg 3¹⁷⁰ kohaselt loetakse vahekohtuotsus tehtuks seal, kus on vahekohtumenetluse toimumiskoht. Ka näiteks Inglise 1996. a arbitraažiseaduse artikkel 53 sätestab, et kui pooled ei ole teisti kokku leppinud ja kui vahekohtumenetluse toimumiskohaks on Inglismaa, Wales või Põhja-Iirimaa, loetakse kõik vahekohtumenetluses tehtud otsused seal tehtuks, sõltumata sellest, kus otsus allkirjastati, kust otsus ära saadeti või kus keegi osapooltest otsuse kätte sai¹⁷¹. New Yorgi konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vahekohtuotsuste osas sätestab

¹⁶⁷ Vahekohtumenetluse toimumiskoht on selle juriidiline toimumiskoht. Vt: J. J. Fawcett jt. Cheshire, North & Fawcett Private International Law. 14th ed. Oxford: Oxford University Press 2008, lk 656. Rahvusvahelise arbitraažiteooria üldiselt tunnustatud teooria kohaselt määrab vahekohtumenetluse toimumiskoht selle, milline õigus vahekohtumenetluse läbiviimisele kohaldub. Vt: A. Redfern jt, kom 2-14, *passim*.

¹⁶⁸ J. J. Fawcett jt, lk 656; H. Kronke jt, lk 22.

¹⁶⁹ Ingl: „*The award shall state its date and the place of arbitration as determined in accordance with article 20 (1). The award shall be deemed to have been made at that place.*“

¹⁷⁰ Ingl: „*The award shall be deemed to be made at the place of the arbitration and on the date stated therein.*“

¹⁷¹ Ingl: „*Unless otherwise agreed by the parties, where the seat of the arbitration is in England and Wales or Northern-Ireland, any award in the proceedings shall be treated as made there, regardless of where it was signed, despatched or delivered to any of the parties.*“

sama seaduse artikkel 100 lg 2 (b), et vahekohtuotsused loetakse tehtuks vahekohtumenetluse toimumiskohas, sõltumata sellest, kus otsus allkirjastati, kust otsus ära saadeti või kus keegi osapooltest otsuse kätte sai¹⁷². Erinevate tõlgendusvõimaluste välistamiseks on hea, kui on olemas sellised defineerivad sätted¹⁷³.

Õigusselguse huvides võiks käesoleva töö autori hinnangul tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu osas täpsustada, et kõik vahekohtuotsused, mis ei ole tehtud Eestis, loetakse välisriigis tehtud vahekohtuotsusteks ning et vahekohtuotsus on tehtud seal, kus on vahekohtumenetluse toimumiskoht, sõltumata sellest, kus otsus kirjutati, allkirjastati või kätte toimetati. Sellest järelduks selgelt, et nii siseriiklike kui ka välisriigi vahekohtuotsuste tegemise koht sõltub vahekohtumenetluse toimumiskohast, välistades võimaluse, et vahekohtuotsuse tegemise kohta mõjutaks selle kirjutamise, allkirjastamise või kättetoimetamise koht. Kuna vahekohtuotsused jaguneksid vahekohtumenetluse toimumiskoha alusel kas Eestis tehtud või välisriigis tehtud vahekohtuotsusteks, oleks välistatud ka see, et teatud Eestis tehtud otsuseid saaks sõltuvalt asjaoludest käsitleda mittekohalike otsustena konventsiooni artikkel I lg 1 mõttes.

2.4.4. Täidetavaks tunnistamise taotlemine

Reeglina esitatakse Eesti kohtutele avaldus välisriigi vahekohtuotsuse tunnustamiseks ja täidetavaks tunnistamiseks. Vaid üksikutel juhtudel on taotletud ainult vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist¹⁷⁴.

Tulenevalt TsMS § 754 lg-st 2 ja § 620 lg-st 3 tunnustatakse välisriigi vahekohtuotsust Eestis ilma, et selleks oleks vaja läbi viia eraldi kohtumenetlust. Siiski võib viidatud sätete alusel taotleda otsuse tunnustamise lahendamist, kui tunnustamise üle on vaidlus või kui see on isikule muul põhjusel tema õiguste teostamiseks vajalik. Seega vahekohtuotsuse tunnustamiseks ei ole Eestis vaja eraldi kohtumenetlust, kuid sundtäitmiseks on vaja välisriigi vahekohtuotsus kohtu poolt eelnevalt täidetavaks tunnistada. Tulenevalt käesoleva töö p-s 1.2.2. toodud analüüsist, saab eesmärgiks olla kas välisriigi vahekohtuotsuse tunnustamine või

¹⁷² Ingl: „/.../ an award shall be treated as made at the seat of arbitration, regardless of where it was signed, despatched or delivered to any of the parties.“

¹⁷³ A. Redfern jt, *komm* 2-22, 2-24.

¹⁷⁴ HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006; PMK 2-06-21351/3, 03.11.2006; HMK 2-06-21351/5, 09.01.2007; HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-10-55190, 01.03.2011.

selle täitmine. Ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku seletuskirja kohaselt vahekohtu osa üheks peamiseks väljatöötamise allikaks olnud UNCITARL-i mudelseaduse¹⁷⁵ artikkel 36 lg 1 viitab sõnaselgelt vahekohtuotsuse tunnustamisele või täitmisele¹⁷⁶. Eeltoodust tulenevalt peaks käesoleva töö autori hinnangul viitama tsiviilkohtumenetluse seadustikus „tunnustamise ja täitmise“ asemel sõltuvalt kontekstist kas „tunnustamisele või täidetavaks tunnustamisele“ või „tunnustamisele või sundtäitmisele“.

Kuigi kohtud ei ole TsMS § 477 lg 5 kohaselt hagita menetluses üldjuhul seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega nende hinnanguga asjaoludele ja peaksid lähtuma taotluse esitaja tegelikust soovist – näiteks otsuse sundtäitmise ja seega täidetavaks tunnustamise soovist – viitavad ka kohtud järjepidevalt tunnustamisele ja täidetavaks tunnustamisele, ning seda isegi juhul, kui avaldaja on taotlenud vaid otsuse täidetavaks tunnustamist¹⁷⁷.

Regulatsiooni selguse huvides tuleks käesoleva töö autori hinnangul ühtlustada tsiviilkohtumenetluse seadustikus vahekohturegulatsiooni puudutavate terminite kasutust, eristades muuhulgas selgelt tunnustamist, täidetavaks tunnustamist ja sundtäitmist.

2.4.5. Avalduse formaalsete nõuete kontrollimine

Eesti kohtud on kontrollinud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamise avalduste vastavust nii tsiviilkohtumenetluse seadustiku välisriigi kohtulahendite regulatsioonist § 622 lg-le 1¹⁷⁸, vahekohtumenetluse regulatsioonist § 757 lg-le 1¹⁷⁹, New Yorgi konventsiooni artiklile IV¹⁸⁰ kui ka õigusabilepingutest tulenevatele sätetele¹⁸¹.

Tuginedes käesoleva töö p-s 2.1. toodud analüüsile, ei kuulu välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnustamisel kohaldamisele õigusabilepingud ega Eesti vahekohtuotsuste kohta

¹⁷⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohtute osa väljatöötamise allikad.

¹⁷⁶ Ingl: „Recognition or enforcement of an arbitral award, irrespective of the country in which it was made, may be refused /.../“

¹⁷⁷ HMK 2-06-21351/5, 09.01.2007.

¹⁷⁸ HMK 2-07-14599, 04.06.2008; VMK 2-08-51989, 16.10.2008.

¹⁷⁹ HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012.

¹⁸⁰ HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-10-55190, 01.03.2011; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

¹⁸¹ HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007.

käiv regulatsioon. Ning TsMS § 754 lg 1 ja 2 tuleb tõlgendada selliselt, et välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise osas on New Yorgi konventsioon otsekohalduv ja konventsioonis reguleerimata protseduurireeglite osas tuleb lähtuda TsMS 78. peatüki sätetest. Avalduse formaalsed nõuded saavad seega tulla kas New Yorgi konventsioonist või TsMS 78. peatüki sätetest, mistõttu ei kuulu kohaldamisele ka välisriigi kohtulahendite regulatsioon.

Arvestades käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsi, kohustab New Yorgi konventsiooni artikkel III osalisriike täitma välisriigi vahekohtuotsuseid konventsioonis toodud tingimustel ning avalduse esitamise osas sätestab formaalsed nõuded konventsiooni artikkel IV. Kuna konventsiooni artikkel VII lg 1 lubab osalisriikidel kehtestada sundtäitmist lihtsustavaid norme, võiks kõne alla tulla artikkel IV nõuetest soodsamate nõuete kohaldamine. Kuid mitte mingil juhul ei ole lubatud kohaldada artikkel IV nõuetest rangemaid nõudeid. Seega avaldusele lisatavate dokumentide nõuetekohasust tuleb üldjuhul hinnata vastavalt konventsiooni artiklile IV ja tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenev erisäte kuulub kohaldamisele vaid siis, kui see näeb ette konventsiooni artiklis IV esitatud nõuetest soodsamad nõuded.

TsMS § 757 lg 1 kohaselt tuleb koos vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avaldusega esitada vahekohtuotsus või selle tõestatud ära kiri ja vahekohtu kokkulepe. Samas kui New Yorgi konventsiooni artikkel IV lg 1 alusel tuleb esitada nõuetekohaselt autenditud vahekohtuotsuse originaal või selle nõuetekohaselt kinnitatud koopia ja vahekohtukokkuleppe originaal või selle nõuetekohaselt kinnitatud koopia. Seega New Yorgi konventsiooni alusel piisab vahekohtu kokkuleppe puhul selle koopias, samas kui TsMS § 757 lg 1 nõuab originaali esitamist. Käesoleva töö autori hinnangul võib arvata, et tegemist on sõnastusliku eksimusega, sest on põhjendamatu aktsepteerida vahekohtuotsuse koopiat, kuid mitte vahekohtu kokkuleppe koopiat. Sellele vaatamata sätestab TsMS § 757 lg 1 vahekohtu kokkuleppe osas rangema nõude, kui see on ette nähtud New Yorgi konventsioonis, mistõttu kuulub TsMS § 754 lg 1 asemel kohaldamisele New Yorgi konventsiooni artikkel IV.

Arvestades eeltoodut, on käesoleva töö autori hinnangul tarbetu ja segadust tekitav TsMS § 757 lg 3, mille kohaselt kohaldatakse TsMS § 757 ka välisriigi vahekohtute otsustele. Selguse huvides võiks sellise viite asendada sättega, mille kohaselt tuleb taotlejal esitada välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamiseks pädevale kohtule kirjalik avaldus vastavalt New Yorgi konventsioonis sätestatud nõuetele.

New Yorgi konventsiooni artikkel IV eesmärgiks on viia vahekohtuotsuse täitmist taotleva poole tõendamiskohustused minimaalseks ja üldlevinud seisukoha järgi tuleb artiklis IV toodud nõudeid tõlgendada paindlikult. Nii on näiteks Inglise kohtud pidanud „nõuetekohase autentimise või kinnitamise“ mõttes piisavaks taotleja tunnistust selle kohta, et tegemist on originaaldokumendiga põhjusel, et Inglise menetlusõiguses ei ole ette nähtud, kuidas peaks vahekohtu kokkulepe või otsus olema „nõuetekohaselt autenditud või kinnitatud“. Ameerika Ühendriikide kohus on pidanud konventsiooni artikkel IV nõuete kontrollimisel piisavaks lihtsalt vahekohtu esimehe vastavasisulist tunnistust.¹⁸²

Eestis on puudutatud isik üritanud ebaõnnestunult vaielda välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisele vastu väitega, et kohtule ei ole esitatud vahekohtu autenditud originaalotsust ega selle nõuetekohaselt kinnitatud koopiat. Kohus lükkas sellise väite tagasi põhjusel, avaldaja oli esitanud Vene Föderatsiooni Tööstus-Kaubanduskoja juures asuva rahvusvahelise vahekohtu otsuse originaali ning Moskva linna notari poolt kinnitatud koopia, millega puudutatud isik ka ise tutvumas oli käinud¹⁸³. Vaatamata sellele, et kõnealusel juhul oli taotleja esitanud konventsiooni artikkel IV nõuetele vastava vahekohtuotsuse, ei tohiks käesoleva töö autori hinnangul vahekohtuotsuse täitmine jääda konventsiooni eesmärki arvestades formaalsuste taha, kui on esitatud konventsiooni artikkel IV kohaselt nõutavad dokumendid.

Vahekohtu kokkuleppe osas nõuab New Yorgi konventsiooni artikkel IV taotlejalt vaid kokkuleppe esitamist, mis üldlevinud seisukoha järgi ei hõlma selle kehtivuse tõendamist. Esitama peab üksnes kokkuleppe, mille kohta võib arvata, et pooltel on kehtiv vahekohtu kokkulepe.¹⁸⁴ Vahekohtu kokkuleppe kehtivus langeb üldlevinud seisukoha järgi konventsiooni artikkel V lg 1 (a) asjaolude alla ja on keeldumise alusena selle poole tõendada, kelle suhtes vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist taotletakse¹⁸⁵. Ning vahekohtu kokkuleppe ulatus langeb konventsiooni artikkel V lg 1 (c) asjaolude alla ja on seega samuti selle poole tõendada, kelle suhtes vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist taotletakse. Samuti peetakse konventsiooni artiklis II sätestatud vahekohtu kokkuleppe formaalsete nõuete järgimist artikkel V lg 1 (a) asjaoludeks, mis ei kuulu sellest tulenevalt artikli IV all hindamisele.¹⁸⁶ Eeltoodu kehtib ka vahekohtu otsuste suhtes – vahekohtuotsuse esitamine

¹⁸² G. B. Born, lk 2703.

¹⁸³ HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

¹⁸⁴ G. B. Born, lk 2705.

¹⁸⁵ G. B. Born, lk 2706, 2719; H. Kronke jt, lk 163, 211.

¹⁸⁶ G. B. Born, lk 2706.

loob eelduse, et vahekohtuotsus on kehtiv ning vastupidist peab tõendama osapool, kes tugineb selle kehtetusele¹⁸⁷.

Näiteks on Eestis välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluses asunud puudutatud isik seisukohale, et kohtule esitatud vahekohtu kokkulepet sisaldav originaaleping ei ole originaaleping, kuna pooled ei ole sellises sõnastuses lepingut allkirjastanud. Ning kuna puudub selgesõnaline kokkulepe vaidluste läbivaatamiseks vahekohtus, puudub alus avalduse rahuldamiseks. Kohus asus seisukohale, et avaldaja poolt esitanud pooltevahelises lepingus sisalduv kokkulepe on vahekohtu kokkulepe konventsiooni artikkel II tähenduses ning täidetud on konventsiooni artikkel IV tingimused. Samuti ei pidanud kohus puudutatud isiku väiteid konventsiooni artikkel V lg-s 1 nimetatud asjaolude esinemise kohta veenvaks ja rahuldab vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise taotluse lähtudes sellest, et puudutatud isik ei tõendanud keeldumise aluste esinemist.¹⁸⁸

Käesoleva töö autori hinnangul lähtus kohus eelviidatud lahendis vahekohtu kokkuleppe kehtivuse osas küll õigesti sellest, et konventsiooni artikkel V lg 1 asjaolude esinemist peab tõendama puudutatud isik, kuid ka vahekohtu kokkuleppe osas pidanuks kohus lähtuma sellest, et vahekohtu kokkuleppe mittevastavust konventsiooni artikkel II nõuetele peab tõendama puudutatud isik, kuna see on küsimus vahekohtu kokkuleppe kehtivusest artikkel V lg 1 (a) mõttes. Arvestades eeltoodut, ei tohiks välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise taotlejalt seoses konventsiooni artiklis IV nimetatud dokumentidega nõuda ei midagi enam, kui vaid selliste dokumentide esitamist, mille pinnalt ei teki kahtlusi vahekohtu kokkuleppe ja vahekohtu otsuse *prima facie* olemasolus.

New Yorgi konventsiooni artikkel IV lg 2 kohaselt tuleb koos täitmise avaldusega esitada võõrkeelsete dokumentide tõlked, mis on kinnitatud ametliku või vannutatud tõlgi või diplomaatilise või konsulaaresindaja poolt.

Sätte tõlgendamisel on eri riikide kohtud asunud järjepidevalt seisukohale, et konventsioon ei sätesta absoluutselt nõuet dokumentide tõlkimisele – kui kohus saab piisaval määral aru võõrkeelsest vahekohtu kokkuleppest või otsusest, siis ei ole tõlke esitamine ilmingimata vajalik¹⁸⁹. Ka Eesti kohus on aktsepteerinud vahekohtu kokkuleppe osalist tõlget – tõlge on

¹⁸⁷ H. Kronke jt, lk 168.

¹⁸⁸ HMK 2-12-5628, 02.04.2012.

¹⁸⁹ G. B. Born, lk 2704.

esitatud vaid konkreetselt vahekohtu kokkulepet sisaldava lepingu osa kohta¹⁹⁰. Selline tõlgendamine on käesoleva töö autori hinnangul igati kooskõlas rahvusvahelise praktikaga konventsiooni artikkel IV rakendamisel.

Kehtiva regulatsiooni tingimustes on Eesti kohtutel rahvusvahelist praktikat arvestades võimalik konventsiooni tõlgendamise abil õigustada seda, miks saab teatud juhtudel piirduda näiteks dokumentide osaliste tõlgete nõudmisega. Kuid selguse huvides võib vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsiooni lisada välisriigi kohtulahenditele kohalduva TsMS § 622 lg-ga 2 analoogse sätte. TsMS § 622 lg 2 kohaselt võib kohus, kui asjaolud seda võimaldavad, lahendada asja dokumente nõudmata. Selline säte võimaldaks kohtul vastavalt kaasuse asjaoludele hinnata, millised konventsiooni artikkel IV dokumentidest või millises vormis dokumendid on asja lahendamiseks vajalikud. Seejuures tuleb aga arvestada, et New Yorgi konventsiooni sõnastusest ja mõttest lähtuvalt peab vahekohtuotsus olema kirjalikus vormis¹⁹¹. Samas kui vahekohtu kokkuleppe osas on peetud soodsama režiimi kohaldamist lubatavaks¹⁹². Järelikult peab konventsiooni mõtte kohaselt olema välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamiseks ära näidatud vähemalt see, et on olemas kirjalik vahekohtuotsus. Ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu regulatsiooni puudutava osa eeskujuks olnud UNCITRAL-i mudelseaduse¹⁹³ artikkel 35 lg 2 sätestab, et vahekohtuotsuse täitmist taotlev osapool peab esitama vahekohtuotsuse originaali või selle koopia ning kohus üksnes võib nõuda selle tõlget riigi ametlikku keelde¹⁹⁴. Kusjuures UNCITRAL-i mudelseadus nõuab vaid vahekohtuotsuse esitamist, nõudmata seejuures vahekohtu kokkuleppe esitamist. Kõnealuse UNCITRAL-i artikli selgitusena on lisatud, et säte esitab tunnustamiseks ja täitmiseks maksimaalsed nõuded, millest tulenevalt võib iga riik näha vahekohtuotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks ette artikkel 35 lg-s 2 toodust leebemad nõuded¹⁹⁵. Eeltoodut arvestades võib vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsioonis sätestada, et kohus võib erandlikult, kui asjaolud seda võimaldavad, lahendada asja muid dokumente kui vahekohtuotsust või selle koopiat nõudmata. Konventsiooni artiklit IV selgitava sätte lisamine oleks käesoleva töö autori

¹⁹⁰ TMK 2-12-7786, 22.05.2012.

¹⁹¹ H. Kronke jt, lk 152.

¹⁹² H. Kronke jt, lk 159.

¹⁹³ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, XIV osa, vahekohtute osa väljatöötamise allikad.

¹⁹⁴ Ingl: „*The party relying on an award or applying for its enforcement shall supply the original award or a copy thereof. If the award is not made in an official language of this State, the court may request the party to supply a translation thereof into such language.*“

¹⁹⁵ Ingl: „*The conditions set forth in this paragraph are intended to set maximum standards. It would, thus, not be contrary to the harmonization to be achieved by the model law if a State retained even less onerous conditions.*“

hinnangul kooskõlas ka konventsiooni artikkel VII lg-ga 1, mis lubab konventsiooni sätteid soodustavate normide kohaldamist.

2.4.6. Avalduse sisuline lahendamine

Eesti kohtud on välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamisel tuginenud nii tsiviilkohtumenetluse seadustiku välisriigi kohtulahendite regulatsioonist §-le 620 ja §-le 623¹⁹⁶, Eesti vahekohtuotsuste regulatsioonist § 751 lg 2 p-le 1-2 ja § 753 lg-le 2¹⁹⁷, õigusabilepingutest tulenevatele sätetele¹⁹⁸ kui ka New Yorgi konventsioonist tulenevatele sätetele¹⁹⁹.

Arvestades käesoleva töö p-s 2.1. toodud analüüsi, ei kuulu välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamisel kohaldamisele ei õigusabilepingud ega Eesti vahekohtuotsuste regulatsioon. Lähtudes eelviidatud analüüsist, kuulub New Yorgi konventsioon TsMS § 754 lg 1 ja 2 alusel otsekohaldamisele ning välisriigi kohtulahendite regulatsioonist saab vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise osas kohaldamisele kuuluda vaid TsMS § 621, mistõttu ei saa avalduse sisuline lahendamine toimuda ka välisriigi kohtulahendite regulatsiooni alusel. Järelikult tuleb välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks

¹⁹⁶ TlnRnK 2-06-4799/6, 30.11.2006; TMK 2-06-24455, 21.09.2006; VMK 2-06-25610, 23.01.2007; HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007; HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; TMK 2-11-34297, 22.07.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013.

¹⁹⁷ HMK 2-08-3686, 25.03.2008; HMK 2-08-86927, 10.03.2009; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013.

¹⁹⁸ TlnRnK 2-06-4799/6, 30.11.2006; HMK 2-06-34912, 13.07.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007; HMK 2-08-3686, 25.03.2008; HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; HMK 2-08-20058, 27.06.2008; HMK 2-12-18579, 14.05.2013.

¹⁹⁹ HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; HMK 2-08-20058, 27.06.2008; HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-10-55190, 01.03.2011; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

tunnistamise avaldus lahendada selle sisuliste tingimuste osas New Yorgi konventsiooni sätete alusel.

New Yorgi konventsiooni sätete kohaldamisel on Eesti kohtud järjepidevalt kontrollinud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamisel omaalgatuslikult konventsiooni artiklis V toodud keeldumise aluseid, millele pooled ei ole tuginenud²⁰⁰. Kohtud on omaalgatuslikult kontrollinud konventsiooni artikkel V keeldumise aluseid isegi juhul, kui puudutatud isik asjas seisukohta ei ole esitanud²⁰¹. Näiteks on Harju Maakohus kontrollinud 14.05.2013 lahendis 2-12-18579 omaalgatuslikult konventsiooni artikkel V lg-s 1 (b) toodud võimalikku keeldumise alust, kusjuures puudutatud isik ei esitanud asjas mingit seisukohta. Ning 23.05.2012 lahendis 2-11-5345 on kohus sõnaselgelt märkinud, et puudutatud isik ei ole avalduse osas mingit seisukohta esitanud, kuid sedastanud sellele vaatamata, et ei ole esitatud dokumentidest tulenevalt tuvastanud konventsiooni artiklis V loetletud otsuse tunnustamisest ja täitmisest keeldumise asjaolusid.

Arvestades käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsi, on selline praktika ilmselgelt vastuolus New Yorgi konventsiooniga. Konventsiooni artikkel V lg-s 1 toodud keeldumise aluseid ei tohiks kohus mitte mingil juhul iseseisvalt kontrollida – isegi kui sellised alused esinevad, saab kohus nende alusel täitmisest keelduda vaid juhul, kui puudutatud isik vastava asjaolu esinemist tõendab. Kohus võib avalduse lahendamisel tugineda omaalgatuslikult vaid konventsiooni artikkel V lg-s 2 toodud alustele. Lisaks eeltoodule, tuleb keeldumise aluseid üldlevinud tava kohaselt tõlgendada kitsalt²⁰².

Kohtute poolt sageli viidatud välisriigi kohtulahendite täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamist reguleeriva TsMS § 623 lg 1 teise lause kohaselt ei kontrolli kohus kohtulahendi õigsust sisuliselt. Välisriigi vahekohtuotsuste puhul tuleb New Yorgi konventsiooni osas järgida käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist tulenevalt sama põhimõtet – otsuse õigsust sisuliselt kontrollida ei tohi. Kuna konventsioonis eelnimetatud põhimõtet sõnaselgelt välja ei ole toodud, on siseriiklikul tasandil ühtse praktika kujundamiseks selle põhimõtte sätestamine iseenesest põhjendatud. Selge ja ülevaatliku regulatsiooni huvides tuleks käesoleva töö autori hinnangul vältida seadusesisest viitamist ja sätestada vahekohtuotsuse sisulise kontrolli keeld vahekohtuga seotud kohtumenetlust reguleerivasse peatükki.

²⁰⁰ HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK 2-12-7786, 22.05.2012; HMK 2-13-23483, 19.06.2013.

²⁰¹ HMK 2-11-5604, 29.03.2011; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013.

²⁰² G. B. Born, lk 2722; A. Redfern jt, kumm 10-34.

Korduvalt on välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise taotleja ise pidanud vajalikuks kinnitada või tõendada seda, et välisriigi vahekohtuotsus on puudutatud isikule kätte toimetatud või et vahekohtumenetluse toimumisest on puudutatud isikut teavitatud²⁰³. Taotlejal ei ole keelatud seda teha, kuid käesoleva töö autori arvates on taotlejad lähtunud ilmselt ekslikult välisriigi kohtulahenditele kohalduvast TsMS § 622 lg 1 p-st 2, mille järgi tuleb avaldusele lisada dokument, mis kinnitab, et menetlust algatav dokument on kostjale või võlgnikule vastavalt selle riigi õigusele kätte antud või TsMS § 622 lg 1 p-st 3, mille järgi tuleb avaldusele lisada dokument, mis kinnitab, et lahend on kostjale või võlgnikule selle tegemise riigi õiguse järgi teatavaks tehtud.

New Yorgi konventsiooni artikkel V lg 1 (b) järgi võib vahekohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keelduda, kui osapoolt, kelle suhtes otsust tunnustada või täita tahetakse, ei ole vahekohtumenetlusest kohaselt teavitatud või kui osapool, kelle suhtes otsust tunnustada või täita tahetakse, ei ole muul põhjusel saanud oma seisukohti esitada. Seega puudulik teavitamine vahekohtumenetlusest, mis on seotud poole võimalusega olla ära kuulatud, on tulenevalt New Yorgi konventsioonist vahekohtuotsuse täitmisest keeldumise aluseks artikkel V lg 1 (b) kohaselt²⁰⁴. Menetluse läbiviimisega seotud puudused on keeldumise alusteks artikkel V lg 1 (d) alusel. Lähtudes käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist, peab keeldumise aluseid aga tõendama rangelt osapool, kelle suhtes täitmist taotletakse. Teavituse puudumist peab seega tõendama osapool, kes sellisele väitele tugineb²⁰⁵. Vahekohtuotsuste täitmist taotleval poolel ei ole vaja kinnitada ega tõendada, et puudutatud isikut on nõuetekohaselt vahekohtuistungist või otsusest teavitatud, nagu seda välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel Eestis sageli ette on tulnud.

Samuti ei tohiks kohus mingil juhul asuda välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluses omaalgatuslikult uurima seda, kas puudutatud isikut on vahekohtumenetlusest nõuetekohaselt teavitatud, nagu seda Eestis ette on tulnud²⁰⁶. Kohtupraktikast võib tuua näite, kus kohus on asunud omaalgatuslikult tuvastama konventsiooni artikkel V lõike 1 (b) alusel seda, kas puudutatud isikul on olnud võimalik oma seisukohti esitada. Kohus on sedastanud, et nii esitatud menetlusdokumentide, nende kättetoimetamisega ning ka ülejäänud menetluse käiguga seonduvat on ulatuslikult kirjeldatud tunnustatavas vahekohtu otsuses, asjast puudutatud isikule on antud võimalus hagiile vastamiseks, ta on kasutanud muuhulgas õigust

²⁰³ HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-12-18579, 14.05.2013.

²⁰⁴ G. B. Born, lk 2750.

²⁰⁵ H. Kronke jt, lk 245.

²⁰⁶ HMK 2-07-14599, 04.06.2008.

vahekohtuniku taandamiseks ja on osalenud oma esindaja kaudu vahekohtu istungil, millest tulenevalt ei ole tunnustatav lahend tehtud nõ tagaselja.²⁰⁷ Selline omaalgatuslik kontroll on käesoleva töö autori hinnangul selgelt vastuolus New Yorgi konventsiooniga ja võib lõppeda avalduse esitaja jaoks negatiivse lahendiga vaatamata sellele, et konventsiooni alusel peaks kohus vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistama. Konventsiooni artikkel V lg-s 1 toodud täitmisest keeldumise alustele tohib käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsi põhjal tugineda ainult isik, kelle suhtes täitmist taotletakse.

New Yorgi konventsiooni mõttega on täielikult vastuolus see, kui kohus hakkab vahekohtuotsuse täitmisest keeldumise aluste osas ise tõendeid hankima. Eesti kohtupraktikast võib tuua näite, kus kohus on esitanud vahekohtule järelepärimise ja palunud saata dokumendid, mille alusel tuvastada, kas istungil viibinud isikul oli esindusõigus või mitte ning kas vahekohtuotsus on puudutatud isikule kätte toimetatud. Alles vahekohtu poolt saadetud tõendite alusel on kohus kinnitanud, et puudutatud isik oli kohtuasjast ja selle sisust teadlik ning ei esine konventsiooni artikkel V lg-s 1 (b) sätestatud aluseid.²⁰⁸ Selliselt on kohus läinud käesoleva töö autori hinnangul selgelt vastuollu nõudega, et keeldumise aluste olemasolu peab tõendama osapool, kes sellele tugineda soovib. Arvestades käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsi, ei peaks ei avaldaja ega veel vähem kohus tõendama, et ei esine artikkel V lg-s 1 toodud keeldumise aluseid – keeldumise aluste tõendamine on eranditult täitmisele vastuvaidleva osapoole võimalus²⁰⁹. Kui kohtu hinnangul ei ole ühegi keeldumise aluse asjaolud tõendatud, on kohtul New Yorgi konventsiooni artiklist III tulenevalt kohustus vahekohtuotsus täidetavaks tunnistada.

Erinevate riikide kohtud on seejuures korduvalt kinnitanud, et menetluslik rikkumine saab New Yorgi konventsiooni artikkel V lg 1 (b) alusel takistada vahekohtuotsuse täitmist vaid siis, kui see on olnud äärmiselt oluline ja fundamentaalne, üldist õiglustunnet puudutav protseduuriline rikkumine²¹⁰ või kui see võis mõjutada vahekohtuotsuse tegemist²¹¹. Seega menetlusõiguslikud rikkumised, mis on pigem formaalsed, ei tohiks takistada välisriigi vahekohtuotsuste täitmist. Kuna osapooled on teadlikult loobunud kohtumenetluse formaalsusest vahekohtumenetluse lihtsuse, vähem ametlikuma lähenemise ja tõhususe

²⁰⁷ HMK 2-12-5628, 02.04.2012.

²⁰⁸ HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010.

²⁰⁹ H. Kronke jt, lk 245.

²¹⁰ G. B. Born, lk 2737.

²¹¹ G. B. Born, lk 2763.

kasuks, tuleks konventsiooni artiklit V hinnata nõ protseduurilise õigluse või menetlusõigusliku avaliku korra alusel (ingl *procedural public policy*)²¹².

Eeltoodust tulenevalt ei tohi puudutatud isiku vahekohtumenetluse toimumisest teavitamist ega muid protseduurilist õiglust tagavaid asjaolusid hinnata ei vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise riigi kohtumenetlust või vahekohtumenetlust reguleerivate menetlusnormide alusel ega ka vahekohtumenetluse toimumiskoha õiguse alusel. Vaatamata samale eesmärgile – protseduuriline õiglus – ei pruugi nõuded selle saavutamiseks siseriiklikul ja rahvusvahelisel tasandil samad olla. Seetõttu on oluline eristada protseduurilise õigluse kohalikku standardit ja rahvusvahelist standardit ning hinnata konventsiooni artiklit V lg 1 (b) rahvusvahelise vahekohtumenetluse kontekstis, konventsioonist tuleneva iseseisva standardina.²¹³

Eestis on puudutatud isik esitanud välisriigi vahekohtuotsuse täitmise taotlusele vastuväite, mille kohaselt ei saanud ta kohtukutset ega menetlust algatavat dokumenti kätte õigel ajal ja nõuetekohasel viisil, väidetavalt ei olnud kätte toimetatud ei hagimaterjale, kohtukutset ega kohtulahendit ning kohtuistungil osalenud isik ei olnud puudutatud isiku esindajaks.²¹⁴ Kohus märkis käesoleva töö autori hinnangul õigesti, et konventsiooni artikkel V lg 1 (b) eesmärgiks on tagada menetlusest puudutatud isiku informeeritus menetlusest, mitte tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohane menetlusest teavitamine.

Samas on Harju Maakohus kohus 06.05.2008 lahendis 2-06-34914, kus puudutatud isiku seaduslik esindaja väitis kohtuistungil, et talle ei ole kõnealuse vahekohtumenetluse kohta tähitud kirju saadetud ning ta ei ole vahekohtust hagimaterjale ega kohtukutset kätte saanud, lähtunud otsuse tegemisel käesoleva töö autori hinnangul ebaõigesti välisriigi seadusandlusest ja sellest, et taotleja esitatud tõendite alusel oli võimalik puudutatud isiku vastuväited ümber lükata. Kohtu hinnangul sai kostja vastuväited ümber lükata sellega, et avaldaja esitas väljastusteadet vahekohtu poolt kostjale saadetud dokumentide kohta. Samuti viitas kohus sellele, et pooled olid määranud kohalduvaks õiguseks Vene Föderatsiooni seadusandluse ning kohtuotsuse kohaselt oli kostjat teavitatud asja arutamise ajast ja kohast vastavalt Vene Föderatsiooni vahekohtumenetluse seadustiku §-le 123. Käesoleva töö autori hinnangul on kohtu põhistus eelnevat analüüsi arvestades ebaõige, kuivõrd konventsiooni kohaselt peab keeldumise aluste olemasolu tõendama isik, kelle vastu vahekohtuotsuse täitmine on

²¹² G. B. Born, lk 2738, 2740.

²¹³ G. B. Born, lk 2738; 2743–2744.

²¹⁴ HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010.

suunatud, mitte taotluse esitaja. Seega kui ei ole tõendatud keeldumise aluste olemasolu, on kohtul kohustus tunnistada vahekohtuotsus Eestis täidetavaks. Lisaks sellele ei tohiks konventsiooni artikkel V lg 1 (b) asjaolude hindamisel lähtuda mitte riiklikest seadustest, vaid konventsioonist tulenevast iseseisvast protseduurilise õigluse standardist.

Sageli on välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise taotleja ise pidanud vajalikuks kinnitada või tõendada seda, et välisriigi vahekohtuotsus on jõustunud²¹⁵. Käesoleva töö autori hinnangul on taotlejad lähtunud ilmselt ekslikult välisriigi kohtulahenditele kohalduvast TsMS § 622 lg 1 p-st 3, mille kohaselt tuleb avaldusele lisada dokument, mis tõendab, et lahendi tegemise riigi õiguse järgi on lahend jõustunud ja täidetav või TsMS § 620 lg-st 2, millest tulenevalt on üldiseks täidetavaks tunnistamise eelduseks Eestis see, et lahend on lahendi teinud riigi õiguse järgi jõustunud. Nagu alljärgnevalt näidatud, on vahekohtuotsuse jõustumist kontrollinud ka kohtud.

New Yorgi konventsiooni artikkel V lg 1 (e) kohaselt võib vahekohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keelduda siis, kui vahekohtuotsus ei ole osapooltele siduvaks muutunud. Tulenevalt käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist ei ole vahekohtuotsuse täitmist taotleval poolel vaja kinnitada ega tõendada mitte midagi seoses vahekohtuotsuse jõustumise või siduvusega ning konventsiooni mõttega oleks kardinaalselt vastuolus see, kui otsuse siduvust asuks omaalgatuslikult kontrollima kohus – kui puudutatud isik ei tõenda konventsiooni artikkel V lg-s 1 toodud keeldumise aluste olemasolu, on kohtul konventsiooni artikkel III alusel kohustus vahekohtuotsus täidetavaks tunnistada. Konventsiooni artikkel V lg 1 (e) asjaolusid peab tõendama osapool, kelle suhtes täitmist taotletakse²¹⁶ ja kohus võiks omaalgatuslikult kontrollida üksnes konventsiooni artikkel V lg 2 asjaolude esinemist.

Vahekohtuotsus on konventsiooni üldlevinud tõlgenduse ja laialdase kohtupraktika pinnalt „siduv“, kui seda ei ole enam võimalik kas kohtu või vahekohtumenetluse raames sisulises osas edasi kaevata²¹⁷. Samas kui kohaliku õiguse alusel võib otsus „jõustuda“ näiteks kohe pärast otsuse tegemist või alles pärast tühistamise tähtaja möödumist²¹⁸. Seega otsuse siduvus ei pruugi langeda kokku sellega, millal otsus siseriikliku õiguse alusel jõustub. Järelikult tuleb

²¹⁵ TlnRnK 2-06-4799/6, 30.11.2006; HMK 2-06-4799/1, 22.05.2006; HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006; HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-08-86927, 10.03.2009; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-18579, 14.05.2013.

²¹⁶ H. Kronke jt, lk 311.

²¹⁷ G. B. Born, lk 2819, 2882; H. Kronke jt, lk 313; A. Redfern jt, komm 10-45.

²¹⁸ H. Kronke jt, lk 313–314.

konventsiooni mõtte kohaselt hinnata vahekohtuotsuse siduvust artikkel V lg-s 1 (e) iseseisva konventsiooni mõistena, mitte siseriikliku õiguse alusel²¹⁹.

Konventsiooni artikkel V lg 1 (e) on osutunud konventsiooni üheks kõige vastuolulisemaks sätteks. Sõna siduv pidi vältima New Yorgi konventsioonile eelnenud 1927. a Genfi konventsiooni tõlgendamisel tekkinud probleeme. Nimelt rääkis Genfi konventsioon analoogses sättes „lõplikust“ otsusest, mida tõlgendati sageli selliselt, et otsuse tegemise riigi kohus pidi otsuse lõplikuks kuulutama. Genfi konventsiooniga tekkis nn *double exequatur* nõue ehk vahekohtuotsuse täitmiseks oli vaja pöörduda nii otsuse tegemise kui selle sundtäitmist tagava riigi kohtu poole.²²⁰ New Yorgi konventsiooni üheks peamiseks eesmärgiks ja suurimaks saavutuseks ongi peetud *double exequatur* kaotamist²²¹. Seega ei tohiks mingil juhul kontrollida välisriigi vahekohtuotsuste jõustumist vastavalt otsusele kohalduvale õigusele. Ometi ei pea kõik riigid sellest kinni²²². Ka Eesti kohtud on uurinud välisriigi vahekohtuotsuste jõustumist vastavalt vahekohtuotsusele kohalduvale õigusele²²³. Arvestades eeltoodut, ei ole kohtutel käesoleva töö autori hinnangul õigust seada välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist sõltuvusse vahekohtuotsuse jõustumisest selle tegemise riigi õiguse alusel – puudutatud isik peab tõendama hoopis seda, et vahekohtuotsus ei ole poolte jaoks siduvaks muutunud.

2.4.7. Õigus nõuda vahekohtuotsuse sundtäitmist

Kohtulahendite pinnalt ei ole üheselt selge, millisel õiguslikul alusel ja millise dokumendiga peaks menetlusosaline pöörduma Eesti täituri poole. TsMS § 757 lg 2, mida tuleb TsMS § 757 lg 3 järgi kohaldada ka välisriigi vahekohtuotsustele, sätestab, et viivitamatule täitmisele kuulub määrus, millega vahekohtu otsus tunnistatakse täidetavaks. Samas kui TMS § 2 lg 1 p 6 kohaselt on täitedokumendiks vahekohtu täidetavaks tunnistatud otsus. Lisaks TsMS § 757 lg-le 2²²⁴, viidatakse kohtupraktikas sageli ka välisriigi kohtulahendite regulatsioonist TsMS §

²¹⁹ G. B. Born, lk 2818; H. Kronke jt, lk 313–314.

²²⁰ G. B. Born, lk 2815; A. Redfern jt, komm 10-45.

²²¹ G. B. Born, lk 2720, *passim*; H. Kronke jt, lk 311.

²²² A. Redfern jt, komm 10-45.

²²³ HMK 2-06-39795, 18.04.2007.

²²⁴ HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006; HMK 2-08-3686, 25.03.2008; HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; HMK 2-08-20058, 27.06.2008; HMK 2-08-86927, 10.03.2009; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; TMK

623 lg-le 6²²⁵, mis kohustab kohut viitama määruses sissenõudja õigusele esitada täidetavaks tunnistatud kohtulahend Eesti täiturile täitmiseks. Seega TsMS § 757 lg 2 on välisriigi vahekohtuotsuste puhul justkui normiks, mille alusel tekib isikul õigus nõuda määruse viivitamatut täitmist. Ning TsMS § 623 lg 6 välisriigi kohtuotsuste puhul normiks, mis kohustab kohut määruses viitama, et isikul on õigus nõuda otsuse viivitamatut täitmist.

Selleks, et isikul tekiks nõudeõigus välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmiseks, kohtul oleks kohustus selle nõudeõiguse tekkimisele sõnaselgelt viidata, nõudeõigus oleks täituri poolt täitemenetlusseadustiku alusel realiseeritav ning sama küsimuse puhul lähtutaks edaspidi samadest normidest, tuleks käesoleva töö autori hinnangul muuta TsMS § 757 lg 2 sõnastust selliselt, et täitmist soovival isikul oleks õigus esitada täidetavaks tunnistatud vahekohtuotsus Eesti täiturile viivitamatuks täitmiseks ning kohtul oleks kohustus sellisele õigusele määruses viidata.

2.4.8. Menetlusosaliste ärakuulamine ja edasikaebeõigus

Välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetlustes on kohtud reeglina küsinud puudutatud isikult tema seisukohta taotluse lahendamise osas. Seejuures on kohtud tuginenud kas tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtu osast § 756 lg-le 1 või 2²²⁶, välisriigi kohtulahendite regulatsioonist § 623 lg-le 3²²⁷ või hagita menetluse üldsättest § 477 lg-le 2 või 4²²⁸. Kuna erisätte olemasolul ei kuulu üldsäte kohaldamisele, siis TsMS § 477 lg 2 või 4 ei saa üldsättena kohaldamisele kuuluda. Tuginedes käesoleva töö p-s 2.2. toodud analüüsile, tuleb New Yorgi konventsioonis reguleerimata protseduurireeglite osas lähtuda

2-12-7786, 22.05.2012; TMK 2-11-53459, 23.05.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-36288, 11.12.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

²²⁵ HMK 2-06-4799/1, 22.05.2006; HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007; HMK 2-08-3686, 25.03.2008; HMK 2-06-34914, 06.05.2008; HMK 2-07-14599, 04.06.2008; HMK 2-08-20058, 27.06.2008; HMK 2-08-86927, 10.03.2009; HMK 2-10-11203, 14.06.2010; HMK 2-10-19495, 27.08.2010; TMK 2-10-41095, 12.10.2010; HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; HMK 2-10-55190, 01.03.2011; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; HMK 2-11-11709, 11.05.2011; HMK 2-11-9238, 20.06.2011; HMK 2-10-65214, 05.09.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; TMK 2-11-47973, 23.11.2011; HMK 2-12-5628, 02.04.2012; HMK 2-11-42862, 29.06.2012; HMK 2-12-53977, 13.03.2013; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013; HMK 2-13-15659, 06.09.2013; HMK 2-09-36843, 17.10.2013; HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

²²⁶ HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010; TMK 2-11-53459, 23.05.2012.

²²⁷ VMK 2-08-51989, 16.10.2008.

²²⁸ HMK 2-10-55190, 01.03.2011; HMK 2-11-5604, 29.03.2011; TMK 2-11-34297, 22.07.2011; HMK 2-10-67266, 20.10.2011; HMK 2-12-18579, 14.05.2013; HMK 2-13-5937, 28.05.2013; HMK 2-13-23483, 19.06.2013.

tsiviilkohtumenetluse seadustiku 78. peatüki sätetest. Seega ei kuulu kohaldamisele mitte TsMS § 623 lg 3, vaid TsMS § 756 lg 1, mille kohaselt tuleb kohtul enne otsustamist ära kuulata vastaspool juhul, kui see on mõistlik.

TsMS § 756 lg 1 järgi ei ole kohtul kohustust puudutatud isiku ärakuulamiseks, kohus üksnes võib seda teha. Seejuures on TsMS § 756 lg 4 alusel võimalik esitada määruskaebus ainult täidetavaks tunnistamisest keeldumise peale. Seega välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluses ei ole kohtul kohustust puudutatud isikut ära kuulata ja puudutatud isikul ei ole ka võimalust esitada määruskaebust juhul, kui kohus tunnistab vahekohtuotsuse Eestis täidetavaks²²⁹. Kehtiva regulatsiooni alusel sõltub menetlusosalise ärakuulamine seega täielikult kohtu diskretsioonist. Käesoleva töö autori hinnangul on selline olukord vastuolus võrdse kohtlemise põhimõttega – osadel puudutatud isikutel võib avaneda võimalus tugineda New Yorgi konventsioonile, samas kui teistel ei pruugi seda võimalust tekkida.

Võrdlusena saab viidata välisriigi kohtulahendite analoogsele regulatsioonile, mille puhul on kohtul TsMS § 623 lg 3 alusel samuti üksnes võimalus puudutatud isik ära kuulata. Kuid TsMS § 625 lg 2 kohaselt on lahendi täidetavaks tunnistamise korral puudutatud isikul õigus esitada määruskaebus. Selliselt on kõigile puudutatud isikutele tagatud võimalus olla kohtu poolt ära kuulatud. Käesoleva töö autori hinnangul on arusaamatu ja põhjendamatu, miks peaks vahekohtuotsuste ja välisriigi kohtulahendite analoogsed täidetavaks tunnistamise regulatsioonid menetlusosaliste edasikaebeõiguse osas sellisel moel erinema.

Käesoleva töö autori hinnangul ei saa aktsepteerida olukorda, kus sundtäitmisele võivad sattuda välisriigi vahekohtuotsused, mis on tehtud näiteks erapoolikute vahekohtunike poolt või mille tegemiseks puudub kehtiv vahekohtu kokkulepe. Eelviidatud aluseid ei saa kohtud New Yorgi konventsiooni kohaselt omaalgatuslikult kontrollida – tulenevalt käesoleva töö p-s 1.2.3. toodud analüüsist peab konventsiooni artikkel V lg 1 asjaolusid tõendama puudutatud isik. Järelikult peaks olema seaduse tasandil tagatud, et puudutatud isikul oleks võimalus olla kohtu poolt ära kuulatud. Käesoleva töö autori hinnangul tuleks kehtivat regulatsiooni selles osas muuta.

²²⁹ Praktikas on aga kohtud korduvalt viidanud välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise määrukses, et menetlusosalistel on õigus määrus edasi kaevata. Vt.: HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006; TMK 2-06-24455, 21.09.2006; PMK 2-06-21351/3, 03.11.2006; HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006; HMK 2-06-21351, 09.01.2007; VMK 2-06-25610, 23.01.2007; HMK 2-06-34913, 31.07.2007; HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007; VMK 2-08-51989, 16.10.2008; HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010; HMK 2-10-55190, 01.03.2011; TMK 2-11-34297, 22.07.2011.

Kui kohtul oleks kohustus enne välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist kuulata ära isik, kelle suhtes otsuse täitmist soovitakse, põhjustaks see paratamatult ajakulu. Kohus peaks puudutatud isikut täidetavaks tunnistamise menetlusest informeerima ja jääma puudutatud isiku seisukohti ootama. Pahatahtlikul menetlusosalisel oleks võimalik menetlust dokumentide vastu võtmata jätmisega venitada ja asuda varasid nõ kõrvale toimetama. Ent igal juhul võtaks otsuse tegemisele eelnev kohustuslik ärakuulamine aega. Seda eriti juhul, kui menetlusest oleks vaja teavitada ja saada seisukohad välismaal asuvalt isikut. Kohtupraktika pinnalt on välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlused kestnud kohati paar-kolm kuud, kohati üle poole aasta ja teatud juhtudel isegi üle aasta²³⁰. Niivõrd aeglane menetlus ei vasta käesoleva töö autori hinnangul New Yorgi konventsiooni kesksele ideele muuta välisriigi vahekohtuotsuste täitmine lihtsaks ja efektiivseks protsessiks²³¹. Lisaks ei pruugi sõltuvalt asjaoludest olla mõistlik üritada viimase võimaluseni puudutatud isikule dokumente kätte toimetada, nt kui on selge, et isik teadlikult väldib nende vastuvõtmist. Ilmselt just seda silmas pidades, ja käesoleva töö autori arvates õigustatult, ongi seadusandja jätnud kohtule menetlusosaliste ärakuulamise osas diskretsiooniõiguse: enne vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise otsustamist tuleb vastaspool TsMS § 756 lg 1 alusel ära kuulata siis, kui see on mõistlik.

Olukorras, kus kohtul on enne otsuse tegemist menetlusosaliste ärakuulamise osas diskretsiooniõigus, peaks menetlusosalistel olema määruse edasikaebamise õigus – kui kohus ei ole pidanud mõistlikuks puudutatud isikut enne otsuse tegemist ära kuulata, peaks puudutatud isikule olema tagatud võrdväärselt teiste puudutatud isikutega vähemalt võimalus olla kohtu poolt ära kuulatud. Kui aga tagada koos ärakuulamisõiguse võimalusega ka edasikaebeõigus, võib täidetavaks tunnistamise menetlus pikaks venida. Näiteks võib pahatahtlik menetlusosaline esiteks dokumentide vastuvõtmisega venitada ja seejärel veel ka määruse edasi kaevata.

Selleks, et tagada ühelt poolt menetlusosaliste ärakuulamine New Yorgi konventsioonis toodud keeldumise aluste osas ja teisalt välisriigi vahekohtuotsuste operatiivne täitmine, võiks välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlus toimuda käesoleva töö autori hinnangul analoogselt Euroopa Liidu liikmesriikide kohtulahendite täidetavaks tunnistamisega. Lähtudes TsMS § 619 lg-st 1, tagab Euroopa Liidu Nõukogu määrus (EÜ) nr

²³⁰ HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010.

²³¹ G. B. Born, lk 2702, *passim*.

44/2001²³² (Brüssel I) Euroopa Liidu liikmesriikide kohtulahendite osas menetluse, mille käigus kuulutatakse kohtuotsus täitmisele pööratavaks kohe pärast vorminõuete täitmist ning vastaspoolt esialgu ära kuulamata (Brüssel I art 41). Alles seejärel on vastaspoolel õigus otsus edasi kaevata (Brüssel I art 43 lg 1). Kusjuures minimaalselt on täitmisele pööramise üle otsustamiseks vaja kohtuotsuse koopiat – kohus võib loobuda tõlgete nõudmisest ja kohtuotsuse teinud kohtu poolt antavast tunnistusest (Brüssel I art 53–55).

Kohus võiks välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisel langetada otsuse esitatud dokumentide alusel, puudutatud isikut esialgu ära kuulamata. Alles vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse rahuldamisel toimetaks kohus määruse ja dokumendid puudutatud isikule kätte, mille järel oleks puudutatud isikul võimalik täidetavaks tunnistamise otsus vaidlustada. Kohus kontrolliks sellisel juhul esmalt New Yorgi konventsiooni artikkel IV või siseriiklikust õigusest tuleneva soodsama režiimi alusel taotluse formaalsete nõuete täitmist. Lisaks oleks kohtul võimalik kontrollida konventsiooni artikkel V lg 2 keeldumise aluste esinemist. Kui kohus taotluse rahuldaks ja tunnistaks vahekohtuotsuse täidetavaks, oleks isikul, kelle suhtes täitmist soovitakse, võimalus määruse edasikaebamisel tõendada New Yorgi konventsiooni artikkel V asjaolude esinemist. Tagamaks kaitset isikule, kelle suhtes täitmist soovitakse, tuleks piirata täitmist selliselt, et edasikaebamise tähtaja lõpuni või vastava otsuse langetamiseni oleks vara suhtes võimalik rakendada üksnes kaitsemeetmeid.

Kui kohus langetaks otsuse esitatud dokumentide alusel, puudutatud isikut esialgu ära kuulamata, sellele järgneks näiteks ühe kuu pikkune edasikaebetähtaeg ning kohtul oleks edasikaebamise korral kohustus langetada vastav otsus võrdlemisi lühikese aja jooksul, saaks menetlusele kuluvat aega tunduvalt vähendada. Näiteks hagi tagamise avalduse peab kohus TsMS § 384 lg 1 alusel reeglina lahendama avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval. Välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise peale esitatud määruskaebuste kiire lahendamise kohustus ei lisaks kohtutele märkimisväärset koormust, kuivõrd välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise avaldusi on viimaste aastate jooksul esitatud keskmiselt 6–7 avaldust aastas. Kui see jaguneb ka erinevate kohtute vahel, on koormus veelgi enam hajutatud. Lisaks saaks puudutatud isik esitada vastuväiteid ainult New Yorgi konventsiooni artiklist V tulenevatel piiratud alustel ning vahekohtuotsuse sisu kontrollimine on kohtutel igal juhul keelatud²³³. Nii oleks tagatud, et täidetavaks tunnistamise menetlus oleks New Yorgi konventsiooni eesmärgile vastavalt lihtne ja kiire protsess. Samal ajal oleks

²³² Nõukogu 22.12.2000. a määrus (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – EÜT L 12, 16.01.2001, lk 1–23 (eestikeelne eriväljaanne: ptk 19 kd 4 lk 42–64).

²³³ A. Redfern jt, komm 10-33.

tagatud, et puudutatud isikul on võimalus olla kohtu poolt New Yorgi konventsiooni artikkel V keeldumise aluste osas ära kuulatud.

Selline regulatsioon sobituks ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku üldise loogikaga välisriigi lahendite täidetavaks tunnistamisel: nii välisriigi kui ka Euroopa Liidu kohtulahendite täidetavaks tunnistamise otsuste peale on puudutatud isikul võimalik edasi kaevata vastavalt TsMS § 625 lg 2 ning Brüssel I artikkel 43 lg 1 alusel.

Arvestades ühelt poolt New Yorgi konventsioonist tulenevat *prima facie* eeldust vahekohtu kokkuleppe ja otsuse olemasolu kohta²³⁴, osapoolte teadlikku loobumist tavapärasest kohtulikust kontrollist²³⁵, konventsiooni keskset eesmärki lihtsustada välisriigi vahekohtuotsuste täitmist²³⁶ ning teisalt minimaalset esmase kohtulikku kontrolli võimalust New Yorgi konventsiooni artikkel V lg 2 keeldumise aluste osas, puudutatud isiku võimalust otsus edasi kaevata konventsiooni artikkel V keeldumise aluste osas ning puudutatud isikule esmase kaitse tagamist kaebeõiguse ajal ainult kaitsemeetmete rakendamisega, oleks käesoleva töö autori hinnangul põhjendatud välisriigi vahekohtuotsustele Euroopa Liidu kohtuotsuste täidetavaks tunnistamisega analoogse režiimi sätestamine.

²³⁴ G. B. Born, lk 2707, *passim*.

²³⁵ G. B. Born, lk 2740.

²³⁶ G. B. Born, lk 2702, *passim*.

KOKKUVÕTE

Välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsiooni Eestis tuleks muuta selliselt, et see annaks nii menetlusosalistele kui ka kohtutele selge ülevaate menetlusele kohalduvatest normidest ja oleks ühtlasi kooskõlas New Yorgi konventsiooniga. Praegune tsiviilkohtumenetluse seadustiku regulatsioon, sh ebaühtne terminoloogiakasutus ja ebaselged seaduse siseviited, on tekitanud olukorra, kus kohtud tuginevad samade küsimuste puhul erinevatele tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätetele, kohaldavad tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätteid, mis on New Yorgi konventsiooniga kardinaalselt vastuolus, või jätavad asjakohased New Yorgi konventsiooni sätted ekslikult kohaldamata. Selline praktika on viinud paratamatult menetlusosaliste subjektiivsete õiguste rikkumiseni. Välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsioon riivab ka põhiseaduslikke õigusselguse ja õiguskindluse põhimõtteid.

Õigusselguse huvides tuleks läbivalt üle vaadata välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist puudutava regulatsiooni terminoloogiakasutus. Samuti tuleks kaaluda täiendavate normide lisamist, üleliigsete normide kaotamist ning põhimõttelisi muudatusi menetlusosaliste õiguste tagamiseks vastavalt välisriigi vahekohtuotsuste sundtäitmist puudutavatele rahvusvahelistele standarditele.

Välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel tuleb üldpõhimõtetenähtena lähtuda sellest, et sundtäitmise eelduseks on otsuse täidetavaks tunnistamine, täidetavaks tunnistamine toimub hagita kohtumenetluses, täidetavaks tunnistamise tingimused tulenevad reeglina New Yorgi konventsioonist ning täidetavaks tunnistamise siseriiklikud menetlusnormid tulenevad tsiviilkohtumenetluse seadustikust. Lähtudes välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisel New Yorgi konventsioonist, tuleb kohtul kontrollida taotleja esitatud dokumentide vastavust konventsiooni artiklile IV. Seejuures võib kohus keelduda välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamisest juhul, kui puudutatud isik tõendab mõne konventsiooni artikkel V aluse esinemist või omaalgatuslikult juhul, kui esineb mõni konventsiooni artikkel V lg 2 alustest. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust tulenevate siseriiklike menetlusnormide osas tuleb lähtuda hagita menetlusele kohalduvatest sätetest vahekohtu osast tulenevate eristustega.

Kohtupraktikas valitseva segaduse likvideerimiseks tuleks koondada välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsioon tsiviilkohtumenetluse seadustiku vahekohtumenetluse ossa. Selleks peaks ära kaotama TsMS § 754 lg 2 viite välisriigi kohtuotsuste regulatsioonile. Regulatsiooni tuleks sellisel juhul täiendada normiga, mille kohaselt on välisriigi vahekohtuotsus Eestis sundtäidetav siis, kui see on Eesti kohtu poolt täidetavaks tunnistatud. New Yorgi konventsiooni ja muude välislepingute kohaldamise osas tuleks täpsustada, et tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud kohaldatakse välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisel üksnes ulatuses, milles konventsioonist või muudest välislepingutest ei tulene teisti.

Selleks, et viia välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsioon kooskõlla New Yorgi konventsiooniga, tuleb ühe olulisima muudatusena tagada, et välisriigi vahekohtuotsuste Eestis täidetavaks tunnistamine ei oleks oluliselt koormavam siseriiklike vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamisest. Mõistlik oleks muuta TsMS § 753 lg 1 ning ühtlustada Eesti ja välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamise regulatsiooni selliselt, et igal juhul on vahekohtuotsuse sundtäitmiseks Eestis vajalik otsuse eelnev täidetavaks tunnistamine.

Õigusselguse huvides tuleks ära kaotada dubleerivad ja vastuolulised sätted näiteks kohtu pädevuse ja hagita menetluse osas. Vahekohtumenetlusega seonduvad kohtute pädevust reguleerivad sätted tuleks koondada samasse peatükki, tuues selgelt välja, et pädevusnorm välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamise avalduse lahendamiseks on erisäte pädevusnormi suhtes, mis reguleerib muude vahekohtumenetlusega seonduvate avalduste lahendamist. Hagita menetlust puudutavate sätete osas tuleks kaotada TsMS § 756 lg 1 esimene lause ja muuta TsMS § 475 lg 1 p 14¹ sõnastust selliselt, et hõlmatud oleks ka vahekohtuotsuste tunnustamise või täidetavaks tunnistamise avalduste lahendamine ehk viidata vahekohtumenetlusega seotud avaldustele ja taotlustele.

New Yorgi konventsiooni ühetaolise ja eesmärgipärase rakendamise huvides võiks regulatsiooni täiendada New Yorgi konventsiooni kohaldamist täpsustavate sätetega. Vahekohtu osas võiks täpsustada, et kõik vahekohtuotsused, mis ei ole tehtud Eestis, loetakse välisriigis tehtud vahekohtuotsusteks ning et vahekohtuotsus on tehtud seal, kus on vahekohtumenetluse toimumiskoht, sõltumata sellest, kus otsus kirjutati, allkirjastati või kätte toimetati. Samuti võiks vahekohtu osas sätestada kohtutele vahekohtuotsuse sisulise kontrolli keelu ning võimaluse lahendada välisriigi vahekohtuotsuse Eestis tunnistamise asi erandlikult,

kui asjaolud seda võimaldavad, muid dokumente kui vahekohtuotsust või selle koopiat nõudmata.

Selleks, et isikul tekiks nõudeõigus välisriigi vahekohtuotsuse sundtäitmiseks, kohtul oleks kohustus sellise nõudeõiguse tekkimisele sõnaselgelt viidata ning nõudeõigus oleks täituri poolt täitemenetlusseadustiku alusel realiseeritav, tuleks muuta TsMS § 757 lg 2 sõnastust selliselt, et täitmist soovival isikul oleks õigus esitada täidetavaks tunnistatud vahekohtuotsus Eesti täiturile viivitamatuks täitmiseks ning kohtul oleks kohustus sellisele õigusele määruses viidata.

Põhimõttelise muudatusena tuleks kaaluda poolte ärakuulamise ja edasikaebeõigusega seotud sätete muutmist. New Yorgi konventsiooni mõttega oleks kooskõlas lihtsustada välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist, võimaldades välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamist analoogselt Euroopa Liidu kohtulahendite täidetavaks tunnistamise regulatsiooniga. Puudutatud isikul tekiks sellisel juhul vastuväidete esitamise õigus alles pärast välisriigi vahekohtuotsuse täidetavaks tunnistamist.

Regulatsiooni selguse huvides tuleks tsiviilkohtumenetluse seadustikus ühtlustada vahekohtumenetlusega seotud terminite kasutust, eristades muuhulgas selgelt vahekohtuotsuste tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja sundtäitmist.

Kuna töös toodud muudatusettepanekud on tihedalt seotud vahekohtumenetluse regulatsiooniga üleüldiselt – kohtumenetlust reguleeriv TsMS 78. peatükk reguleerib kõikide vahekohtumenetlusega seonduvate kohtule esitatavate avalduste ja taotluste protsessuaalselt poolt – tuleb sätete muutmisel seda kindlasti silmas pidada. Seejuures vajab ka käesoleva töö teemaga seotud muu vahekohtu regulatsioon kriitilist ülevaatamist.

ENFORCEMENT OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS AND ENFORCEMENT PROCEEDINGS OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS IN ESTONIA. Resume

Arbitration as an alternative method for dispute resolution has many advantages compared to litigation. Important advantages of arbitration are its confidentiality and neutrality. It can also be faster and cheaper than litigation and the proceedings can be conducted by specialists and experts of the field.

But arbitration can be an effective and reliable method for dispute resolution only when arbitral awards are complied with. The guarantee for this is the possibility of obtaining enforcement of the arbitral award. Although the central instrument providing uniform rules for enforcement of foreign arbitral awards is the New York Convention, enforcement of arbitral awards also depends on the particularities of local laws.

The aim of this thesis is to answer the question whether the regulation on the enforcement proceedings of foreign arbitral awards in Estonia protects the rights of the parties to the enforcement proceedings and is in compliance with the New York Convention or should the regulation in Estonia be amended.

The main questions of the thesis are firstly, which are the conditions deriving from the New York Convention that apply to the enforcement of foreign arbitral awards and secondly, which are the provisions that regulate the enforcement of foreign arbitral awards in Estonia. Based on the conclusions from the analysis of the aforementioned questions and the analysis of the court practice in Estonia it is possible to answer the question whether the regulation on the enforcement proceedings of foreign arbitral awards in Estonia is in compliance with the New York Convention and protects the rights of the parties to the enforcement proceedings of foreign arbitral awards.

The main problems in the regulation of the enforcement proceedings of foreign arbitral awards and corresponding court practice are identified by historical-comparative method. The analysis of the Estonian court practice is based on all electronically available decisions on the enforcement proceedings of foreign arbitral awards that are made under the new 2006 Code of Civil Procedure. The analysis does not cover enforcement of foreign arbitral awards made in investment disputes.

As an introduction to the main questions of the thesis, the author first analyses the importance of enforcement of arbitral awards and the ways to guarantee effective enforcement of arbitral awards.

While mediation and conciliation aim to reach an amicable settlement between the parties, the goal of arbitration is to settle a dispute between the parties by rendering an award. The parties very often agree and many institutional arbitration rules state that the award shall be final and binding. Regardless of the fact that the award is final and binding, it might still be possible to set the award aside, although it is usually possible on very limited grounds. The possibility to set an award aside is reasonable for protecting *inter alia* the fundamental principles of fair and equal treatment of the parties. But in order to take full advantage of the benefits of arbitration, the possibility for an appeal on the merits of the dispute should be avoided. The author thus concludes that in order to resolve the dispute expeditiously and effectively, it should be agreed that the arbitral award is final and binding on the parties.

Due to the competing nature of arbitration it can and often does result in an award that does not fully satisfy either one or both of the parties. If the losing party then decides not to comply with the award, the winning party has to take steps to force the losing party to compliance. The guarantee for the winning party to achieve what was stipulated in the award is the possibility to enforce the award, but effective enforcement requires provisions that allow enforcement of arbitral awards as well as adequate application of the provisions. Enforcement proceedings of arbitral awards differ from country to country, but due to globalization there is a need for uniform enforcement of foreign arbitral awards. The author concludes that in today's globalized world the credibility of arbitration depends on the provisions and application of provisions regarding enforcement of awards in accordance with internationally accepted principles.

Internationally accepted principles of enforcement of foreign arbitral awards are reflected in the New York Convention. Estonia ratified the Convention in 1993. The Convention aims to facilitate enforcement of foreign arbitral awards on a global scale in order to foster global business and economy and it has been a great success – it is applicable in 149 countries, it has formed the basis for a number of arbitration acts around the world and it has made enforcement of foreign arbitral awards considerably easier compared to the enforcement of foreign court decisions. Nonetheless, there are still problems regarding the uniform implementation of the Convention. Without certainty that foreign arbitral awards can be enforced in accordance with internationally accepted principles, local entrepreneurs are not on

a level playing field with others. Thus, it is in the interests of every state to guarantee enforcement of foreign arbitral awards in accordance with the New York Convention. For uniform interpretation of the Convention courts should take also into account other countries practice on the implementation of the Convention. The author concludes that for uniform application of the Convention and promotion of cross-border trade Estonian courts should also consider foreign courts decisions when applying the Convention.

The Convention regulates the enforcement of foreign arbitral awards. As Estonia has ratified the Convention without any reservations regarding reciprocal treatment or the subject matter of the dispute, it applies to the enforcement of all foreign arbitral awards that fall within the scope of application of the Convention. When applying the Convention it is important to note that the Convention differentiates recognition and enforcement – the aim of recognition is to prevent any further or new proceedings on matters already resolved, while the aim of enforcement is to gain what is stipulated in the award.

Article III of the Convention obliges the contracting states to enforce foreign arbitral awards under the conditions laid down in the Convention, i.e. when the formal requirements under article IV are satisfied and unless one of the grounds for refusal under article V is proven. Grounds for refusal under article V must be proven by the party resisting the enforcement of the award. Grounds for refusal under article V (2) can also be raised by the competent authority. Article III expressly provides for the application of local law, but under the condition that foreign arbitral awards are not treated less favourably compared to domestic awards. Article VII allows easing the conditions for enforcing foreign arbitral awards. Thus, enforcement of foreign arbitral awards has to be conducted under the conditions set forth in the Convention or in a provision that is more favourable than the conditions in the Convention, and under the rules of procedure in the country where the award is being relied upon, on a condition that those rules cannot discriminate against foreign arbitral awards.

Current regulation of the Code of Civil Procedure on the enforcement proceedings of foreign arbitral awards is ambiguous and has created a situation where courts base their decisions in the enforcement proceedings of foreign arbitral awards on different norms and regulations. Hence, current court practice regarding the enforcement proceedings of foreign arbitral awards violates the rights of the parties to the enforcement proceedings and is contrary to the principle of equal treatment of the parties, the principle of legal certainty as well as contradicts the aim of the New York Convention to facilitate the enforcement of foreign arbitral awards.

On the basis of the analysis of the Code of Civil Procedure and its sources, the author concludes that the enforcement of foreign arbitral awards should be based both on the Convention and on the Code of Civil Procedure. The Code of Civil Procedure should be applicable only when the Convention does not apply, e.g. procedural provisions can be found in the part of the Code of Civil Procedure governing arbitration.

The author further concludes that the regulation of the Code of Civil Procedure should be amended. The regulation on the enforcement proceedings of foreign arbitral awards should be collocated into the part of the Code of Civil Procedure governing arbitration. The regulation should also be amended to clearly refer to the applicability of the New York Convention. For the clarity of the regulation, conflicting and duplicating provisions should be abolished. For the uniform application of the New York Convention, definitional and specifying provisions should be added and special attention should be drawn to the use of terminology.

One of the main problems of the current regulation of the enforcement proceedings of foreign arbitral awards is the fact that arbitral awards made by permanent Estonian arbitral bodies do not need enforcement – the awards are instantly enforceable. The author is of the opinion that foreign arbitral awards are discriminated due to more onerous conditions for enforcement and the regulation is thus not in accordance with article III of the New York Convention. The author suggests amending the regulation so that all arbitral awards would require enforcement as a prerequisite of the execution proceedings.

One of the principal changes that should be considered is related to the parties' right to be heard. The author suggests amending the regulation so that the party resisting enforcement of the arbitral award would have the right to be heard only after the court has given the arbitral award leave for enforcement.

In conclusion it can be said that the regulation of the Code of Civil Procedure should be amended to ensure legal certainty and equal treatment of the parties and as well as to bring the regulation into conformity with the New York Convention.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. C. Alfons. Recognition and Enforcement of Annulled Foreign Arbitral Awards. An Analysis of the Legal Framework and its Interpretation in Case Law and Literature. Frankfurt am Main: Peter Lang 2010.
2. K. P. Berger. Arbitration Interactive. A Case Study for Students and Practitioners. Frankfurt am Main ect: Peter Lang 2002.
3. G. B. Born. International Commercial Arbitration. Volume II. Austin ect: Wolters Kluwer Law & Business 2009.
4. E. J. Cardenas jt. Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention. Experience and Prospects. Papers presented at „New York Convention Day“. New York: United Nations 1999. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/NYCDay-e.pdf>, 26.04.2014.
5. J. J. Fawcett jt. Cheshire, North & Fawcett Private International Law. 14th ed. Oxford: Oxford University Press 2008.
6. P. D. Friedland. Arbitration Clauses for International Contracts. Huntington, N.Y.: Juris; Bern: Staempfli 2004.
7. R. M. Goode. Commercial Law. Great Britain: Penguin Books 1985.
8. J. J. van Hof. Commentary on the UNCITRAL Arbitration Rules. The Application by the Iran-U.S. Claims Tribunal. Deventer, Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers 1991.
9. H. Kronke jt. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: a Global Commentary on the New York Convention. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2010.
10. V. Kõve. Tsiviilvaidluste kohtuväline lahendamine Eestis. – Juridica 2005/III.
11. J. Laffranque. Eriarvamus vahekohtus ja kohtuvälises organisis. – Juridica 2004/IV.
12. C. Lipton. Rahvusvahelise kaubandusarbitraaži lepingusätteid. – Juridica 1996/II.

13. Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 3 vlj. Juura 2012. – Arvutivõrgus: http://www.pohiseadus.ee/public/EVPS_kommeteeritud_valjaanne_2012.pdf, 26.04.2014.
14. F. Madsen. Commercial Arbitration in Sweden. A Commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press 2006.
15. E. A. Marshall. Gill: The Law of Arbitration. 4th ed. London: Sweet & Maxwell 2001.
16. I. Nurmela, P.-M. Põldvere. Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine. – Juridica 2014/I.
17. A. P. Ordovery, A. Doneff. Alternatives to Litigation: Mediation, Arbitration, and the Art of Dispute Resolution. 2nd ed. Notre Dame, Ind.: National Institute for Trial Advocacy 2002.
18. K. W. Patchett. The New York Convention on the Recognition and Enforcement of Arbitral Awards. Explanatory Documentation prepared for Commonwealth Jurisdictions. London: Commonwealth Secretariat 1981. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/New-York-Convention-Commonwealth.pdf>, 26.04.2014.
19. A. Pohla. UNCITRAL-i mudelseadus kui võimalik alus Eesti vahekohtu seaduse vastuvõtmisel. – Juridica 1995/V.
20. A. Pohla. Vahekohtu kokkuleppe tähtsus vahekohtumenetluses. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu ja välisriikide vahekohtute praktika. – Juridica 2014/I.
21. P.-M. Põldvere. Kaheksa aastat mudelseadust: kas Eesti vahekohtumenetlus vastab mudelile? – Juridica 2014/I.
22. P.-M. Põldvere, I. Nurmela. Eessõna. – Juridica 2004/I.
23. A. Redfern jt. Law and Practice of International Commercial Arbitration. 4th ed. London: Sweet & Maxwell 2007.
24. C. M. Schmitthoff, J. Adams. Schmitthoff's Export Trade. The Law and Practice of International Trade. 9th ed. London: Stevens & Sons 1990.

25. M. Torga. Vahekohtuklausli kehtetuse alused rahvusvahelistes kaubanduslepingutes. – Juridica 2007/VI.
26. T. Várady jt. International Commercial Arbitration. A Transnational Perspective. 2nd ed. USA: Thomson West 2003.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

27. Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping. – RT II 1993, 6, 5.
28. Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 6, 5.
29. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ja kriminaalasjades. – RT II 1999, 4, 22.
30. Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vahelise lepingu „Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ja kriminaalasjades“ ratifitseerimise seadus. – RT II 1999, 4, 22.
31. Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja kriminaalasjades. – RT II 1995, 13, 63.
32. Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ja kriminaalasjades ratifitseerimise seadus. – RT II 1995, 13, 63.
33. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. – RT II 1993, 16, 27.
34. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 16, 27.
35. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
36. Energiaharta leping. – RT II 1998, 8, 18.
37. Euroopa energiaharta lepingu ja protokolli ratifitseerimise seadus. – RT II 1998, 8, 18.

38. Nõukogu 22.12.2000. a määrus (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. – EÜT L 12, 16.01.2001.
39. Riigilõivuseadus. – RT I 2010, 21, 107 ... RT I, 21.03.2014, 16.
40. Riikide ja teiste riikide kodanike vaheliste investeerimisvaidluste lahendamise konventsioon. – RT II 2000, 26, 156.
41. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 100.
42. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 13.03.2014, 105.
43. Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. – RT II 1993, 21, 51.
44. Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 21, 51.
45. Arbitration Act 1996 (17.06.1996). Inglismaa, Wales ja Põhja-Iirimaa. – Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>, 28.04.2014.
46. Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. Signed at Geneva, September 26, 1927. Secretariat of the League of Nations. – League of Nations Treaty Series. Publication of Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations 1924/XCII/1, 2, 3, 4. – Arvutivõrgus: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2092/v92.pdf>, 28.04.2014.
47. International Arbitration Act. Revised Edition 2002 (31.12.2002). Singapur. – Arvutivõrgus: <http://statutes.agc.gov.sg/aol/search/display/view.w3p;page=0;query=CompId%3A65606376-7719-457d-87e3-c7734a089f8f;rec=0;resUrl=http%3A%2F%2Fstatutes.agc.gov.sg%2Faol%2Fbrowse%2FtitleResults.w3p%3Bletter%3DI%3Btype%3DactsAll>, 28.04.2014.
48. Private International Law Act 1987 (18.12.1987). Chapter 12: International Arbitration. Šveits. Arvutivõrgus: https://www.swissarbitration.org/sa/download/IPRG_english.pdf, 28.04.2014.

49. Protocol on Arbitration Clauses, signed at Geneva, September 24, 1923. Secretariat of the League of Nations. – League of Nations Treaty Series. Publication of Treaties and International Engagements Registered with the Secretariat of the League of Nations 1924/XXVII/1, 2, 3. – Arvutivõrgus: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2027/v27.pdf>, 28.04.2014.
50. United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. New York, 23 November 2005. – Arvutivõrgus: https://treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/X-18_english.pdf, 28.04.2014.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

51. RKPJK 3-4-1-2-02, 03.04.2002.
52. RKÜK 3-4-1-5-02, 28.10.2002.
53. RKPJK 3-4-1-20-04, 02.12.2004.
54. RKPJK 3-4-1-16-05, 15.12.2005.
55. RKPJK 3-4-1-33-05, 20.03.2006.
56. RKPJK 3-4-1-14-06, 31.01.2007.
57. TlnRnK 2-06-4799/6, 30.11.2006.
58. HMK 2-06-4799/1, 22.05.2006.
59. HMK 2-06-10834/1, 03.08.2006.
60. TMK 2-06-24455, 21.09.2006.
61. PMK 2-06-21351/3, 03.11.2006.
62. HMK 2-06-16292/2, 04.12.2006.

63. HMK 2-06-21351/5, 09.01.2007.
64. VMK 2-06-25610, 23.01.2007.
65. HMK 2-06-36905, 16.02.2007.
66. HMK 2-06-39795, 18.04.2007.
67. HMK 2-06-34912, 13.07.2007.
68. HMK 2-06-34913, 31.07.2007.
69. HMK 2-06-9195/1, 20.09.2007.
70. HMK 2-08-3686, 25.03.2008.
71. HMK 2-06-34914, 06.05.2008.
72. HMK 2-07-14599, 04.06.2008.
73. HMK 2-08-20058, 27.06.2008.
74. VMK 2-08-51989, 16.10.2008.
75. HMK 2-08-86927, 10.03.2009.
76. HMK 2-09-40129/5, 04.06.2010.
77. HMK 2-10-11203, 14.06.2010.
78. HMK 2-10-19495, 27.08.2010.
79. TMK 2-10-41095, 12.10.2010.
80. HMK 2-10-15553/30, 20.10.2010.
81. HMK 2-10-55190, 01.03.2011.
82. HMK 2-11-5604, 29.03.2011.
83. HMK 2-11-11709, 11.05.2011.
84. HMK 2-11-9238, 20.06.2011.
85. TMK 2-11-34297, 22.07.2011.
86. TMK 2-11-37406, 01.09.2011.

87. HMK 2-10-65214, 05.09.2011.
88. HMK 2-10-67266, 20.10.2011.
89. TMK 2-11-47973, 23.11.2011.
90. HMK 2-12-5628, 02.04.2012.
91. TMK 2-12-7786, 22.05.2012.
92. TMK 2-11-53459, 23.05.2012.
93. HMK 2-11-42862, 29.06.2012.
94. HMK 2-12-36288, 11.12.2012.
95. HMK 2-12-53977, 13.03.2013.
96. HMK 2-12-18579, 14.05.2013.
97. HMK 2-13-5937, 28.05.2013.
98. HMK 2-13-23483, 19.06.2013.
99. HMK 2-13-15659, 06.09.2013.
100. HMK 2-09-36843, 17.10.2013.
101. HMK 2-13-34649, 19.11.2013.

MUUD ALLIKAD

102. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Arbitraažikohtu eelised. – Arvutivõrgus:
<http://www.koda.ee/teenused/arbitraazikohus-2/eelised/>, 29.04.2014.
103. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu reglement. Kinnitatud EKTK Presiidiumi otsusega 03.03.1992. – Arvutivõrgus:
http://www.koda.ee/public/Failid/Reglement_2013.pdf, 26.04.2014.
104. LCIA Arbitration Rules, effective 1 January 1998. London Court of International Arbitration. – Arvutivõrgus:

- http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/ARBPrintable_versions.aspx,
26.04.2014.
105. Riigilõivuseaduse muutmise ning sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 206 SE seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=66ff74e2-679c-4088-9d57-f404ba313b4a&>, 26.04.2014.
106. Riigiportaal. Vahekohtumenetlus. Juriidiliste vaidluste lahendamine. – Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/kodanik/oigusabi/kui_arvate_et_peaks_oigusalast_nou_kusima/juriidiliste_vaidluste_lahendamine, 26.04.2014.
107. Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce, in force as from 1 January 2012. International Chamber of Commerce. – Arvutivõrgus: <http://www.iccwbo.org/Products-and-Services/Arbitration-and-ADR/Arbitration/Rules-of-arbitration/Download-ICC-Rules-of-Arbitration/ICC-Rules-of-Arbitration-in-several-languages/>, 26.04.2014.
108. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu. 208 SE I. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emspain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=033370012, 26.04.2014.
109. UNCITRAL Arbitration Rules (as revised 2010). United Nations Commission on International Trade Law. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules-revised/arb-rules-revised-2010-e.pdf>, 26.04.2014.
110. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006. United Nations Commission on International Trade Law. – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf, 26.04.2014.
111. United Nations Commission on International Trade Law. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the „New York Convention“). – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html, 26.04.2014.

112. United Nations Commission on International Trade Law. Status. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). – Arvutivõrgus:

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html, 26.04.2014.

113. United Nations Treaty Collection. Status. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. – Arvutivõrgus:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&lang=en, 28.04.2014.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eva-Liisa Pärtel (29.02.1988),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Välisriigi vahekohtuotsuste sundtäidetavus ja välisriigi vahekohtuotsuste täidetavaks tunnistamine Eestis“, mille juhendaja on prof Paul Varul,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 05.05.2014

Eva-Liisa Pärtel